

2011

Raport z badań studentów i analizy kierunków kształcenia realizowanych w 2010 r. w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego”

Studenci – przyszłe kadry polskiej gospodarki

Magdalena Jelonek

Projekt Bilans Kapitału Ludzkiego jest realizowany przez zespół badawczy w składzie:

Departament Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości:

Anna Świebocka-Nerkowska – kierownik projektu
Maja Dobrzyńska,
Beata Michorowska

Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie:

dr hab. Jarosław Górniak, prof. UJ – kierownik projektu

dr Szymon Czarnik,
dr Magdalena Jelonek
Karolina Keler
dr Marcin Kocór
Katarzyna Stec
Anna Strzebońska
Anna Szczucka
Dariusz Szklarczyk
Konrad Turek
dr Barbara Worek

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja bezpłatna.

Poglądy i opinie przedstawione w publikacji nie odzwierciedlają stanowiska Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości a jedynie stanowiska autorów.

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości

© Copyright by Uniwersytet Jagielloński

Wydawca:

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
ul. Pańska 81/83
00-834 Warszawa

Tel: 022 432 80 80

Fax: 022 432 86 20

biuro@parp.gov.pl

www.parp.gov.pl

ISBN 978-83-7633-078-5

Publikacja elektroniczna dostępna na stronie internetowej www.bkl.parp.gov.pl

Wydanie I

Warszawa 2011

Spis treści

1.	Wstęp	5
2.	Główne wnioski	7
2.1.	Stopień zadowolenia z dokonanych wyborów edukacyjnych	8
2.2.	Poziom i plany w zakresie aktywności edukacyjnej	9
2.3.	Poziom i plany w zakresie aktywności zawodowej studentów	9
2.4.	Ocena posiadanych kompetencji oraz skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności	10
2.5.	Oferta kierunkowa szkół wyższych	11
3.	Główne informacje o badaniu studentów szkół wyższych	12
3.1.	Cele badania	12
3.2.	Metodologia badania	12
4.	Przegląd wyników badań	15
4.1.	Kierunki kształcenia w szkołach wyższych	15
	Oferta kierunkowa polskich uczelni	15
	Podaż kierunków kształcenia na poziomie wyższym	18
	Popularność kierunków kształcenia	21
	Specyfika regionalna – centra akademickie a peryferia	24
4.2.	Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określonego kierunku studiów	26
	Ocena decyzji związanych z kształceniem	27
	Ocena skuteczności kształcenia w szkołach wyższych	34
4.3.	Aktywność ksytaceniowa studentów	38
	Teraźniejsza i przeszła ścieżka kształcenia	38
	Uczestnictwo w stażach i praktykach	42
	Planowana ścieżka kształcenia	45
4.4.	Aktywność zawodowa studentów – teraźniejszość i przyszłość	47
	Obecna i przeszła aktywność zawodowa.	48
	Plany i preferencje zawodowe studentów	52
4.5.	Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych	56
	Autoewaluacja posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności	56
	Ocena dodatkowych umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej a analiza potrzeb rozwojowych i zidentyfikowane braki kompetencyjne	65
	Aneks tabelaryczny	71
	Spis ilustracji	99

1. Wstęp

Oddajemy w ręce osób odpowiedzialnych za planowanie polityki w dziedzinie rozwoju kapitału ludzkiego, a także wszystkich gremiów zainteresowanych sytuacją w zakresie zapotrzebowania i dostępności kompetencji na polskim rynku pracy, przegląd wyników uzyskanych w pierwszej fazie badań w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego”, realizowanego przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie. Dane gromadziła firma Millward Brown SMG/KRC. Badania te mają na celu przede wszystkim diagnozę zapotrzebowania przedsiębiorstw na pracowników o określonych kompetencjach oraz dostępności tych kompetencji na rynku pracy, zarówno wśród osób, które już ukończyły edukację, jak i tych, które jeszcze się kształcą, lecz kończą istotny etap tej edukacji: szkołę ponadgimnazjalną lub studia wyższe I czy II stopnia. Są to wyniki pierwszej fazy badań, z cyklu planowanych pięciu, które pozwolą nie tylko uchwycić stan, lecz i trendy w zakresie podaży i popytu na kapitał ludzki.

Wielu ekonomistów i strategów rozwoju przestrzega, że Polska będzie wyczerpywała stopniowo swój potencjał wzrostu wynikający, z jednej strony, z poprawy alokacji zasobów dzięki działaniu mechanizmów rynkowych, z drugiej zaś ze wzrostu produktywności kapitału i pracy, dzięki korzyściom z importu technologii, właściwej dla okresu doganiania wysoko rozwiniętych gospodarek. Dostępność pracowników dysponujących kwalifikacjami wystarczającymi dla absorpcji technologii jest jednym z warunków wykorzystania tego okresu doganiania. Jednocześnie, jeśli nasz kraj ma przejść do następnej fazy rozwoju, opartej nie tylko na absorpcji technologii, ale na jej tworzeniu, będą musiały nastąpić zmiany w wielu wymiarach gospodarki, społeczeństwa i funkcjonowania państwa. Ważne jest to, by w Polsce działało coraz więcej firm, których centra decyzyjne oraz ośrodki badań i rozwoju będą ulokowane w naszym kraju. Taki scenariusz wymaga, jako jednego z warunków, dostępności dobrze przygotowanych kadr menedżerskich i inżynierskich, lecz także pracowników wykonawczych, wyposażonych w kompetencje niezbędne dla funkcjonowania innowacyjnych przedsiębiorstw. Porządek regulacyjny i fiskalny powinien ułatwiać komercjalizację wynalazków, co ciągle jest istotnym problemem. Jeśli rozwój zacznie przebiegać zgodnie z takim scenariuszem, powinniśmy to dostrzec, obserwując trend w zapotrzebowaniu na kompetencje pracowników. Dlatego warto podjąć badanie, które pozwoli taki trend śledzić.

Czekanie na rozwój oparty na innowacjach nie może trwać w nieskończoność, co grozi w sytuacji, jeśli gospodarka nie będzie mogła płynnie przejść pomiędzy fazami rozwoju, zapewniając temu przejściu zasoby wypracowane w gospodarce epoki doganiania. Nawet w sytuacji, gdy uda się uruchomić procesy rozwojowe nowego typu, znaczna część gospodarki będzie oparta na modelu tradycyjnym i będzie potrzebować, obok innych warunków, także odpowiedniego zaplecza kadrowego. To jest argument za tym, że warto, obok badań typu *forsight* prowadzić badania diagnostyczne, identyfikujące bieżące napięcia i deficyty kompetencyjne na rynku pracy.

Badania, których wyniki prezentujemy, mają dostarczyć informacji przydatnych do podejmowania decyzji. Od organów administracji publicznej, dysponujących środkami publicznymi, oczekuje się prowadzenia trafnej polityki edukacyjnej czy szerzej, rozwijającej kapitał ludzki. Trafność polityk publicznych jest uwarunkowana zdolnością do tworzenia adekwatnych wizji rozwojowych, możliwością odczytywania wyzwań, jednak jest także determinowana dostępnością informacji pozwalających identyfikować problemy, określać ich zasięg i formułować koncepcje interwencji zmierzających do ich rozwiązania. Na tym etapie projektu dysponujemy oczywiście jedynie przekrojową diagnozą stanu rzeczy. W miarę realizacji kolejnych etapów, będą się pojawiały także możliwości identyfikacji zmian.

„Bilans Kapitału Ludzkiego” jest projektem, którego idea narodziła się w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości – jako reakcja na deficyt informacji odczuwany w toku prac nad planowaniem wsparcia sektora przedsiębiorstw w rozwoju zasobów ludzkich, w oparciu o środki Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Po przeprowadzeniu pilotażu wstępnej wersji koncepcji badania, PARP

Wstęp

zaprosiła do współpracy, jako partnera w projekcie, zespół Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, ściśle związany personalnie z Zakładem Socjologii Gospodarki, Edukacji i Metod Badań Społecznych Instytutu Socjologii UJ. Od samego początku badanie zostało zaplanowane jako wieloaspektowy przegląd popytu i podaży kompetencji na rynku pracy, powtarzany w pięciu kolejnych latach. Badanie to składa się następujących modułów, wyróżnionych ze względu na badaną zbiorowość:

1. Badanie pracodawców (z wyłączeniem administracji publicznej oraz rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa oraz niektórych innych, niedużych sekcji, których wykaz jest w raporcie metodologicznym).
2. Badanie ludności w wieku produkcyjnym.
3. Badanie uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych.
4. Badanie studentów ostatnich lat studiów I i II stopnia.
5. Badanie bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy.
6. Badanie ofert pracy umieszczanych w Powiatowych Urzędach Pracy i na portalach internetowych.
7. Badanie firm i instytucji szkoleniowych.

Te badania oparte na danych pierwotnych są uzupełnione analizą instytucjonalnych zbiorów danych, takich jak System Informacji Oświatowej i dane gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny ze „Sprawozdań o studiach wyższych” (S-10). Szczegółowe informacje na temat wielkości prób i sposobu gromadzenia danych są zawarte w raporcie metodologicznym i poszczególnych raportach tematycznych.

Powyższe zestawienie wskazuje, że udało się przeprowadzić wszechstronne badanie czynników decydujących o sytuacji w zakresie kapitału ludzkiego w Polsce. Badanie jest prowadzone na bardzo dużych próbach, dających możliwość prowadzenia wielu analiz, także na poziomie województw. Pod tym względem jest to niewątpliwie badanie unikalne.

W toku prac koncepcyjnych i konsultacji, a także kolejnych testów, został wypracowany zestaw narzędzi badawczych, które zawsze stanowią kompromis pomiędzy zestawem pytań, na które chciałoby się znać odpowiedź, a możliwościami realizacyjnymi. Nie da się przeprowadzić badań, nie będących ustawowym obowiązkiem, w których długość kwestionariusza powoduje odmowę współpracy po stronie badanych. Mamy świadomość, że z tego powodu część Czytelników może być zawiedziona, iż nie zadaliśmy pewnych pytań, na które chcieliby znać odpowiedź. W tym zakresie łączy nas z nimi niezaspokojona ciekawość. Selekcji zagadnień dokonaliśmy w oparciu o przeprowadzone przez nas rozpoznanie potrzeb podmiotów informacyjnych, które zamierzają wykorzystywać wyniki tych badań dla konstruowania efektywniejszych interwencji publicznych w dziedzinie rozwoju zasobów kapitału ludzkiego w Polsce.

Do potrzeb tych podmiotów będzie dostosowany także właściwy rytm tych badań: będą się one odbywały na przełomie I i II kwartału, aby do końca czerwca mogły być dostarczone wstępne wyniki, a do września raport finalny, który dzięki temu będzie mógł być wykorzystany w pracach planistycznych. Wyjątkowo, pierwsza faza badań została przeprowadzona w okresie od końca sierpnia do grudnia 2010 r. Druga faza jest obecnie w trakcie realizacji.

Pierwszy zestaw raportów, który przekazujemy wszystkim zainteresowanym, to raporty tematyczne, zawierające podsumowanie poszczególnych modułów. Stanowią one przegląd uzyskanych wyników i pozwalają się zorientować w zakresie pozyskanych informacji. Zawierają także wiele, mamy nadzieję, interesujących obserwacji dotyczących zbadanych zbiorowości.

Siłą rzeczy raporty przeglądowe muszą pozostawać na pewnym poziomie ogólności. Bardziej szczegółowe zestawienia zainteresowani Czytelnicy będą mogli samodzielnie wygenerować przy pomocy aplikacji, która zostanie udostępniona na stronie internetowej projektu.

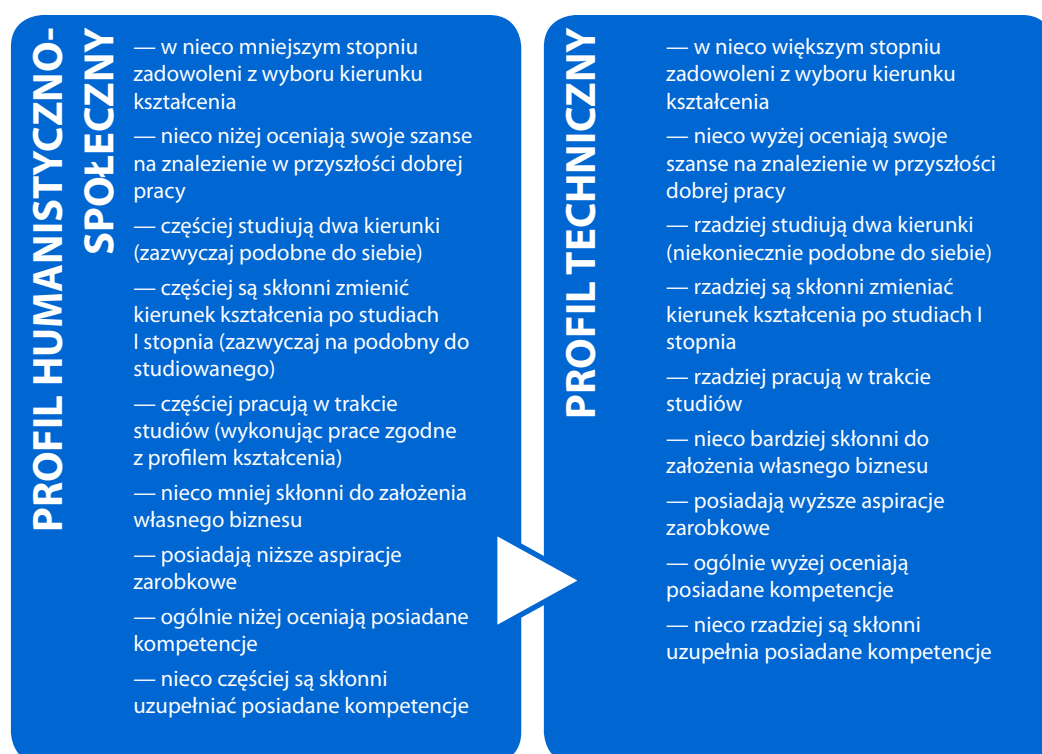
Liczymy na to, że zarówno udostępnione raporty przeglądowe, jak i raport syntetyczny integrujący wyniki badań w poszczególnych modułach pod kątem bilansu kompetencji na polskim rynku pracy, dostarczą ważnych danych, pomocnych w planowaniu działań w zakresie wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego w Polsce. Sądzymy, że będzie także użyteczny dla przedsiębiorstw, w zakresie planowania rozwoju zasobów ludzkich, oraz firm w zakresie kształtowania ich oferty. Dostrzegamy jego potencjał w dziedzinie formowania polityki edukacyjnej w stosunku do osób bezrobotnych, choć reprezentatywne badania segmentu zarejestrowanych bezrobotnych napotykają na istotne trudności. Projekt ten jest komplementarny względem innych badań z tego obszaru, w tym m.in. badań prowadzonych przez Instytut Badań Edukacyjnych, których wspólnym celem jest poprawa jakości działań w dziedzinie kształcenia przez całe życie, od wczesnego dzieciństwa do późnej starości. Działania te są jednym ze strategicznych wyzwań rozwojowych Polski. Powiedzieć za Andrzejem Fryczem-Modrzewskim: „Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie” – to powiedzieć za mało. Bo owo „chowanie” powinno teraz nie tylko młodzieży dotyczyć, lecz i dorosłych. Czy jako społeczeństwo jesteśmy na to gotowi?

2. Główne wnioski

Kierunek studiów jest najważniejszym czynnikiem, który kształtuje samoocenę badanych, ich plany edukacyjne i zawodowe, a także stopień zadowolenia z wyboru uczelni i kierunku studiów. Nieco upraszczając, na podstawie zaprezentowanych poniżej wniosków możemy usytuować przyszłych absolwentów uczelni na dwóch skrajnych biegunach: humanistyczno-społecznym i technicznym. Poniższa tabela podsumowuje informacje na temat dwóch wyróżnionych w niniejszym raporcie segmentów.

Rysunek 1

Studenci kształcący się na kierunkach humanistycznych oraz społecznych a studenci kierunków technicznych

Źródło: opracowanie własne.

Warto zwrócić uwagę na to, że studium nauki humanistyczne i społeczne, wybierają odmienne strategie edukacyjne niż studenci nauk technicznych. Po pierwsze, humaniści, świadomi swojej gorszej pozycji rynkowej, częściej starają się maksymalizować własne szanse rynkowe rozpoczynając drugi kierunek studiów lub zmieniając kierunek po studiach licencjackich. Częściej też podejmują aktywność zawodową już w trakcie trwania studiów. Studium nauki techniczne oczekują zysku odroczonego. Skupiają się zazwyczaj na jednym profilu kształcenia, rzadziej podejmują pracę, ale oczekują w przyszłości zdecydowanie lepszej sytuacji zawodowej i finansowej niż humaniści.

Poniżej zostały zaprezentowane szczegółowe wyniki badań studentów szkół wyższych, przeprowadzonych w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego”.

2.1. Stopień zadowolenia z dokonanych wyborów edukacyjnych

Duży stopień zadowolenia z podjętej decyzji, zarówno odnośnie kierunku, jak i miejsca kształcenia

– większość badanych studentów ocenia, że podjęło dobrą decyzję wybierając taką a nie inną uczelnię oraz kierunek kształcenia. Ci, którzy zadeklarowali, że ponownie nie wybraliby tej samej szkoły w większości przypadków stwierdzali, iż podjęliby studia wyższe jednak w zupełnie innej jednostce.

Różny stopień zadowolenia z różnych typów szkół

– najbardziej zadowoleni są studenci uczelni artystycznych, politechnik i uczelni ekonomicznych, najbardziej niezadowoleni – uczący się w szkołach zaklasyfikowanych do grupy „inne” (głównie prywatne), w wyższych szkołach pedagogicznych, PWSZ, uczelniach kościelnych i akademiach medycznych. Na tle innych szkół uniwersytety zostały ocenione przeciętnie, z wyjątkiem wysoko ocenianych ośrodków krakowskiego i warszawskiego.

Ugruntowane opinie odnośnie typów szkół, w większości przypadków brak ugruntowanych opinii odnośnie konkretnych uczelni

– ci studenci, którzy zadeklarowali, że ponownie nie wybraliby tej samej szkoły w większości przypadków nie są zorientowani, jaka mogłaby to być szkoła, choć mają jasno ukształtowane preferencje co do jej typu. Studenci niezadowoleni z uniwersytetów i politechnik wybraliby najchętniej inne uniwersytety lub inne politechniki, a studenci niezadowoleni z innych typów szkół zamieniliby obecną uczelnię na uniwersytet, politechnikę lub szkołę tego samego typu co ta, na której uczą się obecnie (ewentualnie na uczelnię ekonomiczną lub akademię medyczną). Jedynie niezadowoleni studenci wyższych szkół pedagogicznych, PWSZ i innych, głównie prywatnych uczelni, raczej nie chcieliby studiować w tego samego typu jednostce.

Różny stopień zadowolenia z wyboru kierunku kształcenia

– największy odsetek rozczarowanych wyborem kierunku kształcenia pojawia się wewnątrz grup: opieka społeczna (szczególnie praca socjalna), kierunki społeczne (szczególnie: europeistyka, nauki o rodzinie, politologia, socjologia), rolnicza, leśna i rybactwa, najmniejszy w grupach: architektura i budownictwo, artystyczna i weterynaryjna. W największym stopniu niezadowoleni ze swojego wyboru są: studenci kierunków społeczno-humanistycznych, którzy studiują na politechnikach, studenci nauk społecznych lub humanistycznych, uczący się na uniwersytetach, studenci uczący się prawa poza uniwersytetami, studiujący informatykę w uczelniach ekonomicznych i kierunki inżynierijsko-techniczne w szkołach rolniczych. Równocześnie najbardziej zadowoleni z wyboru kierunku studiów są studenci z Krakowa i Warszawy, jednak i w przypadku tych ośrodków pojawia się spora grupa studentów nauk społecznych, gospodarki i prawa, nauki¹, techniki, przemysłu i budownictwa, którzy chętnie zmieniliby kierunek kształcenia.

Częste niezadowolenie z praktycznego aspektu kształcenia

– aż ¼ badanych deklaruje, że w trakcie studiów nie nauczyła się wykorzystywać zdobytej wiedzy w praktyce. Najniżej praktyczny aspekt kształcenia oceniają studenci: weterynarii, prawa, nauk społecznych (studiujący na uniwersytetach), a wysoko studenci kierunków: medycznych, rolniczych, leśnych, rybactwa, biologicznych i artystycznych.

Wiara w to, że studia wyższe pomogą w przyszłości znaleźć dobrą pracę

– studenci liczą na wymierne efekty kształcenia na studiach wyższych sądząc, że wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów pozwolą im w przyszłości znaleźć dobrą pracę. Najczęściej myślą tak studenci: politechnik, uczelni ekonomicznych, AWF i szkół artystycznych (głównie studiujący w obszarach: technika, przemysł, budownictwo, usługi, ale też kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka, nauka rolnictwo). Najmniej swoje szanse rynkowe wiążą z kierunkiem kształcenia studiujący na uniwersytetach i uczelniach kościelnych (wyżej studiujący na kierunkach: technika, przemysł, budownictwo oraz uczący się w ośrodku warszawskim i krakowskim).

¹ Zgodnie z klasyfikacją ISCED 97 wyróżniamy 8 dużych grup kierunków kształcenia na poziomie wyższym: kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka, nauki społeczne, gospodarka i prawo, nauka, zdrowie i opieka społeczna, technika, przemysł, budownictwo, rolnictwo i usługi oraz 22 grupy mniejsze: pedagogiczna, artystyczna, humanistyczna, społeczna, dziennikarstwa i informacji, ekonomiczna i administracyjna, prawna, biologiczna, fizyczna, matematyczna i statystyczna, informatyczna, medyczna, opieki społecznej, inżynierijsko-techniczna, produkcji i przetwórstwa, architektury i budownictwa, rolno, leśna, rybactwa, weterynaryjna, usługi dla ludności, ochrony środowiska, usług transportowych, ochrony i bezpieczeństwa.

2.2. Poziom i plany w zakresie aktywności edukacyjnej

Drugi kierunek studiów, jako domena studentów uczelni publicznych, studiujących kierunki społeczne i humanistyczne, pochodzących z dobrze wykształconych rodzin – osoby, które kształcą się na dwóch kierunkach studiów najczęściej pochodzą (w obu przypadkach) z uczelni publicznych, niezwykle rzadko zdarza się, aby „dwukierunkowcem” była osoba studiująca jedynie na uczelni niepublicznej. Osoby studiujące dwa kierunki równoległe najczęściej kształcą się w ramach grup: społecznej, dziennikarstwa i informacji, humanistycznej, ekonomiczno-administracyjnej, prawnej lub fizycznej, uzupełniając swoje wykształcenie kierunkami należącymi do tych samych grup. Jedynie studenci nauk ścisłych, technicznych i medycznych z większą swobodą dobierają kierunki studiów, korzystając zarówno z oferty nauk społecznych, ale też podobnych kierunków do tych, które studiują. Są to częściej kobiety oraz osoby pochodzące z dobrze wykształconych rodzin (w których co najmniej jedno z rodziców posiada wyższe wykształcenie).

Wzrost zainteresowania studiami niestacjonarnymi – studenci studiów stacjonarnych nie ograniczają wyboru sposobu kształcenia na poziomie II jedynie do tzw. studiów „dziennych”. Świadczyć to może o coraz silniejszym zorientowaniu uczących się w ramach studiów magisterskich na praktykę zawodową i o powstawaniu nowej ścieżki kształcenia złożonej ze stacjonarnych studiów I stopnia oraz niestacjonarnych studiów II stopnia.

Prognozowany wzrost mobilności poziomej po studiach I stopnia – w przyszłości prawie 40% studentów studiów I stopnia rozważa podjęcie kształcenia na innym niż obecnie studiowanym kierunku. Podobnie jak w przypadku wyborów drugiego kierunku studiów, tak i w decyzjach odnośnie kształcenia na II stopniu studenci nauk społecznych dokonują najbardziej homogenicznych wyborów – jeśli zmieniają kierunek studiów to zazwyczaj w obrębie tej samej grupy. Najczęściej na poziomie studiów magisterskich planują zmienić kierunek studenci opieki społecznej, ochrony i bezpieczeństwa, usług dla ludności, dziennikarstwa i informacji, najrzadziej studiujący matematykę i statystykę, architekturę i budownictwo czy ochronę środowiska.

System praktyk studenckich nie zawsze dopasowany do profilu kształcenia studenta – studenci starają się zwiększać swoje szanse zawodowe intensywnie doksztalając się (ok. ¼ badanych potwierdza uczestnictwo w kursach, szkoleniach, lekcjach dodatkowych itp.) lub biorąc udział w stażach lub praktykach. Niestety zdarza się dość często, że studenci pracują w trakcie staży i praktyk na stanowiskach niewymagających tak wysokich kompetencji, jakie posiadają (studenci kierunków nauki społecznej, gospodarka i prawo często realizowali zadania typowe dla sekretarek, operatorów urządzeń biurowych, studenci rolnictwa pracowali jako rolnicy produkcji towarowej). Stawia to pod znakiem zapytania kwestię czy uczestnictwo w praktykach w rzeczywistości zwiększy szansę na znalezienie pracy przez przyszłych absolwentów.

2.3. Poziom i plany w zakresie aktywności zawodowej studentów

Zaangażowanie zawodowe studentów: praca tymczasowa, niewymagająca wysokich kompetencji, jedynie w celach zarobkowych, najczęściej na umowę zlecenie/o dzieło – prawie połowa studentów studiów dziennych to osoby pracujące (zdecydowanie częściej studenci: nauk społecznych, usług dla ludności, usług transportowych, kierunków artystycznych, pedagogicznych, humanistycznych, ekonomiczno-administracyjnych, dziennikarstwa i informacji). Studenci najczęściej pracują na stanowiskach przeznaczonych dla personelu z wykształceniem średnim, jednak zdarza się, że wykonywane przez nich zadania nie wymagają nawet takiego poziomu wykształcenia. Aktywność zawodowa podejmowana jest przez nich głównie w celach czysto zarobkowych, nie wiąże się z profilem studiów, niekoniecznie zwiększa szanse na znalezienie dobrej pracy w przyszłości, a już na pewno nie ma nic wspólnego z pracą, którą zamierzają wykonywać po ukończeniu kształcenia na poziomie wyższym.

Plany podjęcia pracy zgodnej z wyuczonym zawodem – w przyszłości w większości przypadków studenci będą starali się znaleźć zatrudnienie w wyuczonym zawodzie (częściej: informatycy, architekci, lekarze, inżynierowie itp.), choć wydaje się, że przyszli absolwenci kierunków, na które jest mały popyt na rynku, są bardziej

świadomi swojej trudnej sytuacji (rzadziej deklarują, że zamierzają szukać pracy w zawodzie studenci kierunków: rolniczych, leśnych i rybactwa, humanistycznych, społecznych, dziennikarstwa i informacji oraz opieki społecznej).

Umiarkowane aspiracje zawodowe studentów – co oczywiste, w przyszłości badani najczęściej planują pracować jako specjaliści, istnieje jednak duża grupa respondentów, którzy zaniżają własne aspiracje zawodowe i planują podjąć zatrudnienie na stanowiskach przeznaczonych dla osób z wykształceniem co najwyżej średnim. Obalić też należy mit, że absolwenci polskich szkół wyższych zazwyczaj widzą się w roli przyszłych dyrektorów generalnych, czy reprezentantów władz publicznych – odsetek badanych, którzy posiadają tak wysokie aspiracje jest raczej niski.

Własny biznes jako atrakcyjna alternatywa – studenci coraz bardziej skłonni są po ukończeniu studiów założyć własny biznes (częściej mężczyźni, studium na kierunkach: architektura, budownictwo, usługi dla ludności, weterynaria, ochrona środowiska i kierunki artystyczne, rzadziej: studenci kierunków matematycznych i statystycznych, opieki społecznej oraz pedagogicznych, humanistycznych, biologicznych i fizycznych). Co ciekawe, więcej badanych rozważa możliwość zostania przedsiębiorcą niż wybiera tę formę zatrudnienia jako najbardziej atrakcyjną. Możemy zatem podejrzewać, że założenie własnego biznesu może stać się dla studentów alternatywną formą zdobycia pracy w sytuacji niskiej skłonności pracodawców do zatrudniania absolwentów, którzy nie posiadają doświadczenia zawodowego.

Umiarkowane aspiracje zarobkowe studentów – wydają się być zbieżne z możliwościami płacowymi pracodawców, choć zbieżność ta występuje głównie na poziomie deklarowanej najniższej pensji, a nie wynagrodzenia w pełni zadowalającego. Najwyższe oczekiwania posiadają studium na kierunkach: ochrona środowiska, architektura i budownictwo, usługi transportowe, weterynaria, produkcja i przetwórstwo, inżynieria i technika, ochrona i bezpieczeństwo, informatyka, prawo i kierunki artystyczne, studium na politechnikach i w wyższych szkołach ekonomicznych, niższe na kierunkach: matematycznych i statystycznych, humanistycznych, pedagogicznych, opieki społecznej i usług dla ludności, studium na uniwersytetach.

2.4. Ocena posiadanych kompetencji oraz skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności

Wysoka samoocena studentów – oceniają oni swoje kompetencje raczej wysoko, jedynie w przypadku umiejętności obsługi, montowania i naprawy urządzeń pojawiają się niższe noty. W największym stopniu pewni są posiadania takich umiejętności, jak: obsługi komputera i korzystania z internetu oraz umiejętności społeczne (w tym umiejętność współpracy). Warto nadmienić, że w tym właśnie obszarze (kompetencji społecznych) pracodawcy zidentyfikowali największe luki.

Kierunek studiów i płeć w największym stopniu różnicujące samoocenę studentów – pojawiają się jednak istotne różnice kierunkowe, np. uczący się na kierunkach pedagogicznych i humanistycznych bardzo nisko oceniają posiadaną umiejętność wykonywania obliczeń, najniższą ogólną samooceną charakteryzują się studenci kierunków weterynaryjnych, pedagogicznych, ochrony i bezpieczeństwa, humanistycznych, a najwyższą – studenci kierunków inżynierijno-technicznych, matematyczno-statystycznych, informatycznych, ochrony środowiska, architektury i budownictwa, natomiast z grupy humanistycznej – studenci prawa. Sumarycznie mężczyźni zazwyczaj oceniają się wyżej od kobiet, natomiast kobiety przyznają sobie lepsze noty za kompetencje społeczne, zdolności artystyczne, chęć samokształcenia, komunikatywność i umiejętność organizacji pracy (swojej i innych osób).

Wysoka świadomość konieczności uzupełnienia posiadanego wykształcenia – studenci są świadomi konieczności uzupełnienia posiadanego wykształcenia, najbardziej świadome są: kobiety, studenci medycyny, nauk społecznych, usług dla ludności, opieki społecznej, prawa, weterynarii, studenci uniwersytetów, uczelni kościelnych, medycznych i uczelni ekonomicznych (czyli ci, od których specyfika zawodowa w największym stopniu wymaga ciągłego doksztalcania lub ci, którzy są w najmniejszym stopniu zadowoleni z praktycznych umiejętności uzyskanych w trakcie studiów). Studenci starają się profilować plany edukacyjne zgodnie ze stu-

diowanym kierunkiem: kursy/szkolenia/treningi poświęcone rozwojowi osobistemu są najbardziej atrakcyjne dla studentów prawa, opieki społecznej, ochrony i bezpieczeństwa. Kursy medyczne, psychologiczne, pracy socjalnej i pierwszej pomocy najchętniej wybraliby studenci: medycyny, weterynarii, opieki społecznej oraz pedagogiki, kursy z zakresu budownictwa i przemysłu – uczący się na kierunkach: inżynieryjno-technicznych, architektury i budownictwa, ochrony środowiska, fizycznych, szkolenia z zakresu księgowości i rachunkowości – studenci: matematyki i statystyki, ekonomii i administracji, a kursy z zakresu usług – studenci usług dla ludności, dziennikarstwa i informacji. Uczący się na kierunkach: społecznych, ekonomiczno-administracyjnych, biologicznych i fizycznych zdecydowanie częściej są ukierunkowani na zróżnicowane tematy szkoleń (niekoniecznie zbieżne z posiadanym wykształceniem).

Ocena posiadanych kompetencji oraz skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności

2.5. Oferta kierunkowa szkół wyższych

Na rynku kształcenia na poziomie wyższym istotną przewagę posiadają dwa typy szkół publicznych: dysponujące najszerszą ofertą kształcenia uniwersytety oraz politechniki. Uniwersytety odpowiedzialne są za kształcenie ponad połowy studentów o orientacji humanistyczno-społecznej oraz tych uczących się dziedzin ścisłych, politechniki natomiast kształcą największą część studentów kierunków technicznych.

Większość studentów w Polsce, w tym relatywnie więcej studentów kierunków licencjackich, kształci się na studiach stacjonarnych – odsetek ten jest porównywalny albo nawet niższy od analogicznej wielkości charakteryzującej szkolnictwo wyższe na świecie.

Oferta edukacyjna skierowana do humanistów i studentów kierunków społecznych wydaje się być bogatsza od oferty skierowanej do osób ukierunkowanych na nauki ścisłe lub techniczne. Pierwszy typ kierunków posiada też relatywnie większe nabory, choć obserwuje się coraz bardziej intensywne działania uczelni wyższych, których celem jest poszerzenie oferty kierunkowej w zakresie przedmiotów ścisłych i technicznych. Wśród studiujących przeważają uczący się na kierunkach: humanistycznych, ekonomicznych i administracyjnych, społecznych i pedagogicznych, choć widać lekki spadek zainteresowania tymi dziedzinami. Dopiero na piątym miejscu, pod względem liczby kształconych studentów, znalazły się kierunki inżynieryjno-techniczne.

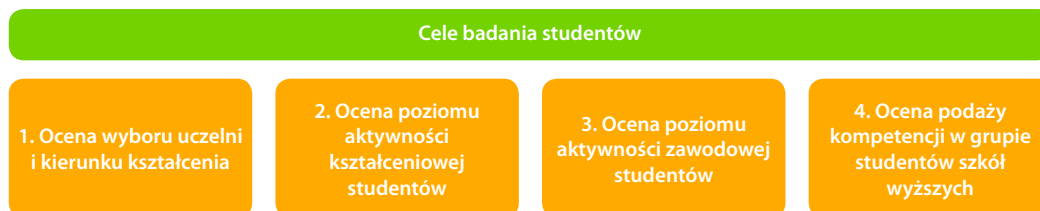
Popularność poszczególnych kierunków kształcenia, mierzona liczbą kandydatów przypadających na jedno miejsce na roku, nie zależy od tego czy są to kierunki społeczne czy humanistyczne – tak skonstruowany ranking wygrywają zdecydowanie bardziej zróżnicowane profile kształcenia², co może dowodzić, że oferta edukacyjna uczelni wyższych jest rozwijana niekoniecznie w stronę kierunków najpopularniejszych, ale tych, które z jednej strony, zapewnią odpowiedni nabór, a z drugiej nie wymagają dużych nakładów finansowych (a do takich nie należą kierunki techniczne).

² Co ciekawe, nie znalazła się w nim Informatyka.

3. Główne informacje o badaniu studentów szkół wyższych

3.1. Cele badania

Realizowane w ramach BKL badanie studentów ma cztery zasadnicze cele. Te cele to:

Powyższe cele ogólne można przełożyć na cele bardziej szczegółowe. Są to (w przypadku poszczególnych celów głównych):

- 1) Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni i kierunku kształcenia
  - a. Ocena decyzji związanych z kształceniem
  - b. Ocena skuteczności kształcenia w szkołach wyższych
- 2) Analiza poziomu aktywności edukacyjnej studentów:
  - a. Obecna i przeszła ścieżka kształcenia
  - b. Planowana ścieżka kształcenia
- 3) Analiza poziomu aktywności zawodowej studentów (analiza ścieżki zawodowej – rzeczywistej i planowanej) oraz ocena ich aspiracji zarobkowych:
  - a. Obecna i przeszła aktywność zawodowa
  - b. Plany i preferencje zawodowe (w tym aspiracje zarobkowe) studentów
- 4) Analiza podaży kompetencji w grupie studentów:
  - a. Autoewaluacja posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności
  - b. Ocena dodatkowych umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej a analiza potrzeb rozwojowych i zidentyfikowane luki kompetencyjne.

Powyższe problemy badawcze nadały strukturę niniejszemu raportowi, dzieląc go na rozdziały i podrozdziały. Ponadto w ramach wprowadzenia do niniejszego raportu została przygotowana analiza kierunków kształcenia w szkołach wyższych, która posłużyła jako tło i zarazem punkt odniesienia do dalszych rozważań na temat przygotowania zawodowego absolwentów uczelni wyższych.

3.2. Metodologia badania

Badanie studentów³ przeprowadzone w ramach I edycji badań terenowych projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego” było realizowane od 30 sierpnia 2010 r. do 19 stycznia 2011 r. metodą audytoryjną (w uzasadnionych przypadkach dopuszczano odstępstwo i zrealizowano wywiady CAWI i CAPI). W badaniach wzięli udział studenci ostatniego roku w przypadku studentów I stopnia, a ostatnich dwóch lat – w przypadku studentów II stopnia (z 1600 kierunków)⁴. W sumie zebrano 33 272 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy⁵.

Badaniem objęto uczelnie zlokalizowane w 61 miastach. Najwięcej wywiadów miało miejsce na warszawskich

³ W badaniu wzięli udział studenci zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych, zdefiniowanych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym. Ponieważ „ustawy nie stosuje się do szkół wyższych i wyższych seminariów duchownych prowadzonych przez kościoły i związki wyznaniowe, z wyjątkiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, chyba że ustawa lub umowa między rządem a władzami kościołów lub związków wyznaniowych stanowi inaczej” (art. 1., pkt 2.), zatem oprócz KUL ww. szkoły i seminaria zostały wykluczone z badania. Z badanej populacji szkół wyższych, ze względu na swoją specyfikę, wyłączone zostały ponadto szkoły wojskowe, szkoły policji, szkoły straży pożarnej.

⁴ Przez kierunek rozumiemy jednostkę organizacyjną uczelni.

⁵ Ze względu na nielogiczności oraz rażącą niestaranność odrzucono w sumie 128 wywiadów, w przypadku 32 ankiet stwierdzono tzw. „suft”.

i krakowskich uczelniach (w sumie 24% przebadanych osób). Dalsze 36% wywiadów przypadło na poznański, wrocławski, lubelski, łódzki, katowicki i gdański ośrodek akademicki. Przebadano 3507 studentów uczelni niepublicznych oraz 29765 uczących się w publicznych szkołach wyższych.

Tabela 1

Charakterystyka badanych studentów – miejsce nauki⁶

Kategoria	Typ uczelni	Liczba	Procent
Typ uczelni	niepubliczna	3 507	10,5
	publiczna	29 765	89,5
Główne ośrodki akademickie	Warszawa	4 194	12,6
	Gdańsk	1 728	5,2
	Katowice	1 582	4,8
	Kraków	3 811	11,5
	Lublin	2 051	6,2
	Łódź	1 825	5,5
	Poznań	2 455	7,4
	Wrocław	2 526	7,6
	Inne	13 100	39,4

Źródło: opracowanie własne.

Badanie objęło swoim zasięgiem 211 uczelni. Najwięcej wywiadów przypadło na trzy uczelnie: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. W sumie na ww. uczelniach przeprowadzono 3133 wywiady, czyli 9% wszystkich efektywnych wywiadów. Na kolejnych dwóch – Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie – liczba wywiadów przekroczyła 900. Ponad 800 wywiadów zrealizowano ze studentami następujących uczelni: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Łódzki i Uniwersytet Wrocławski. W sumie na te 10 uczelni przypadło 9197 wywiadów, czyli prawie 28% wszystkich przeprowadzonych.

Tabela 2

Charakterystyka badanych studentów – kierunek i rodzaj studiów

Kategoria	Kierunek i rodzaj studiów	Liczba	Procent	
Grupa kierunków studiów	nauki społeczne, gospodarka i prawo	8 891	26,7	
	nauki humanistyczne i sztuka	5 819	17,5	
	technika, przemysł, budownictwo	5 187	15,6	
	nauka	4 527	13,6	
	kształcenie	3 298	9,9	
	zdrowie i opieka społeczna	2 819	8,5	
	usługi	2 058	6,2	
	rolnictwo	673	2,0	
	Rodzaj studiów	nauki społeczne, gospodarka i prawo	8 891	26,7
		licencjackie/ inżynierskie	19 494	58,6
uzupełniające magisterskie		7 435	22,3	
jednolite magisterskie		6 343	19,1	

Źródło: opracowanie własne.

Badanie miało miejsce na 159 kierunkach (według klasyfikacji ISCED). Największa liczba zrealizowanych ankiet

⁶ Zgodnie z klasyfikacją GUS.

Metodologia badania

przypadła na nauki społeczne, gospodarkę i prawo – prawie 27%, nauki humanistyczne i sztukę (kierunki artystyczne) – 17,5% wywiadów, a dalsze 15% na kierunki techniczne. Najlepiej były reprezentowane trzy kierunki: zarządzanie, informatyka oraz ekonomia, które razem dały 3314 wywiadów (10% wszystkich).

W sumie przebadano 20851 (62,7%) kobiet i 11864 (35,7%) mężczyzn. Największy odsetek badanych pochodził z województw: mazowieckiego (13,3%), małopolskiego (10,1) oraz śląskiego (10,4%).

Tabela 3

Charakterystyka badanych studentów – płeć i miejsce zamieszkania

Kategoria	Płeć i miejsce zamieszkania	Liczba	Procent
Płeć	Kobieta	20 851	62,7
	Mężczyzna	11 864	35,7
	brak danych	557	1,7
Województwo	Dolnośląskie	2 264	7,0
	Kujawsko-pomorskie	1 856	5,7
	Lubelskie	2 327	7,2
	Lubuskie	827	2,5
	Łódzkie	2 058	6,3
	Małopolskie	3 285	10,1
	Mazowieckie	4 322	13,3
	Opolskie	909	2,8
	Podkarpackie	1 929	5,9
	Podlaskie	1 244	3,8
	Pomorskie	1 823	5,6
	Śląskie	3 380	10,4
	Świętokrzyskie	1 097	3,4
	Warmińsko-mazurskie	1 094	3,4
	Wielkopolskie	2 438	7,5
	Zachodniopomorskie	1 504	4,6
	Ogółem	32 527	100,0
Braki danych	brak danych	915	

Źródło: opracowanie własne.

4. Przegląd wyników badań

4.1. Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

Niniejsza część raportu stanowi wprowadzenie do dalszej, szczegółowej charakterystyki studentów uczących się w polskich szkołach wyższych – pełni ona zatem funkcję tła, w oparciu o które będą formułowane wnioski w kolejnych rozdziałach opracowania. Dla pełnej charakterystyki sektora akademickiego konieczne jest nie tylko zapoznanie się z opiniami i planami edukacyjno-zawodowymi studentów, ale także usytuowanie tych planów i opinii w kontekście danych charakteryzujących całość sektora akademickiego, ofertę kształcenia, jak i podaż absolwentów określonych kierunków studiów.

Rozdział ten został podzielony na dwie części. W pierwszej z nich sektor akademicki został scharakteryzowany pod kątem oferty kierunkowej (liczba i rodzaj oferowanych kierunków studiów) oraz podaży absolwentów, określonych kierunków kształcenia. W drugiej części ograniczyliśmy nasze rozważania jedynie do tych kierunków, które cieszą się szczególną popularnością wśród studentów uczelni wyższych, wskazując na strategie wyboru i preferencje edukacyjne polskiej młodzieży.

Oferta kierunkowa polskich uczelni

Zgodnie z art. 42 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, jednostką odpowiedzialną za określanie warunków, jakim powinna odpowiadać uczelnia, aby otworzyć i prowadzić kierunek studiów, minimalne wymagania programowe dla poszczególnych kierunków studiów oraz nazwy tych kierunków jest Rada Główna Szkolnictwa Wyższego. Ta Rada określa warunki, jakim powinna odpowiadać uczelnia, aby nadawać tytuły zawodowe⁷. W chwili obecnej polskie prawo umożliwia kształcenie i nadawanie tytułów zawodowych studentom w ramach 118 kierunków kształcenia⁸. Nie oznacza to jednak, że szkoły wyższe ograniczają się w projektowaniu kierunków jedynie do wyżej wskazanej liczby, m.in. w ramach uczelni wyższych mogą być prowadzone tzw. makrokierunki, na których program nauczania jest skonstruowany w oparciu o standardy dla kilku kierunków studiów, czy tzw. studia międzykierunkowe, na których student realizuje standard kształcenia wybranego kierunku studiów oraz dodatkowo, co najmniej 30% minimalnej liczby godzin zajęć zorganizowanych, określonych w standardach dla poszczególnych kierunków wchodzących w zakres tych studiów⁹. Struktura kształcenia wyznaczana przez zestaw standaryzowanych kierunków studiów, zgodnie z założeniami reformy systemu kształcenia na poziomie wyższym, w najbliższych latach ulegnie istotnej transformacji w stronę w większym stopniu otwartej i elastyczniejszej struktury kwalifikacji. Tym samym, cykl badań „Bilans Kapitału Ludzkiego” może się stać narzędziem monitorującym zmiany w dopasowaniu popytu i podaży kompetencji i kwalifikacji na rynku pracy, w tym te zmiany, które zostały spowodowane przez wdrożenie Struktury Kwalifikacji Szkolnictwa Wyższego.

Opisując ofertę kierunkową polskich uczelni możemy spojrzeć na nią z dwóch perspektyw. Po pierwsze, warto zwrócić uwagę na to, które typy szkół posiadają bogatszą ofertę kierunków kształcenia (liczba oferowanych kierunków w ramach danego typu szkoły), po drugie cenne może okazać się scharakteryzowanie tego, jak wielu studentów kształci się w obrębie tych licznie bądź mniej licznie oferowanych kierunków (podaż określonych kwalifikacji).

Analiza danych, zamieszczonych w poniższej tabeli, pozwala wyróżnić w oparciu o ofertę kierunkową kilka segmentów szkół wyższych. Po pierwsze, najszerza oferta edukacyjna charakteryzuje uniwersytety, które sumarycznie proponują ponad 200 różnych kierunków kształcenia, szkoły zaklasyfikowane przez Główny Urząd Statystyczny do grupy „pozostałe wyższe szkoły”, w tym głównie uczelnie niepubliczne i wyższe szkoły zawodowe oferujące ponad 100 różnych kierunków, a także politechniki, w ramach których można kształcić się na ponad 90 różnych kierunkach studiów. Drugą grupę stanowią wyższe szkoły ekonomiczne i wyższe szkoły pedagogiczne, których oferta kierunkowa nie jest wprawdzie tak bogata jak oferta uniwersytetów, jednak nie można o nich powiedzieć, że ściśle specjalizują się w jednej określonej dziedzinie (ok. 60 kierunków kształcenia w ofercie edukacyjnej). Do grupy tej można ponadto zaklasyfikować wyższe szkoły rolnicze (ok. 40 kierunków

⁷ art. 42 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym.

⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz.U. z dnia 13 września 2007 r.).

⁹ Ibidem.

w ofercie). Trzecią grupę stanowią te uczelnie, które są dostarczycielami ściśle sprofilowanej oferty, podmioty te zazwyczaj ograniczają podaż do kilku lub kilkunastu kierunków kształcenia.

Tabela 4

Liczba kierunków kształcenia oferowanych przez różne typy szkół wyższych

Typ uczelni	Liczba kierunków
Uniwersytet	220 ¹⁰
Wyższa szkoła pozostała	107
Wyższa szkoła techniczna	91
Wyższa szkoła ekonomiczna	63
Wyższa szkoła pedagogiczna	61
Wyższa szkoła rolnicza	43
Wyższa szkoła artystyczna	26
Szkoła resortu obrony narodowej	23
Akademia medyczna	18
Wyższa szkoła teologiczna	12
Wyższa szkoła morska	11
Akademia wychowania fizycznego	7
Szkoła resortu spraw wewnętrznych i administracji	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Specyfika polskiego rynku kształcenia na poziomie wyższym ujawnia się dopiero, kiedy spojrzymy na ten rynek w sposób nie tylko ilościowy, ale też jakościowy, charakteryzując specyficzne profile oferty edukacyjnej poszczególnych typów uczelni wyższych. W ten sposób możemy wyróżnić te kierunki kształcenia, które znajdują się w ofercie większości typów uczelni, takie jak: pedagogiczne, humanistyczne, artystyczne, społeczne, ekonomiczne, administracyjne i informatyczne, a także te, które można znaleźć w ofercie ograniczonej liczby szkół wyższych, jak np. prawne (uniwersytety, wyższe szkoły ekonomiczne, szkoły niepubliczne) czy weterynaryjne (uniwersytety, wyższe szkoły rolnicze). Mimo względnie szerokiego zakresu kierunkowego poszczególnych typów szkół można wyróżnić pewne specyficzne, dominujące w szkole profile kształcenia, które najczęściej są związane z zasobem kadrowym (zatrudnieni specjaliści w danej dziedzinie) i infrastrukturalnym (np. posiadana aparatura badawcza, laboratoria itp.).

Zróznicowanie oferty kierunkowej widoczne jest nie tylko na poziomie różnych typów szkół wyższych, ale jeszcze jaskrawiej ujawnia się, gdy porównamy liczbę oferowanych kierunków kształcenia w obrębie poszczególnych grup kierunków.

Tabela 5

Liczba kierunków oferowanych w ramach poszczególnych grup kierunków

Grupa kierunków	Liczba oferowanych kierunków	Kierunki najliczniejsze (liczba studentów kształcących się w ramach grupy kierunków)	Kierunki najmniej liczne (liczba studentów kształcących się w ramach grupy kierunków)
Pedagogiczna	23	Pedagogika ogółem – 51252	Fizyka – 25
		Wychowanie fizyczne – 14909	Język rosyjski (specjalność) – 55
Humanistyczna	87	Filologia ogółem – 45665	Filologia germańska z filozofią (specjalność) – 1
		Filologia polska – 19826	Filologia słowacka (specjalność) – 1

¹⁰ Suma niepowtarzających się kierunków oferowanych w ramach poszczególnych typów szkół. Uwaga: osobno zostały policzone makrokierunki, kierunki spoza listy ministerialnej oraz kierunki lingwistyczne (stąd liczba kierunków oferowanych przez uniwersytety przewyższa liczbę kierunków wymienionych w rozporządzeniu MNISW).

Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

Grupa kierunków	Liczba oferowanych kierunków	Kierunki najliczniejsze (liczba studentów kształcących się w ramach grupy kierunków)	Kierunki najmniej liczne (liczba studentów kształcących się w ramach grupy kierunków)
		Filologia angielska (specjalność) – 15211	Europejska komunikacja społeczna (specjalność) – 5
		Historia – 13438	Język francuski w biznesie i turystyce (specjalność) – 10
Artystyczna	25	Instrumentalistyka – 2576	Muzyka kościelna – 25
		Grafika – 2645	Sztuka rejestracji obrazu (ASP w Poznaniu) – 37
Społeczna	13	Ekonomia – 31897	Międzywydziałowe studia wschodniosłowiańskie – 6
Ekonomiczna i administracyjna	15	Zarządzanie – 50646	—
		Administracja – 25678	—
		Finanse i rachunkowość – 20423	—
Prawna	1	Prawo – 29900	—
Dziennikarstwa i informacji	2	Dziennikarstwo i komunikacja społeczna – 7783	—
Biologiczna	7	Ochrona środowiska – 15899	Neurobiologia (Uniwersytet Jagielloński) – 51
Fizyczna	15	Chemia – 9675	Makrokierunek (bioinformatyka i biologia systemów) – 46
		Geografia – 7453	Makrokierunek (inżynieria nanostruktur) – 53
Matematyczna i statystyczna	4	Matematyka – 11685	—
Informatyczna	4	Informatyka – 35736	Techniczne zastosowania internetu – 60
Medyczna	13	Kierunek lekarski – 18594	Higiena dentystyczna (Pomorska Akademia Medyczna w Szczecinie) – 10
Opieki społecznej	2	Praca socjalna – 2473	—
Inżynierijsko-techniczne	24	Mechanika i budowa maszyn – 18917	Makrokierunek (inżynieria i systemy gospodarowania rolniczego) – 26
Produkcji i przetwórstwa	13	Zarządzanie i inżynieria produkcji – 19118	Makrokierunek (akwakultura i bezpieczeństwo żywności) – 21
Architektury i budownictwa	5	Budownictwo – 25351	Makrokierunek (inżynieria architektoniczna) – 40
Rolnicza, leśna i rybactwa	5	Rolnictwo – 6947	—
Weterynaryjna	1	Weterynaria – 3968	—
Usługi dla ludności	3	Turystyka i rekreacja – 22296	—
Ochrony środowiska	4	Inżynieria środowiska – 16896	Makrokierunek – inżynieria środowiska i energetyka – 24
Usług transportowych	2	Transport – 7672	—
Ochrony i bezpieczeństwa	33	Bezpieczeństwo narodowe – 3124	Inne kierunki MON – 33

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Już wstępny ogląd powyższej tabeli pozwala sformułować wniosek, że oferta skierowana do humanistów wydaje się być bogatsza od oferty skierowanej do osób ukierunkowanych na nauki ścisłe lub techniczne. Wystarczy w tym przypadku porównać choćby liczbę kierunków w obrębie grupy humanistycznej (87) z liczbą kierunków w ramach grupy inżynierijsko-technicznej (24). Jeśli uwzględnimy to, że liczba oferowanych kierunków kształcenia jest silnie skorelowana z liczbą oferowanych miejsc na poszczególnych kierunkach, a nawet w przypadku kierunków społeczno-humanistycznych liczba ta jest większa, to sformułować będziemy mogli wniosek, iż oferta polskiego sektora akademickiego, jako całości, posiada w większym stopniu charakter społeczno-hu-

Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

manistyczny, w mniejszym zaś ścisły i techniczny. Nie oznacza to, że nauki ścisłe i techniczne pozostają w tyle za naukami humanistycznymi i nie rozwijają swojej oferty dydaktycznej, rozwój jej jednak jest nieco opóźniony i następuje w chwili obecnej głównie pod wpływem dużej ilości środków publicznych, które ukierunkowane są na promocję kształcenia technicznego i nauk ścisłych. Przykładowo, w najbliższym roku akademickim (2011/2012) na wielu uczelniach, w tym i politechnikach, pojawią się unikatowe kierunki, takie jak: ekofizyka, energetyka jądrowa, chemia budowlana, marketing interaktywny czy eksploatacja terminali LNG¹¹.

Ponadto, jeśli porównamy najliczniejsze kierunki studiów, w jednej i drugiej grupie na najliczniejszych kierunkach humanistycznych uczy się zdecydowanie więcej studentów niż na najliczniejszych kierunkach technicznych. W tym przypadku możemy wziąć za przykład choćby pedagogikę ogólną, na której uczy się prawie 2 razy więcej studentów niż na najliczniejszym kierunku inżynieryjno-technicznym, czyli budownictwie. Ten specyficzny podział rynku edukacyjnego, na posiadające teoretycznie bogatszą ofertę kształcenia i liczniejsze nabory kierunki humanistyczno-społeczne i mniej liczne (zarówno w kontekście liczby studiujących, jak i liczby oferowanych profili kształcenia) kierunki techniczne, rodzi ważne pytanie: czy fakt tak rozbudowanej oferty kierunkowej w zakresie nauk humanistycznych i społecznych zwiększa, czy też ogranicza szanse rynkowe studiujących na tych kierunkach?

Podaż kierunków kształcenia na poziomie wyższym

Zakres kierunkowej oferty uczelni wyższej niekoniecznie musi być tożsamy z wielkością podaży określonych kwalifikacji. Innymi słowy, mogą pojawić się takie szkoły, które posiadają bogatą ofertę kształcenia, jednak ich siła rynkowa (mierzona odsetkiem studentów kształcących się w danej szkole na kierunku X) jest relatywnie niska. Zanim więc zaczniemy formułować wstępne wnioski na temat sektora akademickiego w Polsce, powinniśmy zwrócić uwagę na niezwykle ważną kwestię, jaką jest podział rynku kształcenia akademickiego na większe bądź mniejsze strefy wpływu poszczególnych typów uczelni (por. Rysunek 2). Podsumowując dane umieszczone na poniższym wykresie¹² stwierdzić należy, że rynek edukacyjny na poziomie wyższym rozdzielony jest pomiędzy dwa typy szkół: uniwersytety oraz politechniki. Na tym rynku uniwersytety są odpowiedzialne za kształcenie ponad połowy studentów uczących się w ramach grup kierunków: kształcenie, humanistyczna, społeczna, ekonomiczna i administracyjna, prawna, dziennikarstwa i informacji, biologiczna, fizyczna, matematyczna i statystyczna oraz opieki społecznej. Uczelnie te prawie całkowicie zdominowały rynek kształcenia w zakresie prawa (84% rynku) oraz humanistyki (71%). Druga część akademickiego rynku edukacyjnego należy do wyższych szkół technicznych, które kształcą największą część uczniów kierunków: usługi transportowe, ochrona środowiska, architektura i budownictwo, produkcja i przetwórstwo, inżynieryjno-techniczne i informatyczne. Pozostała część rynku jest podzielona pomiędzy uczelnie, które można zaklasyfikować do dwóch typów: szkół specjalizujących się w wąskiej dziedzinie (np. szkoły medyczne, wyższe szkoły artystyczne, akademie wychowania fizycznego) oraz szkół, które dzielą się fragmentem rynku edukacyjnego z uniwersytetami i politechnikami, projektując raczej szeroki profil kształcenia (np. wyższe szkoły ekonomiczne, pozostałe wyższe szkoły, w tym głównie uczelnie niepubliczne). Warto zwrócić uwagę, że szkołom zaklasyfikowanym do grupy „pozostałe wyższe szkoły”, w których dominują uczelnie niepubliczne, udało się zdominować jedną z nisz rynkowych, jaką jest kształcenie w obrębie grupy usługi dla ludności (kierunki: turystyka rekreacja, kosmetologia, sport).

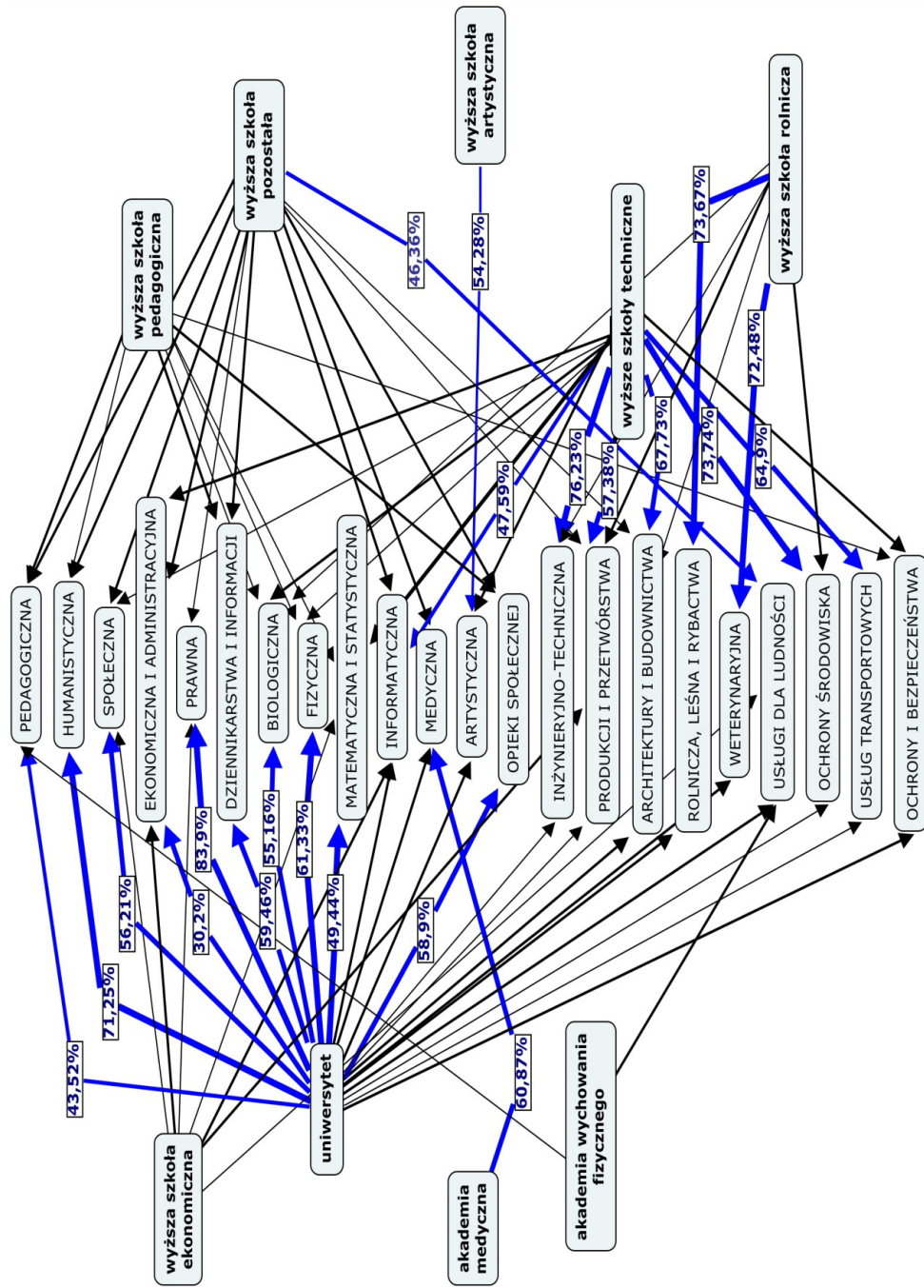
¹¹ Rynek tworzy kierunki studiów – zobacz jakie ruszą w nowym roku akademickim „Dziennik Gazeta Prawna” [18.04.2011].

¹² Poniższy rysunek nie uwzględnia takich typów szkół wyższych, jak:

- wyższe szkoły morskie (na których w sumie uczy się 19,62% studiujących kierunki z grupy usług transportowych),
- szkoła resortu obrony narodowej (na której uczy się 24,41% studiujących kierunki z grupy ochrona i bezpieczeństwo),
- szkoła resortu spraw wewnętrznych i administracji (na której uczy się 20,46% studiujących kierunki z grupy ochrona i bezpieczeństwo).

Rysunek 2

Podział rynku kształcenia na poziomie wyższym pomiędzy poszczególne typy szkół (na podstawie klasyfikacji GUS)

Wartość procentowa umieszczona na niniejszym wykresie oznacza odsetek studentów uczących się na kierunku należącym do danej grupy (np. prawnej), którzy studiują w określonego typu szkole (np. na uniwersytecie). Wartości te zostały podane jedynie dla tych typów szkół, w których uczy się najwięcej odsetek studiujących dany kierunek. Czym grubsza linia tym większy odsetek studiujących dany kierunek uczy się w danego typu szkole.
Źródło: opracowane własne na podstawie GUS.

Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

Z ofertą kierunkową uczelni wyższych silnie związana jest podaż określonych kwalifikacji. W najprostszy sposób można ją scharakteryzować analizując dane na temat liczby studentów, którzy kształcą się w poszczególnych typach szkół, studiując określone kierunki, w danym trybie kształcenia (stacjonarnym lub niestacjonarnym). Dane umieszczone w poniższej tabeli pokazują, ilu studentów kształci się w uczelniach publicznych, a ilu w niepublicznych, ilu na studiach stacjonarnych, a ilu na niestacjonarnych. Widać wyraźnie, że polski system kształcenia wyższego opiera się głównie na uczelniach publicznych (na nie przyjęto w 2009 r. ok. 70% studentów studiów I i II stopnia). Nie jest to jednak sytuacja wyjątkowa, bo gdy porównamy udział studentów uczelni publicznych w ogóle uczących się w szkołach wyższych w innych krajach okaże się, że w Polsce odsetek ten jest relatywnie niski. Przykładowo, w Stanach Zjednoczonych na uczelniach publicznych kształci się 75% studentów, w Australii i Danii – 98%, a w Kanadzie i Grecji aż 100%¹³. Oczywiście inną kwestią jest względnie niższy stopień korzystania ze studiów płatnych.

Coraz ważniejszym kanałem transmisji kwalifikacji stają się studia niestacjonarne, na które w szkołach publicznych w 2009 r. zrekrutowano prawie 1/3 studentów studiów I stopnia i prawie 60% studentów studiów magisterskich. Na uczelniach niepublicznych odsetek ten jest jeszcze większy – w 2009 r. na studiach niestacjonarnych rozpoczęło kształcenie ok. 80% uczniów studiów licencjackich/inżynierskich. W przypadku studiów II stopnia prowadzonych na tych uczelniach odsetek ten wzrósł do 95%.

Tabela 6.

Rekrutacja na studia na rok akademicki 2009/2010 (uczelnie nadzorowane przez MNiSW i uczelnie niepubliczne)

	I stopnia i jednolite magisterskie		II stopnia	
	ogółem	w tym stacjonarne	ogółem	w tym stacjonarne
Ogółem	436 732	242 147 (55% ogółu studentów)	138 631	43 710 (31%)
Szkoły publiczne	303 632 (70% ogółu studentów I stopnia)	216 393 (71% studentów szkół publicznych)	95 646 (69% ogółu studentów II stopnia)	41 619 (43% szkół publicznych II stopnia)
Szkoły niepubliczne	133 100 (30% ogółu studentów I stopnia)	25 754 (19% studentów szkół niepublicznych)	42 985 (31% ogółu studentów II stopnia)	2 091 (5% szkół niepublicznych II stopnia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNiSW,

<http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dane-statystyczne-o-szkolnictwie-wyzszym/> [19.04.2011].

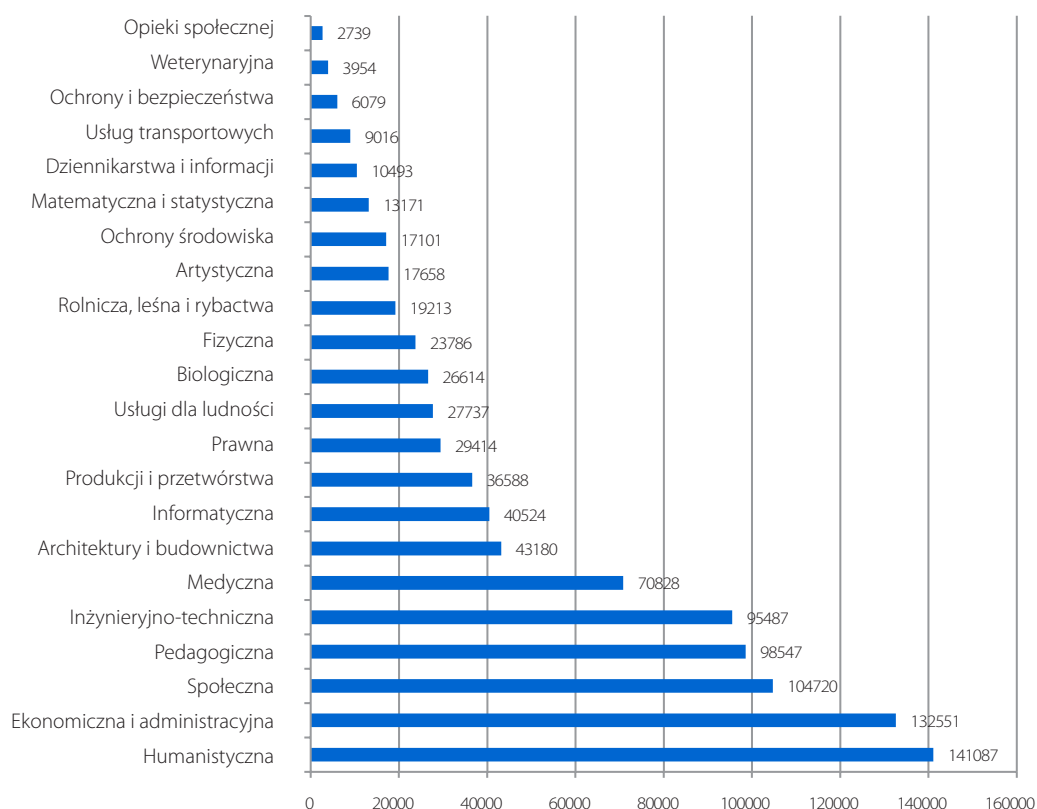
Jak zostało stwierdzone, kierunki humanistyczne posiadają najbogatszą ofertę kształcenia, a także najliczniejsze nabory, nietrudno więc domyśleć się, że podaż specjalistów w tej dziedzinie będzie niezwykle wysoka. Poniższy wykres pokazuje, że najwięcej studentów w roku akademickim 2009/2010 kształciło się w ramach grup kierunków: humanistycznych, ekonomicznych administracyjnych, społecznych i pedagogicznych. Dopiero na piątym miejscu, pod względem liczby kształconych studentów, znalazły się kierunki inżynierjno-techniczne, czyli te, na które w chwili obecnej generowany jest największy popyt rynkowy. Już na tym etapie analizy postawić należy pytanie o zasadność tak sprofilowanej struktury kształcenia specjalistów, w której dominują reprezentanci dziedzin „miękkich”, a także pytanie o dalsze perspektywy rozwoju sektora akademickiego, które zależą nie tylko od jego polityki wewnętrznej, ale przede wszystkim od przyszłych wyborów kandydatów na studentów.

¹³ *Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce* (2009), Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Wykres 1

Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

Studenci I i II stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich w podziale na grupy kierunków

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Dobłą ilustracją i zarazem uzupełnieniem analizy oferty kształcenia na uczelniach wyższych są tezy na temat zmian w wyborach kierunków kształcenia przez młodzież, kończącą szkoły średnie, które zostały zamieszczone w raporcie GUS pt. Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.¹⁴. Głoszą one, że:

- w roku akademickim 2009/2010 najwięcej studentów kształciło się na kierunkach: humanistycznych, ekonomicznych i administracyjnych, społecznych i pedagogicznych, jednak w porównaniu do lat poprzednich zmalało zainteresowanie kierunkami humanistycznymi, społecznymi i informatycznymi,
- wzrasta zainteresowanie kierunkami ochrony i bezpieczeństwa oraz związanymi ze zdrowiem i opieką społeczną, także z architekturą i budownictwem¹⁵.

Do tezy na temat trendu spadkowego w zakresie kształcenia humanistycznego i społecznego odniesiono się w dalszej części raportu.

Popularność kierunków kształcenia

Na I rok studiów, rozpoczynających się w roku akademickim 2009/2010, do uczelni nadzorowanych przez MNiSW oraz uczelni niepublicznych przyjęto 436 732 osoby (na studia pierwszego stopnia i jednolite studia magisterskie) oraz 138 631 osób na studia drugiego stopnia¹⁶. W tym samym roku najpopularniejszymi kierunkami¹⁷ kształcenia na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich były:

¹⁴ Szczegółowe informacje na temat liczby osób studiujących na poszczególnych kierunkach studiów znajdują się w aneksie.

¹⁵ Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r. (2010), GUS, Warszawa, s. 28, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_szkoly_wyzsze_2009.pdf [16.03.2011].

¹⁶ MNiSW, Departament Nadzoru i Organizacji Szkolnictwa Wyższego (2010), *Informacja o wynikach rekrutacji na studia na rok akademicki 2009/2010 w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz uczelniach niepublicznych* http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/szkolnictwo/Dane_statystyczne_o_szkolnictwie_wyzszym/20100111_WYNIKI_rekrutacji_2009_GS.pdf [26.03.2011].

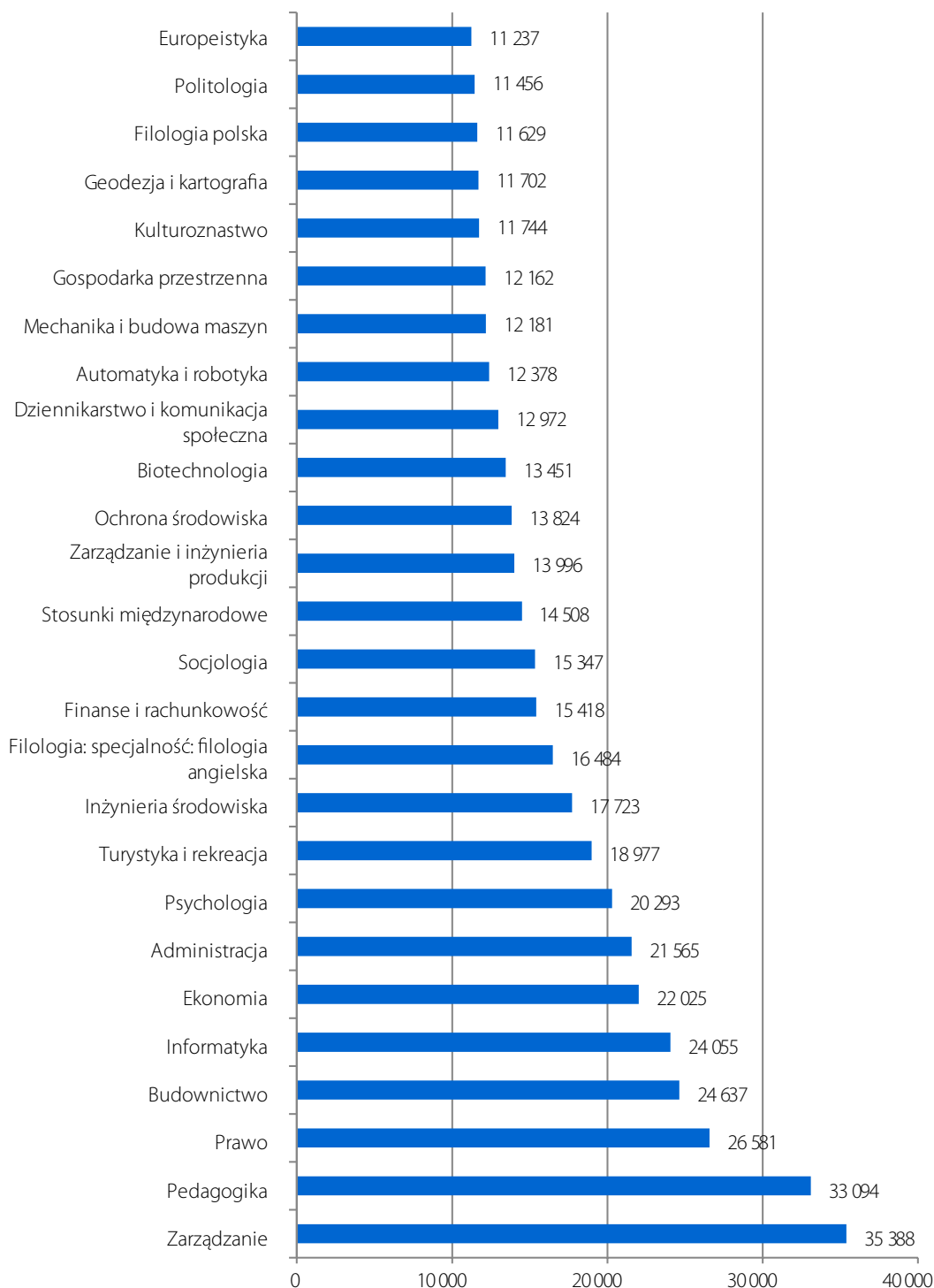
¹⁷ Jako wskaźnik popularności kierunku kształcenia przyjęliśmy liczbę kandydatów na ten kierunek.

Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

zarządzanie, pedagogika, prawo, a także budownictwo i informatyka. Spośród najpopularniejszych kierunków kształcenia (ponad 10 tys. kandydatów) zaledwie 8 to kierunki ścisłe, większość natomiast stanowią kierunki społeczne, humanistyczne lub ekonomiczne i administracyjne.

Wykres 2

Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według ogólnej liczby kandydatów (10 tys. i więcej)

Źródło: opracowanie własne na podstawie MNiSW, Informacja o wynikach rekrutacji na rok akademicki 2009/2010 w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz uczelniach niepublicznych.

Tak częsty wybór kierunków społecznych, humanistycznych i ekonomiczno-administracyjnych może być spowodowany dwoma czynnikami. Po pierwsze, to studenci mogą być zainteresowani w sposób szczególny tymi kierunkami, po drugie, to same uczelnie mogą generować większy bądź mniejszy popyt na określone kierunki kształcenia, zwiększając lub zmniejszając na nie nabory. Alternatywnym wskaźnikiem zainteresowania określonym kierunkiem studiów jest liczba osób przypadająca na jedno miejsce na danym kierunku. Informacje takie zawiera poniższa tabela, w oparciu o którą wyciągnąć możemy interesujący wniosek. O ile w przypadku liczby złożonych aplikacji na poszczególne kierunki w czołówce znajdowały się kierunki społeczne, humanistyczne, gospodarczo-administracyjne (z wyjątkiem budownictwa i informatyki), o tyle gdy bierzemy pod uwagę liczbę osób na jedno miejsce, to w rankingu wygrywają zdecydowanie bardziej zróżnicowane profile kształcenia (zarówno ściśle, jak i społeczno-gospodarcze), takie jak kierunek artystyczny – realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia, weterynaria, geodezja i kartografia, ale też psychologia, dziennikarstwo i komunikacja społeczna czy polityka społeczna. Zaskakujące ponadto może się wydawać to, że wśród kierunków, na których konkurencja jest największa zabrakło informatyki, co może być skutkiem nadmienionego już niewielkiego spadku zainteresowania kandydatów studiami na kierunkach informatycznych.

Tabela 7

Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według liczby kandydatów na jedno miejsce (trzech i więcej)

Kierunek studiów	Liczba kandydatów na jedno miejsce
Realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia	13,8
Weterynaria	7,8
Geodezja i kartografia	7,7
Psychologia	7,1
Gospodarka przestrzenna	6,4
Dietetyka	5,6
Dziennikarstwo i komunikacja społeczna	5,1
Technologie ochrony środowiska	5
Biotechnologia	4,5
Inżynieria biomedyczna	4,5
Polityka społeczna	4,5
Prawo	4,5
Europeistyka	4,3
Socjologia	4,3
Kulturoznawstwo	4,2
Stosunki międzynarodowe	4,2
Wiedza o teatrze	4,2
Papiernictwo i poligrafia	4,1
Energetyka	3,9
Automatyka i robotyka	3,8
Inżynieria chemiczna i procesowa	3,7
Lotnictwo i kosmonautyka	3,6
Transport	3,6
Fizyka techniczna	3,5
Historia sztuki	3,5
Oceanotechnika	3,5
Architektura i urbanistyka	3,4
Budownictwo	3,4
Inżynieria materiałowa	3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie MNiSW, Informacja o wynikach rekrutacji na rok akademicki 2009/2010 w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz uczeniach niepublicznych.

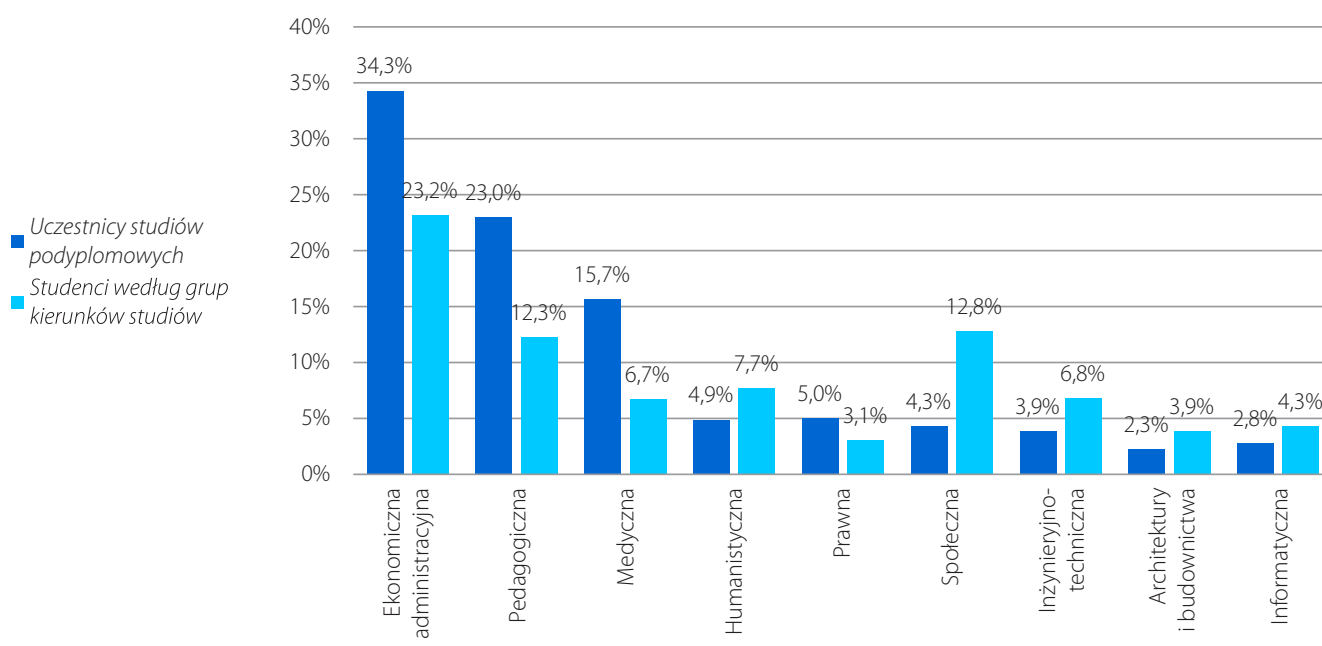
Kierunki kształcenia w szkołach wyższych

Popularność lingwistyki jest silnie związana z rzadkością studiowanego języka, który w przyszłości ma zapewnić dużą konkurencyjność rynkową absolwentów takich kierunków studiów. Stąd pewnie tak duże zainteresowanie japonistyką (13 osób na miejsce), filologią szwedzką (7,1), arabistyką (6,9) czy filologią czeską (6 osób na miejsc). Coraz popularniejszy staje się ponadto język hiszpański (7,5 osoby na miejsce), natomiast filologia angielska (3,5) nieco spadła w rankingu popularnych kierunków językowych, nadal jednak utrzymując się w czołówce (aneks, tabela 1A).

Na popularność kierunków kształcenia można spojrzeć z jeszcze jednej perspektywy – porównując strukturę kształcenia (w podziale na kierunki studiów) na poziomie studiów wyższych ze strukturą kształcenia w ramach studiów podyplomowych. Poniższy wykres pokazuje pewne istotne różnice pomiędzy tymi strukturami. Po pierwsze, relatywnie częściej dokończają studia studenci w zakresie kierunków studiów wewnątrz takich grup, jak: ekonomiczna i administracyjna, pedagogiczna, medyczna i prawna. Możemy zatem sądzić, że zdobyte na nich umiejętności i wiedza albo posiadają wysoki walor praktyczny (przydają się w pracy zawodowej), albo są do tej pracy niezbędne, choćby w związku z wymogami prawnymi, które zobowiązują do posiadania określonych uprawnień.

Wykres 3

Uczestnicy studiów podyplomowych oraz studenci według grup kierunków studiów

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS – BDL.

Analogicznie, możemy wymienić te kierunki studiów, które relatywnie rzadziej pojawiają się w ramach kształcenia podyplomowego niż kształcenia na studiach wyższych. Są to przede wszystkim kierunki społeczne, humanistyczne, ale też inżynieryjno-techniczne, architektury i budownictwa oraz informatyczne.

Specyfika regionalna – centra akademickie a peryferia

O ile w przypadku większości analiz przygotowywanych dla potrzeb projektowania interwencji w obszarze rynku pracy ujęcie wojewódzkie i regionalne odgrywa niezwykle istotną rolę, o tyle w przypadku szkół wyższych w większym zakresie będziemy się skupiać nie tyle na geograficznych regionach, co raczej na określonych ośrodkach akademickich. Bardziej istotne będą informacje, które pozwolą scharakteryzować główne przewagi danego centrum akademickiego niż zbiorcze dane na temat całego regionu, które niejednokrotnie mogą doprowadzić do mylnych wniosków, choćby na temat podaży kwalifikacji w danym geograficznym obszarze.

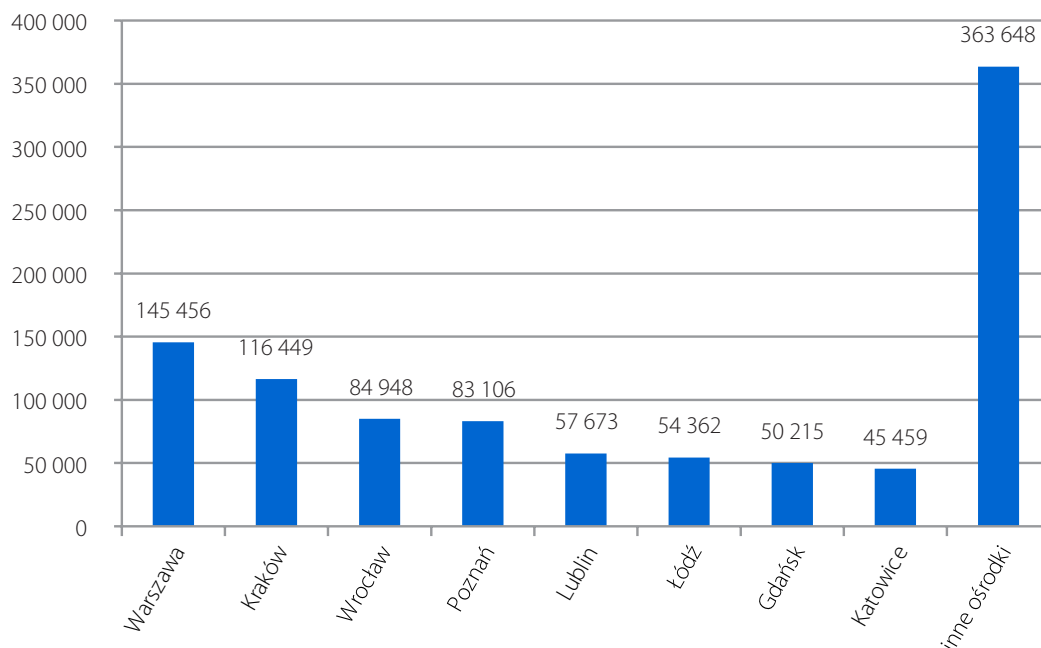
24 Zakładając, że znaczna część szkół wyższych jest predestynowana do kształcenia ponadregionalnego, zrezy-

gnowaliśmy z prostego ujęcia wojewódzkiego, spoglądając na sektor akademicki z perspektywy funkcjonowania głównych ośrodków akademickich: Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Poznania, Lublina, Łodzi, Gdańska, oraz Katowic¹⁸. W ośrodkach tych kształci się ponad 60% wszystkich studiujących, najwięcej w Warszawie (ponad 145 tys.) i Krakowie (ponad 116 tys.), najmniej w Katowicach (ponad 45 tys.).

Wykres 4

Liczba studiujących w największych ośrodkach akademickich w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

W dalszej części raportu często będziemy formułować wnioski na temat wymienionych ośrodków akademickich, warto zatem pokrótce scharakteryzować każdy z nich, zwracając uwagę na specyfikę profilu kształcenia, ale też na zasoby uczelniane każdego z centrów.

Najbardziej rozbudowanym ośrodkiem akademickim jest oczywiście Warszawa, której rynek kształcenia na poziomie wyższym składa się aż z 72 szkół (głównie niepublicznych), w tym z jednej politechniki. Struktura kształcenia w ośrodku warszawskim raczej skłania się w stronę grup kierunków: kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka oraz nauki społeczne, gospodarka i prawo (56% studentów warszawskich uczy się na tych kierunkach), choć nie jest tak „zhumanizowana” jak struktura kształcenia w ośrodku katowickim. Spośród studentów katowickich, zaledwie 14% uczy się na kierunkach ścisłych i technicznych, a aż 68% wybiera kształcenie, nauki humanistyczne i sztukę, nauki społeczne, gospodarkę lub prawo. Najkorzystniejszą strukturę pod względem kształcenia ścisłego posiadają ośrodki: wrocławski oraz gdański – w obu centrach na kierunkach ścisłych i technicznych kształci się aż ok. 40% studentów. Nienajgorsza sytuacja jest też w Krakowie, który jako jedyny główny ośrodek akademicki posiada 2 politechniki, w którym 36% studentów uczy się nauk ścisłych i technicznych.

¹⁸ Ośrodki wyróżnione na podstawie: Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r. (2010), GUS, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_szkoly_wyzsze_2009.pdf [16.03.2011].

Tabela 8

Charakterystyka głównych centrów akademickich¹⁹

Ośrodek	Liczba szkół	Liczba politechnik	Odsetek studentów grup kierunków: kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka oraz nauk społecznych, gospodarki i prawa	Odsetek studentów kierunków ścisłych i technicznych
Warszawa	72	1	56%	27%
Kraków	19	2	50%	36%
Wrocław	25	1	44%	40%
Poznań	25	1	56%	24%
Lublin	9	1	60%	21%
Łódź	23	1	54%	31%
Gdańsk	12	1	45%	39%
Katowice	15	1	68%	14%

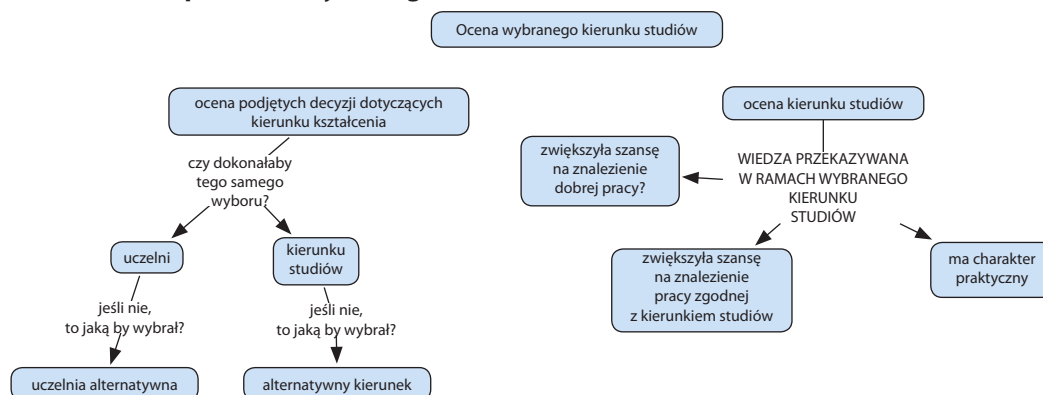
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

4.2. Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określonego kierunku studiów

Najprostszym wskaźnikiem skuteczności kształcenia na poziomie wyższym jest sukces zawodowy absolwentów uczelni. W niedalekiej przyszłości sukces (bądź jego brak), zgodnie z nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, będzie monitorowany przez każdą szkołę wyższą. W chwili obecnej brak jest jednak rzetelnych informacji, choćby na temat tego, które kierunki kształcenia i które uczelnie generują większe ryzyko znalezienia się w grupie osób bez pracy. W niniejszym rozdziale spojrzymy na proces oceny poszczególnych kierunków kształcenia nie z punktu widzenia obiektywnych mierników, ale raczej z perspektywy oceny, jaką skłonni są tym kierunkom wystawić uczący się na nich studenci²⁰. W pierwszej kolejności dokonamy ewaluacji ex post podjętej decyzji odnośnie wyboru danego kierunku studiów i danej szkoły, pytając badanych o to, czy patrząc na wszystko z perspektywy czasu, zdecydowałiby się jeszcze raz studiować na tej samej uczelni i na tym samym kierunku. W drugiej części rozdziału będziemy się zastanawiać nad tym, które kierunki oceniane są wyżej pod kątem użyteczności zdobytej wiedzy i umiejętności, analizując odpowiedzi badanych na trzy pytania: czy studia nauczyły ich praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy, czy zwiększyły szansę na znalezienie dobrej pracy oraz czy zwiększyły szansę na znalezienie pracy zgodnej z kierunkiem kształcenia/wyuczonym zawodem.

Rysunek 3

Plan rozdziału pt. Ocena wybranego kierunku studiów

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹ W tabeli zostały scharakteryzowane kluczowe ośrodki akademickie.

²⁰ Ocena ta będzie miała charakter uśredniony, stąd czytając wyniki analiz pamiętać należy, że w obrębie najgorzej ocenianych grup kierunków znajdują się też kierunki oceniane wysoko, tak jak i wśród grup ocenianych najlepiej są też takie kierunki, które uzyskały słabe noty (za każdym razem będziemy starali się uwzględnić wewnętrzne zróżnicowanie badanych grup).

Ocena decyzji związanych z kształceniem

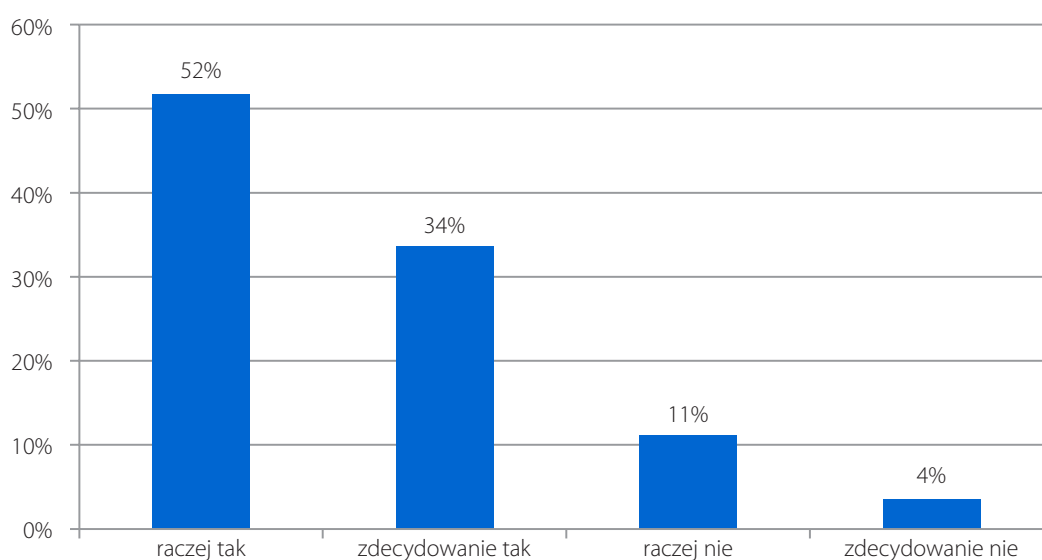
Jak napisano we wprowadzeniu do niniejszego rozdziału, w tej części raportu przyjrzymy się temu, jak badani oceniają podjęte decyzje odnośnie wyboru uczelni i kierunku kształcenia. Na oceny te wpływ może mieć wiele czynników – zarówno indywidualnych, jak i instytucjonalnych. Dla projektujących polityki edukacyjne, głównym czynnikiem, na który mogą wywierać wpływ, są cechy otoczenia instytucjonalnego. Warto więc zbadać, jak te cechy zwiększają lub zmniejszają szansę uzyskania przez uczelnię/kierunek pozytywnej oceny studentów.

Poniższy wykres wskazuje, że znacząca większość uczących się w szkołach wyższych jest zadowolona z wyboru uczelni, na której studiuje. Zaledwie 15% spośród nich deklaruje, że nie dokonaby drugi raz tego samego wyboru.

Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określonego kierunku studiów

Wykres 5

Czy dzisiaj, patrząc na wszystko z perspektywy czasu, zdecydował(a)by się Pan(i) raz jeszcze studiować na tej samej uczelni? (N = 30935)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Grupą badanych, która interesuje nas w sposób szczególny są osoby (15%), które zadeklarowały, że w chwili obecnej nie zdecydowałyby się na podjęcie kształcenia w ramach wybranej wcześniej szkoły, a jest to grupa licząca aż 4550 studentów ostatnich roczników. Warto więc zastanowić się nad tym, kto ma wyższą szansę znaleźć się w grupie rozczarowanych daną uczelnią, charakteryzując te osoby pod względem tego: jaki kierunek studiują, na jakiego typu uczelni studiują (na uniwersytecie, politechnice itp.) oraz czy studiują w największym mieście akademickim czy poza jego obrębem.

Na podstawie drzewa klasyfikacyjnego²¹ (aneks, rysunek 1A) możemy podzielić badanych studentów na kilka względnie homogenicznych grup (grupy wyróżnione ze względu na stopień zadowolenia z podjętej decyzji odnośnie wyboru uczelni). W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na fakt, że to typ szkoły²² jest głównym czynnikiem, który w największym stopniu różnicuje zadowolenie z wyboru określonej uczelni. Najbardziej zadowoleni z jej wyboru okazują się być studenci uczelni artystycznych (aż 93% odpowiedzi pozytywnych) oraz politechnik i uczelni ekonomicznych (90% odpowiedzi pozytywnych), najbardziej niezadowoleni są uczący się w innych szkołach, głównie prywatnych (77% deklarujących, że podjęliby tę samą decyzję odnośnie

²¹ Drzewo klasyfikacyjne jest najprostszym narzędziem służącym do budowy modeli deskrypcyjnych – prezentuje ono w sposób graficzny wyniki podziału zbioru obserwacji (w naszym przypadku studentów) na N rozłącznych (maksymalnie homogenicznych pod względem wartości zmiennej zależnej) podzbiorów.

²² W niniejszej części raportu jako typ szkoły rozumiemy tzw. typ ministerialny (podział na uniwersytety, politechniki itp., dostępny na stronach MNiSW). Zdecydowaliśmy się zrezygnować z klasyfikacji GUS (mimo że w oparciu o nią prezentowane są dane w większości raportów, które charakteryzują sektor akademicki w Polsce) ze względu na duży subiektywizm (i brak jasnej reguły) doboru uczelni do poszczególnych grup. Przykładowo, wśród uczelni ekonomicznych zgodnie z klasyfikacją GUS znajdują się zarówno szkoły niepubliczne, jak i publiczne o najróżniejszym profilu kształcenia (np. typowo humanistycznym), wśród uniwersytetów znaleźć można i klasyczne uniwersytety, jak i tzw. uniwersytety „przymiotnikowe”. Klasyfikacja powyższa wydała nam się, wobec powyższych zarzutów i w kontekście założonych celów badawczych bezużyteczna.

Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określenia kierunku studiów

wyboru szkoły wyższej). Wśród szkół publicznych najniższe oceny przypisane zostały: wyższym szkołom pedagogicznym, PWSZ, uczelniom kościelnym i akademiom medycznym, które zaklasyfikowane zostały do jednej grupy szkół wyższych, w których ok. 18% badanych nie zdecydowałoby się raz jeszcze podjąć nauki.

Na tle innych szkół uniwersytety zostały ocenione przeciętnie – 15% badanych uczących się w tego typu szkołach deklaruje, że z perspektywy czasu podjęłoby inną decyzję odnośnie wyboru uczelni. W tym przypadku warto jednak dodać, że uniwersytet uniwersytetowi nie jest równy – zaledwie 10% badanych z uniwersytetów w Krakowie i Warszawie nie zdecydowałoby się podjąć kształcenia na tej samej uczelni, podczas gdy w przypadku Wrocławia i innych mniejszych miast akademickich procent ten wzrasta do 18%. Podobnie w przypadku najlepiej ocenianych politechnik i uczelni ekonomicznych możemy wyodrębnić dwa segmenty szkół: te, z których studenci na pewno by nie zrezygnowali (mieszczące się w głównych ośrodkach akademickich, z wyjątkiem Lublina – 9% negatywnych wyborów) oraz te nieco gorzej oceniane – mniejsze miasta akademickie wraz z Lublinem (13% negatywnych wyborów). Za nieco gorszą ocenę mniejszych ośrodków akademickich i Lublina odpowiedzialni są przede wszystkim studenci kierunków humanistycznych i sztuki, zdrowia i opieki społecznej, którzy uczą się na politechnikach i uczelniach ekonomicznych zlokalizowanych w Lublinie lub mniejszych ośrodkach akademickich (aż 24% negatywnych wyborów).

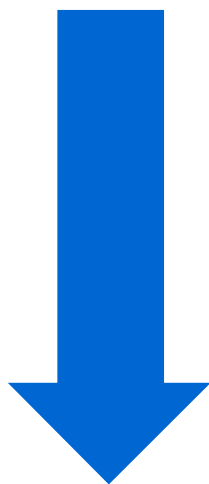
Jak zostało wspomniane, studenci wyższych szkół pedagogicznych, PWSZ, uczelni kościelnych i akademii medycznych najczęściej deklarowali, spośród studentów wszystkich uczelni publicznych, że nie podjęliby tej samej decyzji odnośnie wyboru uczelni. W grupie tej można jednak znaleźć lepiej i gorzej oceniane jednostki. Po pierwsze, najwięcej uczących się w ramach wymienionych typów szkół w Katowicach, Łodzi i Wrocławiu nie wybrałoby tej samej uczelni (27% negatywnych wyborów), najmniej takich osób znalazło się w Warszawie (zaledwie 2%). Wśród tego typu uczelni zlokalizowanych w Krakowie i Poznaniu 12% studentów nie jest zadowolonych z podjętej kiedyś decyzji odnośnie wyboru szkoły, jednak zadowolenie to jest różne w przypadku studiujących w ramach różnych grup kierunków, np. w przypadku grup usługi i nauka zidentyfikowano aż 21% niezadowolonych z wyboru uczelni, a w przypadku nauk społecznych, gospodarki i prawa zaledwie 2% krytycznie oceniających swój wcześniejszy wybór.

W przypadku najniżej ocenianych tzw. „innych szkół” (głównie uczelnie niepubliczne) najsłabiej wypadł Gdańsk i Lublin (43% badanych, którzy deklarują, że nie dokonaliby powtórnie tego samego wyboru uczelni), a najlepiej Katowice i Warszawa (16% wyborów negatywnych).

Studenci, którzy zadeklarowali, że ponownie nie wybraliby tej samej uczelni w większości przypadków (81%) stwierdzali, że podjęliby studia wyższe jednak w zupełnie innej jednostce. Można zatem sądzić, że ważniejszym problemem jest niezadowolenie badanych studentów z przebiegu procesu kształcenia w konkretnej szkole wyższej, a nie utrata wiary w system szkolnictwa wyższego jako taki i w sens kształcenia uniwersyteckiego.

Rysunek 4

Charakterystyka osób, które deklarują, że z perspektywy czasu nie zdecydowałyby się na podjęcie kształcenia na poziomie wyższym

Osoby, które deklarują, że z perspektywy czasu nie zdecydowałyby się na podjęcie kształcenia na poziomie wyższym to (aneks, rysunek 2A):

– studenci grupy kierunków: technika, przemysł, budownictwo, rolnictwo (najczęściej studiujący w Gdańsku, Lublinie i Łodzi – 48% zadeklarowało, że podejmując w chwili obecnej decyzję nie zdecydowałoby się na studia wyższe)

– studenci nauk społecznych, gospodarki i prawa, zdrowia i opieki społecznej studiujący w Krakowie, Warszawie i Lublinie (22% deklarujących nie zdecydowałoby się ponownie na studia wyższe)

– studenci z grupy kierunków: usługi, kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka, nauka studiujący w Poznaniu lub Warszawie (30% tych, którzy deklarują, że nie zdecydowałoby się ponownie na studia wyższe)

Dwie kwestie mogą wydać się wyjątkowo interesujące osobom zaangażowanym w projektowanie polityki edukacyjnej. Po pierwsze, kto jest najczęściej niezadowolony z podjęcia decyzji o rozpoczęciu kształcenia na poziomie wyższym (por. rysunek 4), po drugie jakie alternatywne szkoły wybraliby badani, gdyby w chwili obecnej dokonywali takiego wyboru.

Poniższa tabela wskazuje na te typy szkół wyższych, z którymi badani najchętniej zamieniliby uczelnie, na których studiują w chwili obecnej²³. Analizując zawarte w niej wyniki można sformułować kilka wartych uwzględnienia wniosków:

- Po pierwsze, należy zwrócić uwagę na to, że połowa badanych, którzy zadeklarowali, że najpewniej, gdyby mogli dokonać ponownego wyboru uczelni to wybraliby inną szkołę, nie udziela konkretnej odpowiedzi, jaka byłaby to szkoła. Możemy zatem sądzić, że nasi badani wybraliby inną szkołę, ponieważ nie są zadowoleni z obecnej, jednak niekoniecznie wiedzą, które szkoły byłyby dla nich lepsze.
- Po drugie, szkoły o najwyższej renomie – uniwersytety i politechniki – należą do specyficznych typów szkół, których studenci niezadowoleni z macierzystej jednostki i tak chcieliby studiować na uniwersytecie lub politechnice (tylko innej).
- Po trzecie, uniwersytety i politechniki (szkoły o najwyższej renomie) są wybierane jako alternatywa dla obecnej uczelni przez większość studentów wszystkich innych typów szkół (co nie jest tak zaskakujące, zważywszy na duży odsetek uczących się, którzy zmuszeni są do studiowania na uczelni/kierunku tzw. drugiego wyboru).
- Po czwarte, jedynie studenci wyższych szkół pedagogicznych (3%), PWSZ (5%) i innych, głównie prywatnych szkół (6%), rzadko deklarują, że gdyby mogli ponownie decydować o wyborze uczelni wybraliby ten sam typ szkoły co ta, na której studiują w chwili obecnej.
- Po piąte, uczelniami, które są wybierane przez studentów wszystkich typów szkół, jednak nieco rzadziej niż uniwersytety i politechniki są: uczelnie ekonomiczne i akademie medyczne.
- Po szóste, największe rozproszenie wyborów szkół alternatywnych można zaobserwować wśród studentów szkół prywatnych oraz PWSZ.

Tabela 9

Uczelnia, którą wybrałby respondent, gdyby mógł ponownie decydować a uczelnią, na której studiuje w chwili obecnej (N = 1537, procentowanie w kolumnie, w oparciu o obserwację)

UCZELNIA, KTÓRĄ WYBRAŁBY RESPONDENT, GDYBY W CHWILI OBECNEJ DECYDOWAŁ O JEJ WYBORZE	UCZELNIA, NA KTÓREJ BADANY STUDIUJE W CHWILI OBECNEJ						
	TYP SZKOŁY	uniwersytety	politechniki	wyższe szkoły pedagogiczne	uczelnie rolnicze	państwowe wyższe szkoły zawodowe	inne szkoły
Uniwersytety		50%	26%	58%	20%	38%	47%
Politechniki		24%	49%	27%	52%	14%	14%
Uczelnie ekonomiczne		6%	4%	1%	9%	5%	7%
Wyższe szkoły pedagogiczne		2%	2%	3%	0%	13%	3%
Uczelnie rolnicze		6%	4%	3%	11%	4%	3%
Akademie wychowania fizycznego		2%	3%	3%	2%	9%	9%
Państwowe wyższe szkoły zawodowe		0%	0%	0%	0%	5%	0%
Uczelnie kościelne		1%	0%	1%	0%	0%	2%
Inne szkoły		3%	3%	1%	5%	4%	6%
Szkoły artystyczne		1%	3%	3%	0%	1%	3%
Akademie medyczne		7%	6%	3%	3%	5%	7%
Liczebność		721	189	118	104	112	293

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

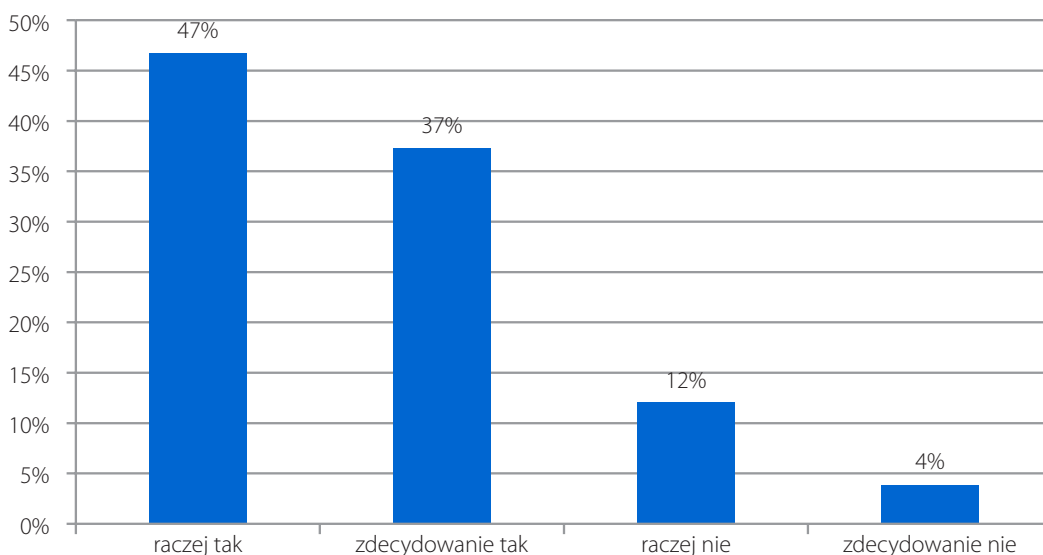
²³ Z tabeli zostały usunięte te kolumny, w których liczebność była mniejsza niż 100, czyli te grupy kierunków, w obrębie których mniej niż 100 osób podało konkretną uczelnię, na którą zamieniliby tę szkołę, na której studiują w chwili obecnej.

Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określonego kierunku studiów

Poniższy wykres pokazuje, jak studenci ostatnich roczników oceniają z perspektywy czasu wybór takiego a nie innego kierunku studiów. Proporcja osób niezadowolonych z wyboru kierunku jest bardzo podobna do proporcji niezadowolonych z wybranej uczelni (16% badanych), jednak nie zawsze te wybory się pokrywają.

Wykres 6

Czy wybrał(a)by Pan(i) ponownie ten sam kierunek studiów? (N = 29870)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

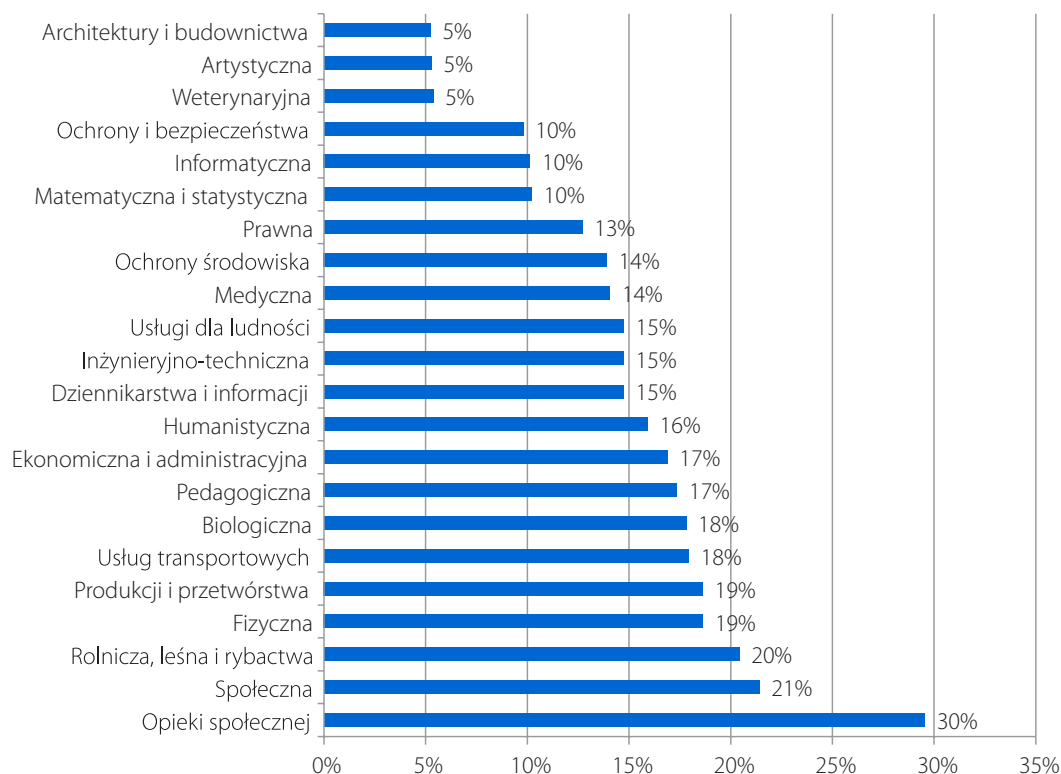
Na populację niezadowolonych z wyboru kierunku studiów warto spojrzeć z perspektywy instytucjonalnej, analizując, jakie cechy uczelni, na których studiują respondenci, zwiększają ich szansę znalezienia się w grupie rozczarowanych. Czynniki, które w sposób istotny tłumaczą większe lub mniejsze zadowolenie z wybranego kierunku kształcenia są: sam kierunek kształcenia, typ szkoły oraz fakt podjęcia kształcenia w określonym ośrodku akademickim. Ponadto warto zwrócić uwagę, że typ szkoły (publiczna/niepubliczna) jest czynnikiem, który różnicuje stopień zadowolenia studentów, jednak jedynie w przypadku wybranych kierunków studiów.

Dane umieszczone na wykresie 7 wskazują na to, że największy odsetek niezadowolonych z wyboru kierunku kształcenia pojawia się w obrębie grup: opieka społeczna (30%), społeczna (21%), rolnicza, leśna i rybactwa (20%). W największym zakresie zadowolonymi z wyboru profilu studiów są studiujący kierunki należące do grup: architektura i budownictwo, artystyczna, weterynaryjna (w każdej grupie zaledwie po 5% niezadowolonych).

Wykres 7

Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków deklarujących, że nie zdecydowaliby się raz jeszcze studiować na tym samym kierunku (N = 29870)

**Ocena decyzji
odnośnie wyboru
uczelni oraz
określenia
kierunku studiów**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Stopień zadowolenia z wybranego kierunku kształcenia nie jest taki sam w obrębie poszczególnych kierunków szczegółowych, zaklasyfikowanych do większych grup. W obrębie każdej grupy można bowiem zidentyfikować te kierunki, na których uczy się największy odsetek studentów, którzy deklarują, że nie zdecydowaliby się jeszcze raz studiować tej samej dziedziny, a są to²⁴:

- w obrębie grupy opieka społeczna studenci kierunku praca socjalna (34% niezadowolonych),
- w obrębie grupy społecznej studenci kierunków: europeistyka (40%), nauki o rodzinie (39%), politologia (28%), socjologia (26%),
- w obrębie grupy rolniczej, leśnej i rybactwa studenci kierunku rolnictwo (27% niezadowolonych),
- w obrębie grupy fizycznej studenci geografii (28% niezadowolonych),
- w obrębie grupy pedagogicznej studenci kierunków: pedagogika opiekuńczo-wychowawcza (28%), pedagogika (25%),
- w obrębie grupy medycznej studenci kierunków: analityka medyczna (39%), zdrowie publiczne (26%), położnictwo (25%),
- w obrębie grupy inżynierjno-technicznej studenci kierunków: metalurgia (31%), technika rolnicza i leśna (39%).

Mimo że deklaracje ponownego wyboru tego samego kierunku studiów globalnie nie różnią się pomiędzy szkołami publicznymi i niepublicznymi²⁵, to przy kontroli grup kierunków różnice te (w przypadku niektórych grup) okazują się być znaczne. Poniższy wykres²⁶ pokazuje, jaka jest różnica pomiędzy odsetkami studentów uczelni publicznych i niepublicznych niezadowolonych z wyboru kierunku studiów. Różnica ta wyliczona zo-

²⁴ Wymieniono te kierunki, w ramach których przebadano min. 50 osób i zidentyfikowano pośród nich minimum 25% deklarujących, że nie zdecydowaliby się raz jeszcze studiować na tym samym kierunku.

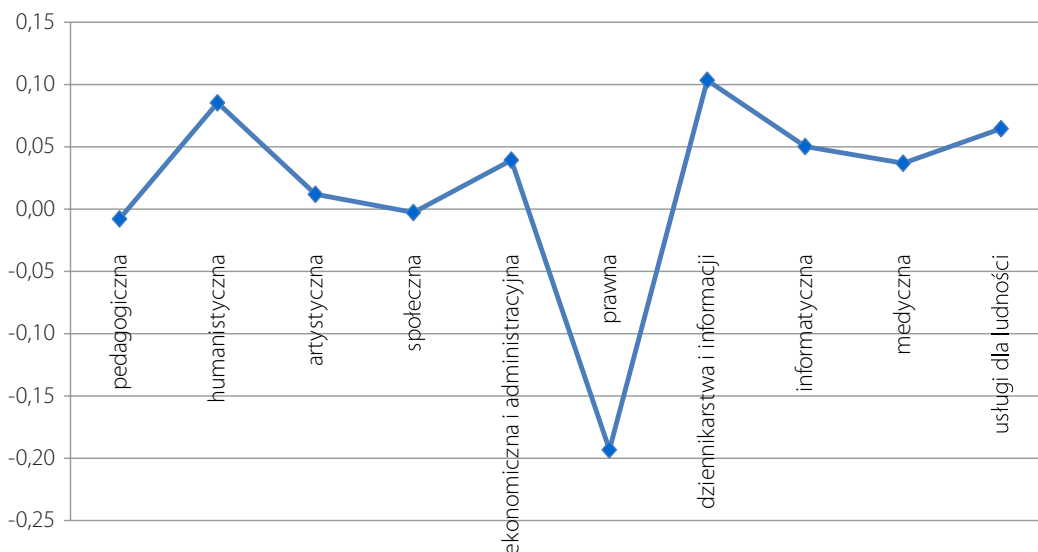
²⁵ Różnica 3% na korzyść uczelni niepublicznych.

²⁶ Na wykresie przedstawione zostały jedynie te grupy kierunków, w obrębie których przebadano zarówno studentów uczelni publicznych, jak i niepublicznych. Ponadto wymieniono te kierunki, w ramach których przebadano min. 50 osób studiujących na uczelniach publicznych i niepublicznych.

stała w obrębie poszczególnych grup kierunków. Wartości powyżej zera wskazują, że w ramach określonej grupy w uczelniach publicznych zidentyfikowano wyższy odsetek niezadowolonych niż w szkołach niepublicznych, a wartość poniżej zera wskazuje na sytuację odwrotną.

Wykres 8

Różnica pomiędzy odsetkami studentów poszczególnych grup kierunków studiujących w ramach uczelni publicznych i niepublicznych deklarujących, że nie zdecydowaliby się raz jeszcze studiować na tym samym kierunku (N = 29868)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Powyższy wykres pozwala nam zaklasyfikować grupy kierunków studiów do trzech typów:

1. Grup, w obrębie których studium na uczelniach niepublicznych częściej (niż studenci szkół publicznych) deklarują, że wybraliby, mając w chwili obecnej ponowną możliwość dokonania wyboru, ten sam kierunek studiów, a są to osoby studium w obrębie grup: humanistycznej, dziennikarstwa i informacji, informatycznej, usług dla ludności, medycznej i ekonomiczno-administracyjnej.
2. Grup, w obrębie których studium na uczelniach publicznych częściej deklarują, że wybraliby, mając w chwili obecnej ponowną możliwość dokonania wyboru, ten sam kierunek studiów – do tej kategorii zaklasyfikować możemy jedynie studentów z grupy prawnej.
3. Grup, które nie różnicują pod względem charakteryzowanych deklaracji uczelni publicznych i niepublicznych, są to grupy: społeczna, artystyczna i pedagogiczna.

Stopień zadowolenia z decyzji odnośnie studiowanego kierunku różni się nie tylko pomiędzy uczelniami publicznymi i niepublicznymi, ale też jest odmienny dla analizowanych typów szkół wyższych²⁷. O ile w przypadku grupy pedagogicznej stopień niezadowolenia w obrębie różnych typów szkół wśród uniwersytetów, uczelni kościelnych, szkół prywatnych jest względnie podobny (ok. 20%), o tyle w grupie humanistycznej większy odsetek niezadowolonych z wyboru kierunku studiów można zauważyć wśród politechnik (24% niezadowolonych) i uczelni kościelnych (22%). W przypadku kierunków społecznych studenci częściej żałują wyboru ścieżki kształcenia studiując na uniwersytetach (24%), ale też niewiele mniejsze niezadowolenie charakteryzuje uczących się na uczelniach kościelnych (24%), politechnikach (23%), uczelniach ekonomicznych (20%) (aneks, rysunek 3A).

Podsumowując powyższe rozważania, warto zwrócić uwagę na to, że w największym stopniu niezadowoleni ze swojego wyboru są:

- studenci kierunków społeczno-humanistycznych, którzy studium na politechnikach,
- studenci nauk społecznych lub humanistycznych uczący się na uniwersytetach,
- studenci uczący się prawa poza uniwersytetami.

Warto ponadto zwrócić uwagę na to, że z nauki na kierunkach informatycznych w najmniejszym stopniu zadowoleni są studenci uczelni ekonomicznych (23%), a z kierunków inżynieryjno-technicznych studenci szkół rolniczych (27%).

Dalsza analiza ujawnia kolejny czynnik, który w sposób istotny różnicuje odpowiedzi respondentów na pytanie o to, czy gdyby dziś mogli ponownie wybrać kierunek kształcenia, to wybraliby ten, który aktualnie studiują. Czynnikiem tym jest fakt studiowania w danym mieście akademickim. Zamieszczone w aneksie drzewo decyzyjne wskazuje, że:

- głównym czynnikiem różnicującym wybory respondentów jest fakt studiowania w 2 głównych ośrodkach akademickich (Krakowie lub Warszawie), uczący się tam studenci nieco rzadziej (12% w porównaniu do 17% uczących się w innych ośrodkach) deklarują, że najchętniej zmieniliby studiowany kierunek,
- nie każdy kierunek studiowany w Krakowie i Warszawie jest tak samo wysoko oceniany – studenci nauk społecznych, gospodarki i prawa, nauki, techniki, przemysłu i budownictwa relatywnie częściej (15%) byłiby chętni zmienić kierunek kształcenia; najrzadziej zdecydowałiby się na taki krok studujący w obrębie grupy kierunków zdrowie i opieka społeczna (3%),
- w innych niż Kraków i Warszawa miastach akademickich najwyższy odsetek respondentów (20%) nie zdecydowałby się ponownie na studiowanie nauk społecznych, gospodarki i prawa; najmniej zadowoleni z tych kierunków kształcenia są studenci uniwersytetów i wyższych szkół pedagogicznych (23%), w mniejszym stopniu są niezadowoleni uczący się na uczelniach rolniczych, AWF i w szkołach niepublicznych (16% deklarujących, że byłiby skłonni zmienić kierunek studiów),
- w grupie uczących się poza Krakowem i Warszawą, podobnie niezadowoleni z wyboru kierunku studiów, jak studujący nauki społeczne, gospodarkę i prawo, są studenci uczelni ekonomicznych, wyższych szkół pedagogicznych, uczelni rolniczych, akademii medycznych i szkół prywatnych, którzy studiują w tych szkołach kierunki z grupy: technika, przemysł i budownictwo (22% badanych należących do tej grupy) (aneks, rysunek 3A).

Niestety tylko część badanych z prawie 5 tys. deklarujących, że nie zdecydowałiby się ponownie na studiowanie tego samego kierunku, udzieliła odpowiedzi na pytanie, jaki kierunek wybrałaby w chwili obecnej. Poniższa tabela podsumowuje wybory dokonane przez respondentów, wskazując na potencjalne przyszłe kierunki przepływu studentów pomiędzy poszczególnymi grupami kierunków. Informacje, które zawiera są cenne, gdyż pokazują, które grupy badanych są w największym stopniu otwarte na możliwość studiowania w obrębie innej grupy kierunków niż wcześniej wybrana, a które osoby, mimo niezadowolenia ze studiowanego kierunku, szukają alternatyw pośród kierunków podobnych.

Tabela 10

Kierunek, który wybrałby respondent gdyby w chwili obecnej zdecydował o jego wyborze a kierunek, który studiuje w chwili obecnej (N = 2746, procentowanie w kolumnie, w oparciu o obserwacje)

KIERUNEK, KTÓRY WYBRAŁBY RESPONDENT, GDYBY W CHWILI OBECNEJ DECYDOWAŁ O JEGO WYBORZE	KIERUNEK, KTÓRY STUDIUJE BADANY W CHWILI OBECNEJ								
	Grupa kierunków	Kształcenie	Nauki humanistyczne i sztuka	Nauki społeczne, gospodarka i prawo	Nauka	Zdrowie i opieka społeczna	Technika, przemysł, budownictwo	Rolnictwo	Usługi
	Kształcenie	19%	12%	6%	3%	8%	2%	2%	7%
	Nauki humanistyczne i sztuka	21%	34%	13%	6%	4%	5%	9%	10%
	Nauki społeczne, gospodarka i prawo	39%	47%	64%	26%	18%	12%	19%	26%
	Nauka	5%	6%	6%	20%	5%	19%	9%	8%
	Zdrowie i opieka społeczna	13%	6%	6%	16%	64%	12%	12%	18%
	Technika, przemysł	9%	8%	16%	36%	7%	55%	38%	37%
	Rolnictwo	2%	1%	1%	3%	2%	3%	19%	3%
	Usługi	6%	6%	5%	9%	7%	5%	7%	5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Analizując powyższą tabelę należy zwrócić uwagę na kilka interesujących kwestii:

- po pierwsze, najbardziej homogeniczne grupy pod względem dokonywania wyboru alternatywnego kierunku studiów stanowią przedstawiciele kierunków zaklasyfikowanych jako zdrowie i opieka społeczna (aż 64% szukałoby alternatywnych kierunków studiów w obrębie tej samej grupy), a także nauki społeczne, gospodarka i prawo (64% wyborów w obrębie tej samej kategorii),
- po drugie, najbardziej heterogeniczną grupę stanowią uczący się w obrębie grupy kierunków usługi (jedynie 5% z nich wybrałoby alternatywny kierunek wchodzący w skład tej grupy)²⁸,
- po trzecie, najatrakcyjniejszą potencjalnie grupą kierunków (i to zarówno dla humanistów, jak i umyśłów ścisłych) są nauki społeczne,
- po czwarte, humaniści pomimo intensywnych kampanii medialnych nadal nie traktują jako alternatywnego wyboru kierunków z grupy: technika, przemysł czy nauka; kierunki wchodzące w jej skład są najbardziej atrakcyjne dla uczących się w obrębie grupy usługi i rolnictwo; można domniemywać, że na taki stan rzeczy ma wpływ kilka czynników, z których najistotniejszy wiąże się z brakiem przygotowania (w trakcie szkoły obowiązkowej i średniej) przyszłych studentów do uczenia się w ramach określonej grupy kierunków (m.in. zbyt mały nacisk położony na nauczanie przedmiotów ścisłych), a także warunki formalne, związane choćby z brakiem oceny z matematyki na świadectwie maturalnym.

Warto ponadto dodać, że kierunki, które stanowiłyby dla naszych badanych lepszą alternatywę dokonanego kilka lat wcześniej wyboru to kierunki, które od dłuższego czasu cieszą się dużą popularnością wśród studentów, takie jak: psychologia (132 wybory), budownictwo (127), ekonomia (117), prawo (113) i kierunek lekarski (113)²⁹.

Ocena skuteczności kształcenia w szkołach wyższych

Fakt większego bądź mniejszego zadowolenia z podjętego kierunku studiów w dużym zakresie wiąże się z oceną perspektywy na przyszłe zatrudnienie. W przypadku badań „Bilans Kapitału Ludzkiego”, poprosiliśmy badanych o odpowiedź na trzy pytania istotne dla ewaluacji efektów kształcenia na poszczególnych kierunkach studiów, tj.:

²⁸ W tym przypadku pamiętać jednak należy, że w skład grupy wchodzi relatywnie mało kierunków, stąd i ich wybór ma charakter ograniczony. Niemniej jednak podobnie liczną grupę stanowią kierunki rolnicze, w przypadku których zdecydowanie więcej, bo 19% badanych niezadowolonych z dotychczasowych studiów chciałoby uczyć się w ramach tej właśnie grupy.

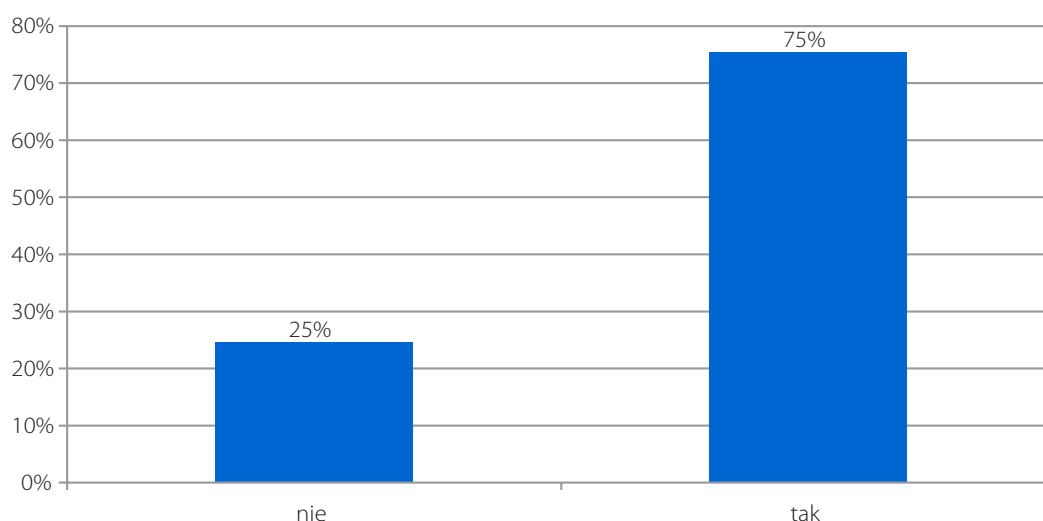
²⁹ Wymienione zostały jedynie te kierunki, które uzyskały więcej niż 100 głosów.

czy studia nauczyły badanego praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy, czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów, w ich ocenie, zwiększą szansę na znalezienie zatrudnienia oraz czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów zwiększą szansę na znalezienie pracy zgodnej z kierunkiem kształcenia.

Jak zostało nadmienione, jednym z czynników, który istotnie wpływa na stopień zadowolenia z wybranego kierunku kształcenia jest fakt nabycia w trakcie nauki kompetencji, które mają swoje zastosowanie w praktyce. Niestety aż ¼ badanych (ponad 7000 uczących się) deklaruje, że wiedza przekazywana w trakcie kształcenia na studiach wyższych nie posiada istotnego przełożenia praktycznego.

Wykres 9

Czy te studia nauczyły Pana(-ią) praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy?
(N = 29391)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Praktyczny wymiar procesu kształcenia nie jest jednakowo oceniany przez wszystkich studentów. Przykładowo, został on wyjątkowo nisko oceniony przez studentów kierunków należących do grup: weterynaryjnej (32% deklaruje, że studia przekazały wiedzę praktyczną), prawnej (54%), społecznej (63%), a zaskakująco wysoko przez studiujących w ramach grup: medycznej (82%), rolniczej, leśnej, rybactwa (80%), biologicznej (81%) i artystycznej (85%) (aneks, wykres 1A).

Umieszczony w aneksie rysunek przedstawia wyniki klasyfikacji studentów, oceniających macierzysty kierunek pod kątem nauki praktycznego wykorzystania wiedzy z użyciem dwóch zmiennych niezależnych (tłumaczących tę ocenę): kierunku studiów oraz typu uczelni (podział zaproponowany przez MNiSW) (aneks, rysunek 4A). Kluczowym czynnikiem, który różnicuje ocenę praktycznego wymiaru nauczania jest kierunek, na którym studiuje badany. Na tej podstawie możemy spróbować zaklasyfikować kierunki do grup ocenianych wyżej i niżej pod względem stopnia upracticznienia procesu kształcenia. Grupy kierunków, które studenci oceniają wysoko pod kątem możliwości wykorzystania w praktyce zdobytej wiedzy to: zdrowie i opieka społeczna (81% zadowolonych), kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka (80%), choć w drugim przypadku warto zwrócić uwagę na duży stopień zróżnicowania poziomu zadowolenia pomiędzy różnymi typami szkół. Studenci kierunków humanistycznych najczęściej są zadowoleni z praktycznego wymiaru kształcenia studiując na PWSZ, w szkołach artystycznych i w szkołach prywatnych, na uczelniach rolniczych i AWF, najrzadziej ucząc się na uniwersytetach, choć i w tym przypadku warto zwrócić uwagę, że studiując na uniwersytecie bardziej niezadowoleni są pedagodzy niż inni reprezentanci nauk humanistycznych. Studenci kierunków z grup: technika, przemysł, budownictwo, nauka, rolnictwo i usługi w 77% oceniają „stosowalność” wiedzy zdobytej w trakcie kształcenia.

W przypadku najbardziej zadowolonych z praktycznego wymiaru nauczania, czyli studiujących w ramach grupy kierunków zdrowie i opieka społeczna, praktyczny wymiar wiedzy najwyżej oceniają studenci politechnik, uczelni rolniczych, AWF, PWSZ i szkół prywatnych (90% zadowolonych), nieco niżej uczący się na uniwersytetach, wyższych szkołach pedagogicznych i uczelniach kościelnych (74%).

Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określenia kierunku studiów

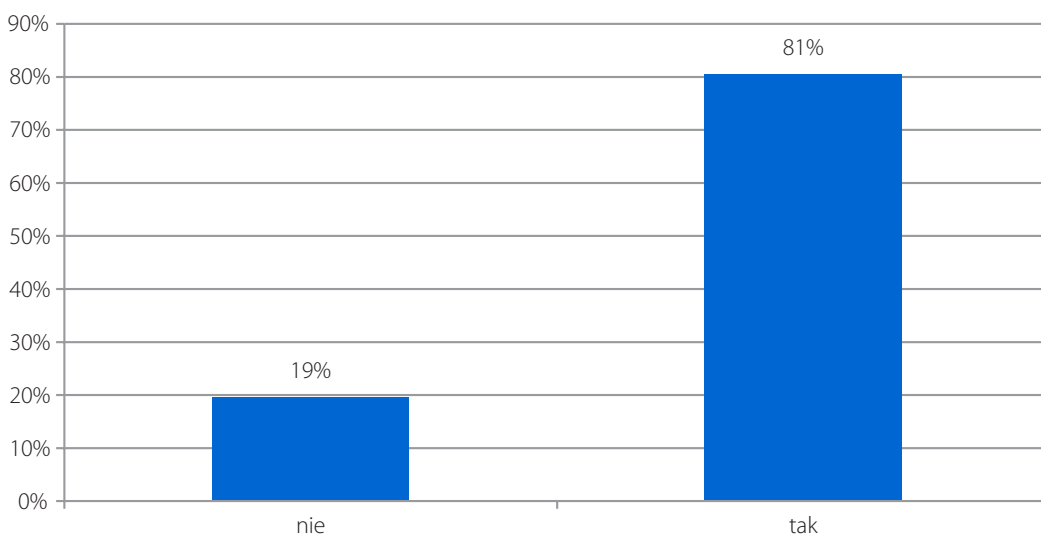
Najniżej możliwość praktycznego wykorzystania zdobytej podczas kształcenia wiedzy oceniają studenci nauk społecznych, gospodarki i prawa (66% zadowolonych). W obrębie poszczególnych typów uczelni kompetencje te jednak są ewaluowane odmiennie – najwyższe te zdobyte na wyższych szkołach pedagogicznych, uczeniach rolniczych, PWSZ i szkołach prywatnych (76% zadowolonych), najniżej uzyskane na uniwersytetach (57%).

Zaprezentowane powyżej wyniki analiz mogą nieco zaniepokoić Czytelników raportu, zwłaszcza, jeśli zwrócimy uwagę na to, że w zasadzie najniżej oceniane są przez studentów poszczególnych kierunków te typy szkół, które powinny specjalizować się w kształceniu w ramach tego właśnie kierunku, który był oceniany (np. kierunki humanistyczne i społeczne w przypadku uniwersytetów oceniane są najgorzej). Powinniśmy jednak pamiętać, że ocena praktycznej „stosowalności” przyswojonej wiedzy łączy w sobie dwa elementy: ocenę stanu faktycznego (tego czy studia mają charakter praktyczny) oraz oczekiwania, jakie stawia się przed jednostką kształcąca (tego, w jakim stopniu oczekuje się, żeby studia miały charakter praktyczny). Przedstawione analizy pokazują więc to, w jaki sposób badani postrzegają praktyczny wymiar kształcenia, a nie to czy wymiar ten w rzeczywistości taki jest, stąd niskie oceny dla różnych typów szkół mogą wiązać się z niską „stosowalnością” wiedzy przekazywanej w ramach procesu kształcenia, ale mogą też łączyć się z wyjątkowo wysokimi oczekiwaniami, jakie studenci stawiają przed tymi akurat jednostkami akademickimi.

Niezwykle ważnym elementem oceny skuteczności kształcenia na poziomie wyższym jest powodzenie rynkowe absolwenta. Spójrzmy więc jak badani studiujący różne kierunki postrzegają swoje szanse na znalezienie dobrej pracy po ukończeniu studiów. Poniższy wykres pokazuje, że optymizm ten jest duży – jedynie 19% studentów ostatnich lat uważa, że studia wyższe nie będą miały żadnego przełożenia na ich późniejszą sytuację zawodową.

Wykres 10

Jak Pan(i) uważa, czy wiedza i umiejętności zdobyte przez Pana(-ią) w ramach studiów zwiększą Pana(-i) szanse na znalezienie dobrej pracy? (N = 28316)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Zamieszczony w aneksie rysunek (aneks, rysunek 5A) pokazuje, w jakim stopniu typ kończącej szkoły i kierunek kształcenia wpływają na opinie badanych odnośnie zwiększenia się ich szans rynkowych w związku ze zdobyciem odpowiedniej wiedzy i umiejętności. Wskazuje on na silny związek pomiędzy optymizmem zawodowym badanych a typem uczelni, na której studiuje. Najsilniej sukces rynkowy z procesem studiowania wiążą uczący się na: politechnikach, uczelniach ekonomicznych, AWF, szkołach artystycznych (87% badanych deklarujących, że wiedza i umiejętności zdobyte podczas studiów pozwolą im znaleźć w przyszłości dobrą pracę), choć w ich przypadku kierunek kształcenia istotnie zmienia proporcje optymistów. Na powyższych uczelniach najsilniej wiążą przyszły sukces zawodowy z kierunkiem studiów uczący się w obrębie grup: technika, przemysł, budownictwo (89%), ale też w obrębie grup: usługi, kształcenie, nauki humanistyczne i sztuka, nauka, rolnictwo (87%).

36 W nieco mniejszym stopniu ukończony kierunek kształcenia kojarzy się z sukcesem zawodowym studentom

nauk społecznych, gospodarki, prawa, zdrowia i opieki społecznej (84% badanych deklarujących, że wiedza i umiejętności zdobyte podczas studiów pozwolą im znaleźć w przyszłości dobrą pracę), jednak w przypadku tych studentów optymizm jest większy wśród kończących naukę na uczelniach ekonomicznych (90%), niż wśród uczących się na politechnikach i AWF (80%).

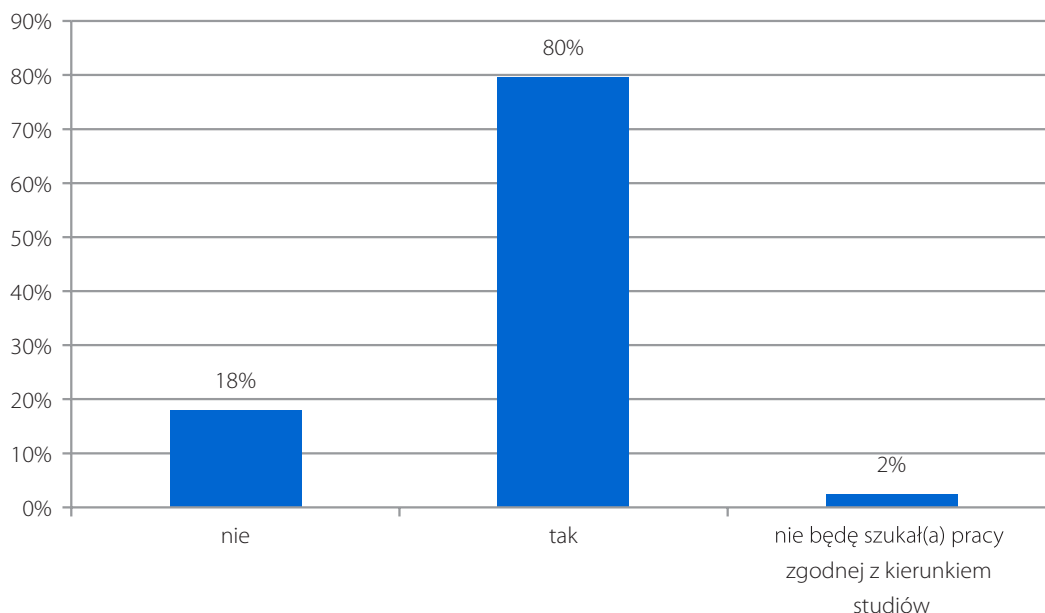
Zdecydowanie słabiej swoje szanse rynkowe wiążą z kierunkiem kształcenia studiujący na uniwersytetach i uczelniach kościelnych (75% badanych deklarujących, że wiedza i umiejętności zdobyte podczas studiów pozwolą im znaleźć w przyszłości dobrą pracę). Wśród nich znajdują się jednak studenci zdecydowanie wyżej ceniący walory rynkowe swojego kierunku – są to osoby studiujące w obrębie grup: technika, przemysł, budownictwo (85% sądzących, że wiedza i umiejętności zdobyte na studiach są cennym atutem rynkowym). Jednocześnie na uniwersytetach i uczelniach kościelnych, studiujący w obrębie grup: usługi, nauki humanistyczne i sztuka, nauki społeczne, gospodarka i prawo relatywnie, rzadziej wiążą zdobytą podczas kształcenia wiedzę i umiejętności z przyszłym sukcesem zawodowym (72%).

W dyskusji na temat niedopasowania kształcenia do potrzeb rynku pracy coraz częściej zwraca się uwagę na dodatkowy wskaźnik sukcesu rynkowego studentów, którym jest nie tyle znalezienie dobrej pracy, co uzyskanie pracy zgodnej z profilem kształcenia.

Poniższy wykres pokazuje, że optymizm badanych związany z szansą znalezienia pracy zgodnej z kierunkiem kształcenia jest równie wysoki, jak miało to miejsce w przypadku poprzednio analizowanego pytania. Po pierwsze, jedynie 2% badanych deklaruje wprost, że nie będzie szukać pracy zgodnej z wyuczonym zawodem, po drugie aż 80% respondentów sądzi, że wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie trwania studiów pozwolą na znalezienie pracy zgodnej z kierunkiem kształcenia. Wiara w znalezienie pracy zgodnej z wyuczonym zawodem polskich studentów wydaje się o tyle zaskakująca, że coraz głośniejsze dyskutuje się na temat wciąż pogarszającej się sytuacji rynkowej absolwentów uczelni wyższych i wzrastającej w tej grupie stopie bezrobocia.

Wykres 11

Jak Pan(i) uważa, czy wiedza i umiejętności zdobyte przez Pana(-ią) w ramach studiów pozwolą Panu(-i) na znalezienie pracy zgodnej z kierunkiem studiów? (N = 26980)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Spójrzmy teraz, które grupy studentów cechuje największy optymizm, a które największy pesymizm w tym właśnie obszarze. Należy zwrócić uwagę na to, że:

- to kierunek studiów jest czynnikiem, który w największym stopniu wpływa na odpowiedź badanych na pytanie o to, czy uważają, że zdobyta w trakcie studiów wiedza i umiejętności pozwolą im znaleźć w przyszłości pracę zgodną z kierunkiem kształcenia,

Ocena decyzji odnośnie wyboru uczelni oraz określonego kierunku studiów

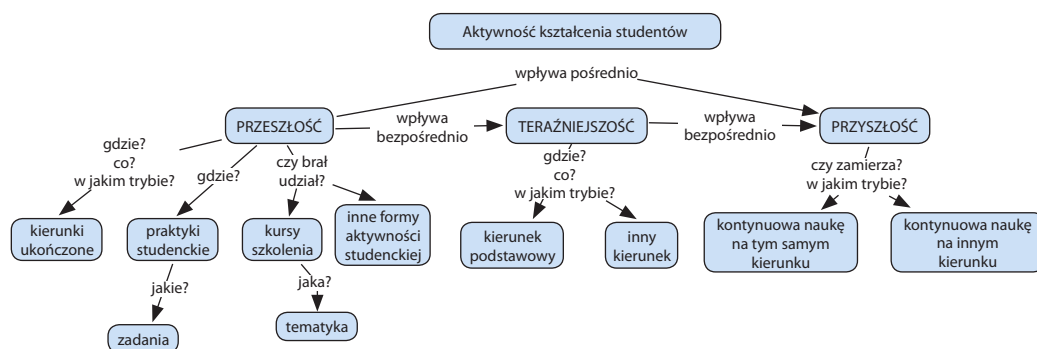
- największymi optymistami w tej materii są studenci kierunków należących do grup: technika, przemysł, budownictwo, usługi (86%), zdrowie i opieka społeczna (88%), najmniejszymi – przedstawiciele kierunków z grup: nauki humanistyczne, sztuka, rolnictwo (74% ocen pozytywnych) oraz nauki społeczne, gospodarka i prawo (73%),
- poziom optymizmu reprezentantów nauk społecznych, gospodarki i prawa silnie różnicuje typ szkoły. I tak, największymi optymistami są studenci uczelni ekonomicznych (88% sądzi, że uda im się znaleźć pracę w zawodzie), najmniejszymi – uczący się na uniwersytetach i w PWSZ (67% analogicznych deklaracji), choć w przypadku uniwersytetów na zwiększenie poziomu optymizmu wpływa fakt studiowania w Krakowie lub Warszawie (82% studiujących w grupie: nauki społeczne, gospodarka i prawo deklaruje, że umiejętności zdobyte w trakcie studiów pozwolą im znaleźć pracę zgodną z kierunkiem kształcenia).

4.3. Aktywność kształceniowa studentów

Aby zwiększyć swoje szanse rynkowe studenci muszą podjąć szereg trudnych, często niełatwych do pogodzenia decyzji. Jedną z nich jest decyzja o zaangażowaniu się w pracę zawodową lub bardziej intensywną aktywność edukacyjną. W niniejszym rozdziale będziemy rozpatrywać stopień zaangażowania studentów w kształcenie, doksztalcenie oraz inne działania, które powinny zwiększyć ich atrakcyjność jako przyszłych pracowników. Na działania te spojrzemy z dwóch perspektyw. Po pierwsze, zostanie scharakteryzowany aktualny poziom zaangażowania w różne praktyki edukacyjne, w tym omówione zostaną wcześniejsze decyzje odnośnie kierunku kształcenia. Po drugie, przyjrzymy się planom edukacyjnym badanych studentów, skupiając się na wyborze przyszłego kierunku studiów.

Rysunek 5

Plan rozdziału pt. Aktywność kształceniowa studentów

Źródło: opracowanie własne.

Teraźniejsza i przeszła ścieżka kształcenia

Sukces zawodowy absolwentów szkół wyższych w dużym stopniu zależy od ukończonego przez nich kierunku studiów. Nie jest to jednak jedyny czynnik zwiększający powodzenie rynkowe młodych Polaków – pewną szansą na jego maksymalizację może być podjęcie równoległych studiów na drugim kierunku, uzupełnienie brakujących kwalifikacji w trakcie studiów magisterskich, uczestnictwo w stażach lub praktykach, czy zdobywanie doświadczenia zawodowego w nieco inny sposób, choćby poprzez zwiększoną aktywność społeczną badanych.

W niniejszym rozdziale zostaną opisane formy i intensywność w zakresie szeroko rozumianego doksztalcenia się młodych Polaków. Analizując dane na temat dodatkowych form kształcenia, które są wybierane przez badanych, będziemy starali się odpowiedzieć na kilka pytań istotnych z punktu widzenia badania podaży kwalifikacji w ramach systemu kształcenia na poziomie wyższym. Pierwsze pytanie dotyczy wyboru drugiego kierunku studiów oraz tego, czy wybór ten rzeczywiście zwiększa szanse rynkowe „dwukierunkowców”, a jeśli tak, to czy nie zwiększa tych szans kosztem innych. Po drugie, zastanowimy się nad celowością uczestnictwa studentów w stażach i szkoleniach. Po trzecie, pamiętając o zidentyfikowanym przez pracodawców braku kompetencji

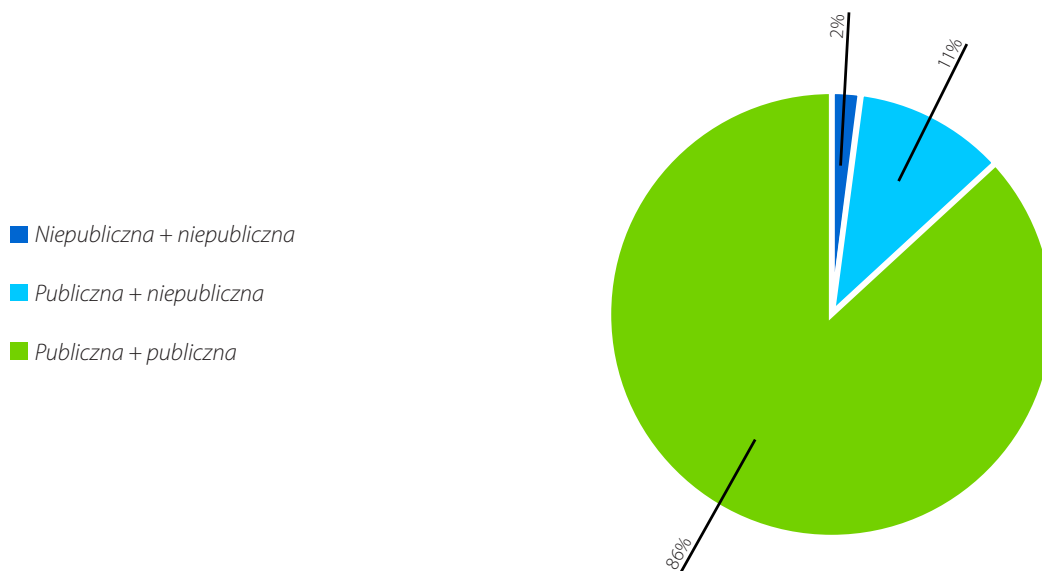
społecznych i interpersonalnych wśród pracowników przedsiębiorstw,³⁰ będziemy analizować intensywność uczestnictwa studentów w różnych formach działań zbiorowych.

Wśród przebadanych w ramach „*Bilansu Kapitału Ludzkiego*” studentów zidentyfikowano 9% studiujących drugi kierunek (aneks, wykres 2A), pojawiły się jednak i takie szkoły, w których proporcja uczących się równoległe na drugim kierunku wynosiła 30%. Większość, tj. 57% studiujących drugi kierunek studiuje go na tej samej uczelni. W kontekście trwającej obecnie dyskusji nad reformą systemu szkolnictwa wyższego w Polsce, w tym nad racjonalizowaniem systemu bezpłatnych studiów, warto postawić sobie pytanie, z jakich środków finansowana jest ta aktywność i kto tę aktywność podejmuje.

Poniższy wykres jasno wskazuje, że tzw. dwukierunkowcy, to głównie osoby kształcące się w szkołach publicznych, zarówno na pierwszym, jak i na drugim kierunku (86% badanych) lub ewentualnie ci, którzy na jednym kierunku kształcą się w szkole niepublicznej, a na drugim na uczelni państwowej (11%). Tych, którzy decydują się na korzystanie jedynie z usług niepublicznych uczelni jest zaledwie garstka (2%). O ile trudno jest na tym etapie wnioskować bezpośrednio o większej bądź mniejszej rynkowej opłacalności podwójnego wyższego wykształcenia, o tyle jeśli za jej wskaźnik przyjmiemy stopień skłonności do inwestowania w to wykształcenie, to tak przygotowany szacunek opłacalności będzie raczej niski.

Wykres 12

Studenci studiujący na 2 kierunkach a typy szkół, w których się kształcą (N=3102)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Bilans kapitału ludzkiego w Polsce – badanie studentów, 2010*.

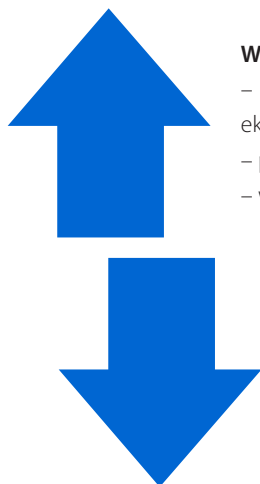
Drugie pytanie, które sobie postawiliśmy dotyczy tego, kto częściej uczy się na dwóch kierunkach, równocześnie korzystając z dobrodziejstw publicznej edukacji.

Zdecydowanie częściej są to osoby kształcące się na kierunkach: społecznym, dziennikarstwa i informacji, humanistycznym, ekonomiczno-administracyjnym, prawnym lub fizycznym, będące nieco częściej kobietami pochodzącymi z dobrze wykształconych rodzin (w których co najmniej jedno z rodziców posiada wyższe wykształcenie). Czynniki, które zmniejszają szansę podjęcia studiów na drugim kierunku to: studiowanie architektury i budownictwa, ochrony środowiska czy weterynarii (czynniki bardzo istotne), bycie mężczyzną oraz pochodzenie z rodziny, w której oboje rodzice mają podstawowy lub zasadniczo zawodowy poziom wykształcenia (czynniki nieco mniej istotne).

³⁰ Patrz raport z badania przedsiębiorstw – *Bilans Kapitału Ludzkiego*.

Rysunek 6

Czynniki zwiększające/zmniejszające szansę bycia dwukierunkowcem

WIĘKSZA SZANSA BYCIA DWUKIERUNKOWCEM:

- kierunek kształcenia: społeczny, dziennikarstwo i informacja, humanistyka (16%), ekonomiczno-administracyjny, prawny lub fizyczny (11%)
- płeć: kobieta (12%)
- wykształcenie rodziców: wyższe zwiększa szansę (z 9% do 12%)

MNIEJSZA SZANSA BYCIA DWUKIERUNKOWCEM:

- kierunek kształcenia: architektura i budownictwo, ochrona środowiska, weterynaria (4%)
- płeć: mężczyzna (7%)
- wykształcenie rodziców: podstawowe zmniejsza szansę (z 12% do 9%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wiedząc już, kto stara się maksymalizować swoje szanse rynkowe przy pomocy drugiego kierunku studiów, możemy poddać analizie kwestię dotyczącą tego, jakie strategie maksymalizacji tych szans stosowane są przez badanych studentów. W pierwszej kolejności przyjrzyjmy się temu, jaki najczęściej kierunek studiów jest wybierany jako kierunek uzupełniający. Wykres nr 3A umieszczony w aneksie pokazuje, że najczęściej studenci uzupełniają swoje wykształcenie kształcąc się na kierunkach należących do grup: nauki społeczne, gospodarka i prawo (43% kierunków wymienionych jako drugi) oraz nauki humanistyczne i sztuka (20%), najrzadziej wybierane są kierunki rolnicze (1%).

Wybór określonego kierunku studiów jako uzupełnienia dla aktualnego profilu wykształcenia jest odmienny wśród studentów uczących się na kierunkach humanistycznych i społecznych oraz ścisłych. Po pierwsze, należy zwrócić uwagę, że wybory studentów są w dużym stopniu homogeniczne, zwłaszcza tych, którzy studiuje nauki humanistyczne, społeczne, gospodarkę i prawo oraz kształcenie. Studiując kierunek w obrębie wymienionych grup najczęściej wybiera się jako uzupełnienie kierunek zaklasyfikowany do tych samych zbiorów. Zdecydowanie mniej jednorodny profil wykształcenia posiadają „dwukierunkowcy” studiuje dziedziny ścisłe, techniczne lub medyczne, którzy łączą wykształcenie kierunkowe raz z przedmiotami ścisłymi, innym razem społecznymi lub humanistycznymi. Najbardziej zróżnicowany profil wykształcenia w grupie studiuje co najmniej dwa kierunki został zidentyfikowany wśród uczących się w ramach kierunków – usługi.

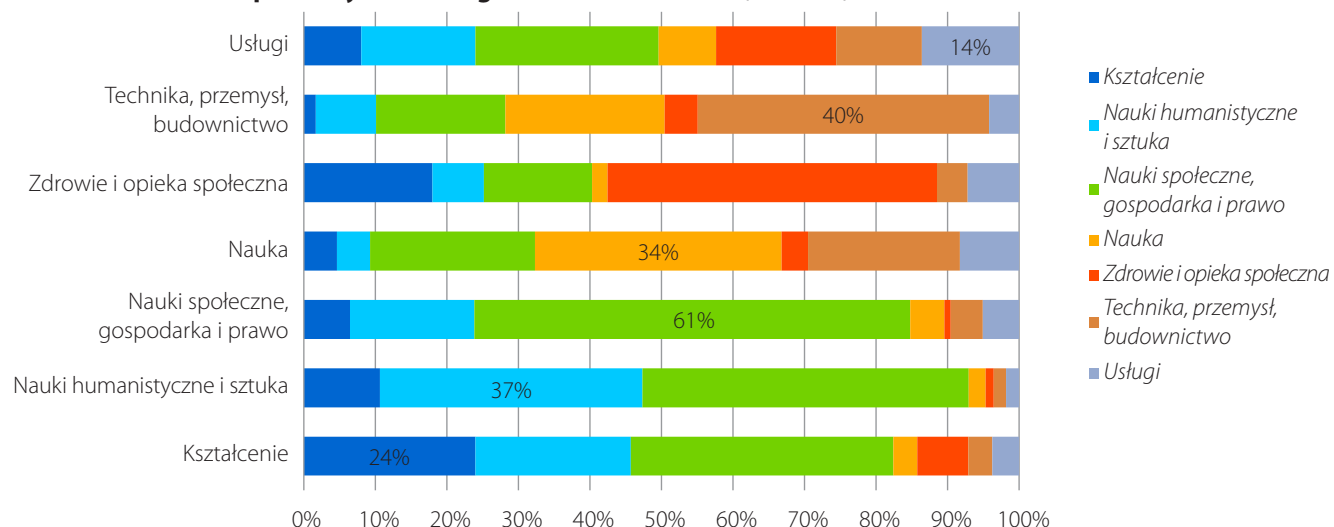
Dla uzupełnienia powyższych wniosków warto dodać, że nauki społeczne, gospodarka i prawo są najczęściej wybierane jako dodatek do posiadanego wykształcenia (i to bez względu na profil – ścisły lub humanistyczny – pierwszego kierunku). Można więc pokusić się o tezę, że kierunki te najłatwiej łączyć we względnie spójne profile wykształcenia zarówno z wiedzą i umiejętnościami, które bliskie są humanistom, jak i umysłom ścisłym.

Wykres 13

Aktywność kształceniowa studentów

Profil kształcenia na pierwszym i na drugim kierunku studiów (N=2920)

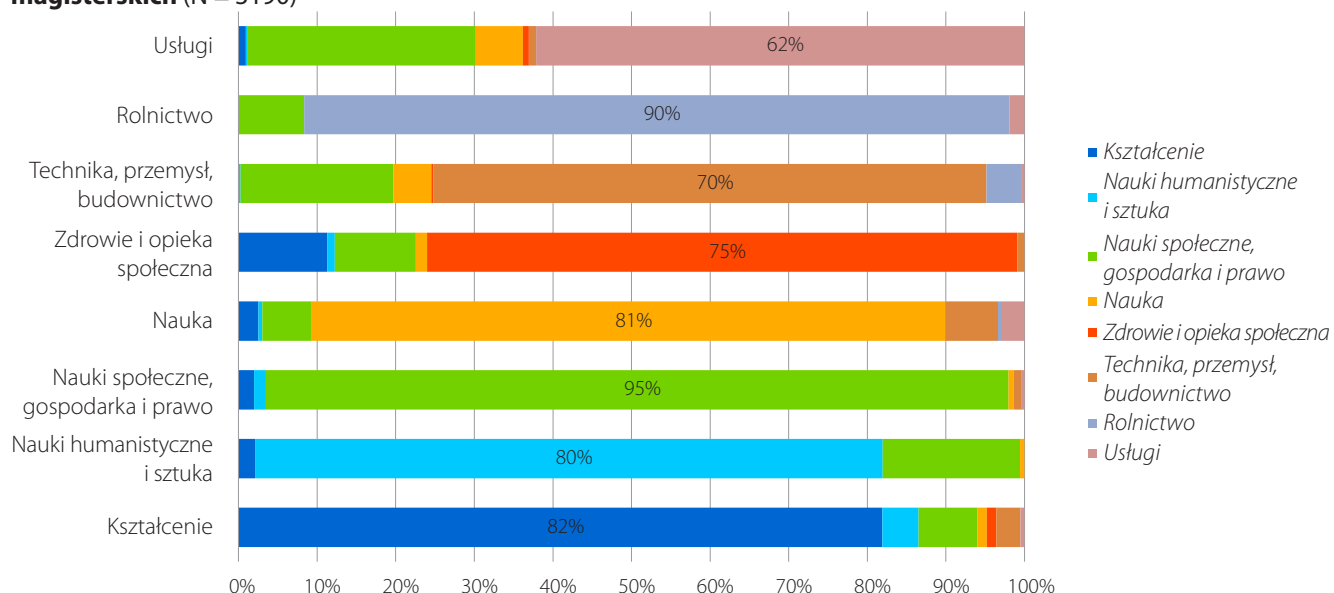

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Pewną alternatywą dla podejmowania trudu studiowania na dwóch kierunkach jest zmiana profilu wykształcenia w ramach uzupełniających studiów magisterskich. Podział systemu kształcenia na poziomie wyższym na studia I i II stopnia zgodnie z założeniami powinien doprowadzić do większej dywersyfikacji profilu kształcenia, która wzrośnie dzięki otwarciu nowego kanału dla mobilności poziomej. Poniższy wykres (wykres 14) pokazuje, w jak dużym stopniu studenci korzystali dotychczas z możliwości zmiany kierunku kształcenia po zakończeniu studiów licencjackich. Najbardziej homogeniczne wybory widoczne są po raz kolejny wśród studentów: nauk społecznych, gospodarki i prawa, aż 95% z nich wybiera jako uzupełnienie podobny kierunek kształcenia, analogicznie zresztą jest ze studentami rolnictwa (90%). Nie oznacza to oczywiście, że ci studenci nie zmieniają kierunku studiów na poziomie magisterskim, jeśli jednak już to robią, wtedy wybierają alternatywny kierunek w ramach tej samej grupy. Najmniej spójne wybory charakteryzują absolwentów studiów licencjackich z kierunków z grupy usługi – zaledwie 62% z nich kontynuuje edukację w ramach tej samej grupy kierunków.

Wykres 14

Kierunek kształcenia na studiach licencjackich a wybrany kierunek studiów magisterskich (N = 3190)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Uczestnictwo w stażach i praktykach

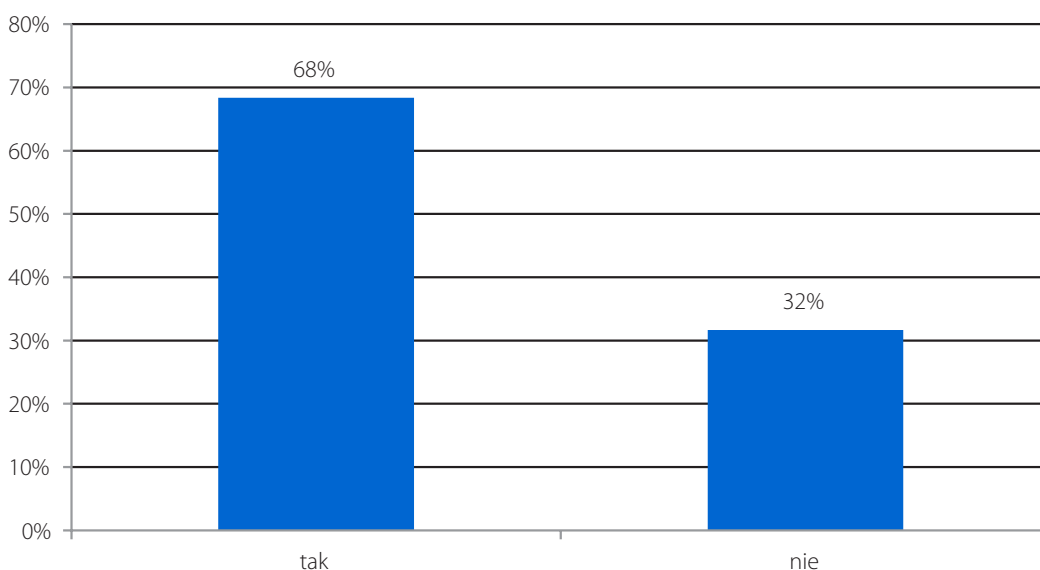
Sytuacja zawodowa absolwentów uczelni wyższych pogarsza się z roku na rok, czego wyrazem jest wzrost stopy bezrobocia w tej grupie. Brak chęci pracodawców do zatrudniania młodych osób wiąże się m.in. z ich małym doświadczeniem zawodowym, ale też ze zidentyfikowanymi lukami kompetencyjnymi, w tym przede wszystkim w zakresie umiejętności społecznych i interpersonalnych³¹. Uczestnictwo w praktykach i stażach studenckich może więc być traktowane przez młodych ludzi jako jeden z alternatywnych sposobów na zwiększenie własnej atrakcyjności rynkowej.

Większość studentów studiów dziennych decyduje się na uczestnictwo w stażach lub praktykach w trakcie trwania studiów (68%). Często, jednak nie jest to regułą, staże te są ściśle powiązane z profilem kształcenia studentów.

Wykres 15

Czy badany w czasie studiów brał udział w jakichkolwiek stażach bądź praktykach?

(N = 33272)

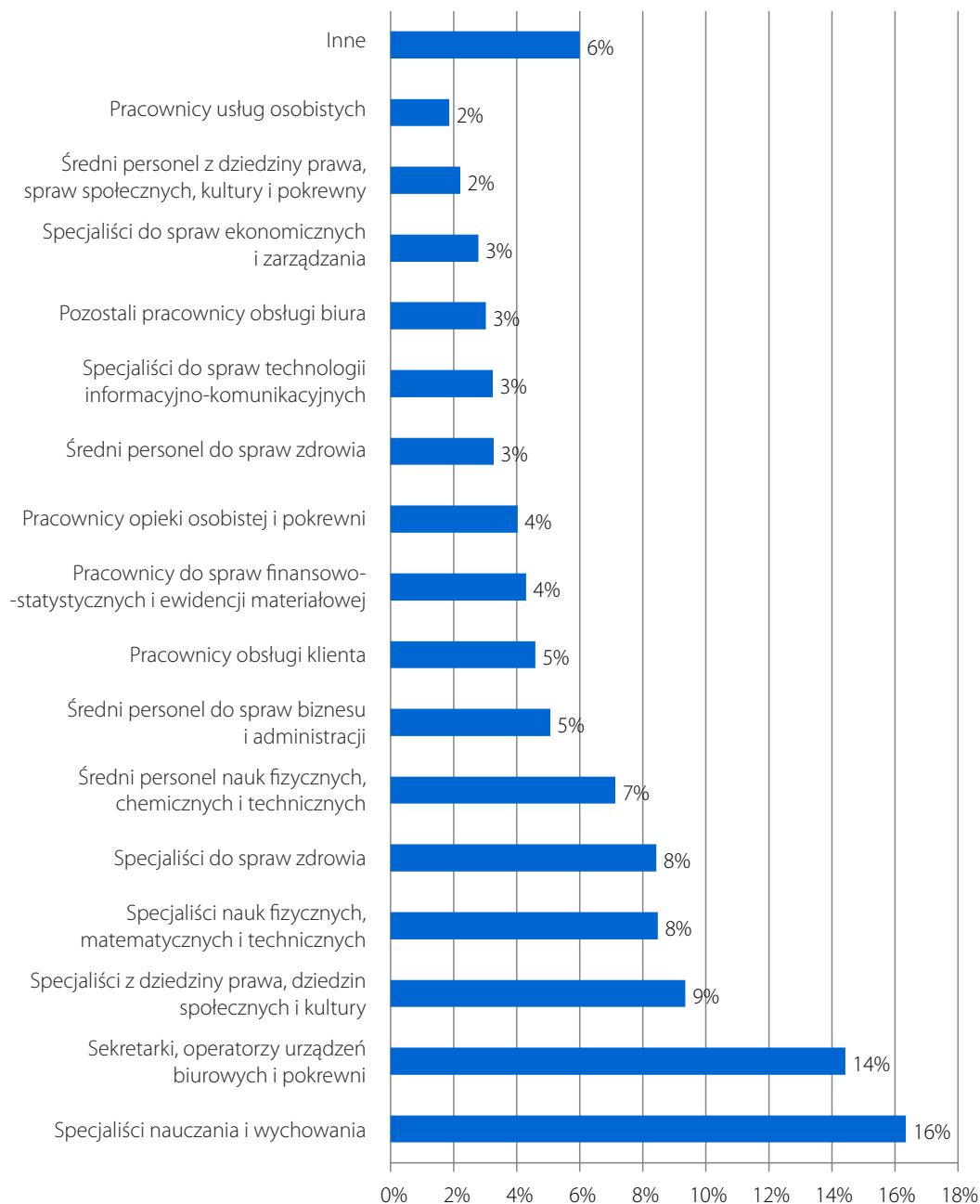
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Największy odsetek badanych odbywał staż na stanowisku specjalisty nauczania i wychowania (16% odbywających praktykę zawodową). Z formy tej intensywnie korzystają uczący się w ramach kierunków z grupy kształcenie (73%), tak jak i reprezentanci nauk humanistycznych i sztuki (47%) (aneks, tabela 3A). 9% badanych zadeklarowało, że odbywało praktykę zawodową pełniąc funkcje specjalisty z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury – najczęściej byli to studenci nauk humanistycznych i sztuki (25%) oraz nauk społecznych, gospodarki i prawa (18%). Jako specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych praktykowali najczęściej studenci: techniki, przemysłu, budownictwa (35%), ale też rolnictwa (19%), nauki (13%) i usług (9%). Studenci kierunków medycznych zazwyczaj odbywali praktykę na stanowisku specjalisty do spraw zdrowia (66%), zdarzało się jednak, że wykonywali zadania należące do obowiązków średniego personelu do spraw zdrowia (16%). Nie tylko w przypadku lekarzy pojawił się spory odsetek uczących się na studiach wyższych, którzy w trakcie trwania praktyk pracowali na stanowiskach niewymagających wysokich kwalifikacji. Przykładowo, studenci kierunków nauki społeczne, gospodarka i prawo często pełnili zadania należące do sekretarek, operatorów urządzeń biurowych (34% praktykujących), studenci rolnictwa pracowali jako rolnicy produkcji towarowej (25%), a studium kierunki należące do grupy zdrowie i opieka społeczna (11%) oraz kształcenie (16%), pełnili funkcje pracowników opieki osobistej.

³¹ por. M. Frączek, J. Górniak (red.), M. Jelonek, K. Keler, S. Krupnik, N. Laurisz, S. Mazur (red.), B. Worek (2010h), *Dyskryminacja w procesie rekrutacji? Pleć i inne determinanty zaniżonych szans rynkowych Polaków*, Raport z badań pracodawców – tom 8., Pracodawcy RP, Warszawa.

Wykres 16

Na czym polegała praca wykonywana w trakcie stażu – wykonywany zawód (N = 22056)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Studenci nieco mniej intensywnie niż w przypadku staży doksztalają się za pośrednictwem kursów, szkoleń, warsztatów czy prywatnych lekcji, choć jeśli porównamy odsetek uczestników pozaszkolnych form kształcenia wśród ogółu ludności (13%)³² z analogicznym wskaźnikiem dla studentów (23%), to wysokość tego miernika powinna wzbudzić w nas umiarkowany optymizm.

Najczęściej wybierana przez studentów tematyka kursów i szkoleń wskazuje, po pierwsze, na wzmoczenie ich wysiłków w kierunku opanowania języków obcych (34% doksztalających się), po drugie – na relatywnie duże zainteresowanie tej grupy zajęciami o charakterze hobbystycznym (16%). Uczący się w szkołach wyższych często biorą ponadto udział w kursach edukacyjnych (12%) bądź poświęconych tematyce medycznej lub pracy społecznej (11%).

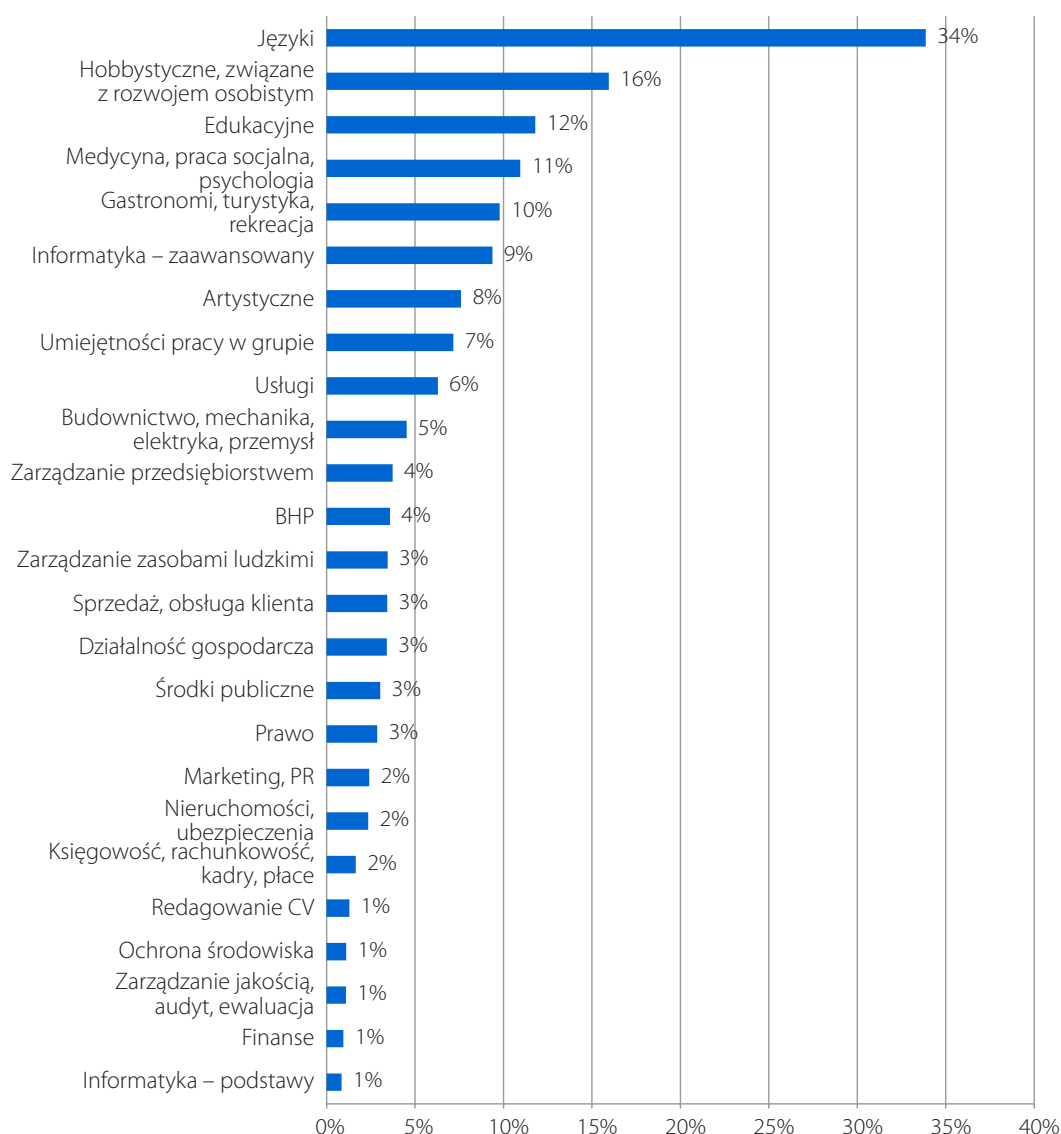
³² Raport z badania ludności – „Bilans Kapitału Ludzkiego”.

Poniższy wykres wskazuje ponadto na zintensyfikowaną aktywność badanych w procesie doksztalcania się w zakresie gastronomii lub turystyki (10%), która jest zapewne skutkiem częstego zatrudniania studentów szkół wyższych na stanowiskach związanych z obsługą klienta w punktach gastronomicznych lub biurach turystycznych. Studenci często pogłębiają swoją wiedzę w zakresie zaawansowanej obsługi komputera (programowanie, grafika) – 9%, a także, co może wydawać się zaskakujące, relatywnie często rozwijają kompetencje społeczne w ramach szkoleń grupowych (7%).

Znaczna część szkoleń, w których uczestniczyli nasi badani wiąże się z szeroko rozumianą tematyką biznesową. Wymienić w tym przypadku można takie kursy, jak: zarządzanie przedsiębiorstwem, w których wzięło udział 4% doksztalczających się, zarządzanie zasobami ludzkimi (3%), sprzedaż i obsługa klienta (3%), czy cały szereg kursów poświęconych marketingowi, PR, finansom i księgowości.

Wykres 17

Tematyka kursów, szkoleń, warsztatów, w których brał udział student (N = 12486)

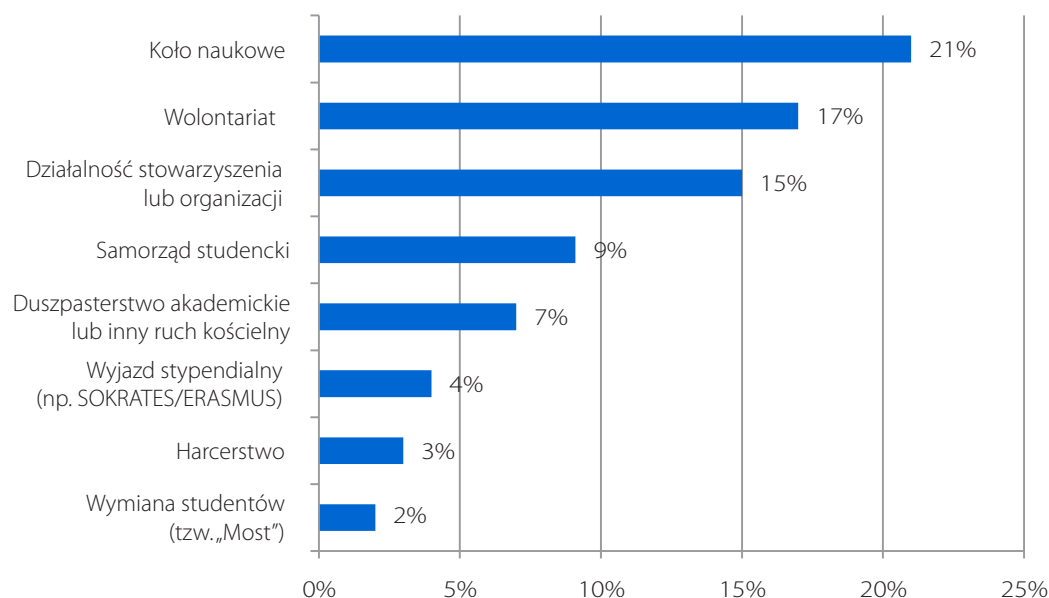
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Alternatywnym sposobem na poprawę przyszłej pozycji zawodowej jest zaangażowanie się w działalność zespołową czy wymiany studenckie, dzięki którym zdobywa się cenne doświadczenie organizacyjne i społeczne, ale też w oparciu o które często budowany jest kapitał społeczny jednostki, zwiększający jej szanse na uzyskanie atrakcyjnej pracy. Studenci intensywnie wykorzystują tę formę rozwijania własnych kompetencji, najczęściej należąc do kół naukowych (21% wszystkich badanych) lub angażując się w wolontariat (17% respondentów).

Wspierają też często bądź przynależą do mniej lub bardziej sformalizowanych grup, takich jak: stowarzyszenia i organizacje (15%), samorząd studencki (9%) lub duszpasterstwo akademickie (7%). Relatywnie rzadziej badani deklarują członkostwo w organizacjach harcerskich (3%), udział w wyjazdach stypendialnych (4%), bądź uczestnictwo w wymianach studenckich (tzw. Most – 2%).

Wykres 18

Pozakształceniowa aktywność studentów (N = 25697)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Planowana ścieżka kształcenia

Wiedząc jak wyglądały rzeczywiste wybory dotyczące ścieżek kształcenia, doksztalcenia i aktywności społecznej studentów, spójrzmy na naszych badanych, analizując ich deklaracje na temat zbliżających się wyborów edukacyjnych. Jednym z takich wyborów jest decyzja dotycząca kierunku kształcenia, jaką zapewne będą musieli podjąć studenci kończący studia licencjackie/inżynierskie.

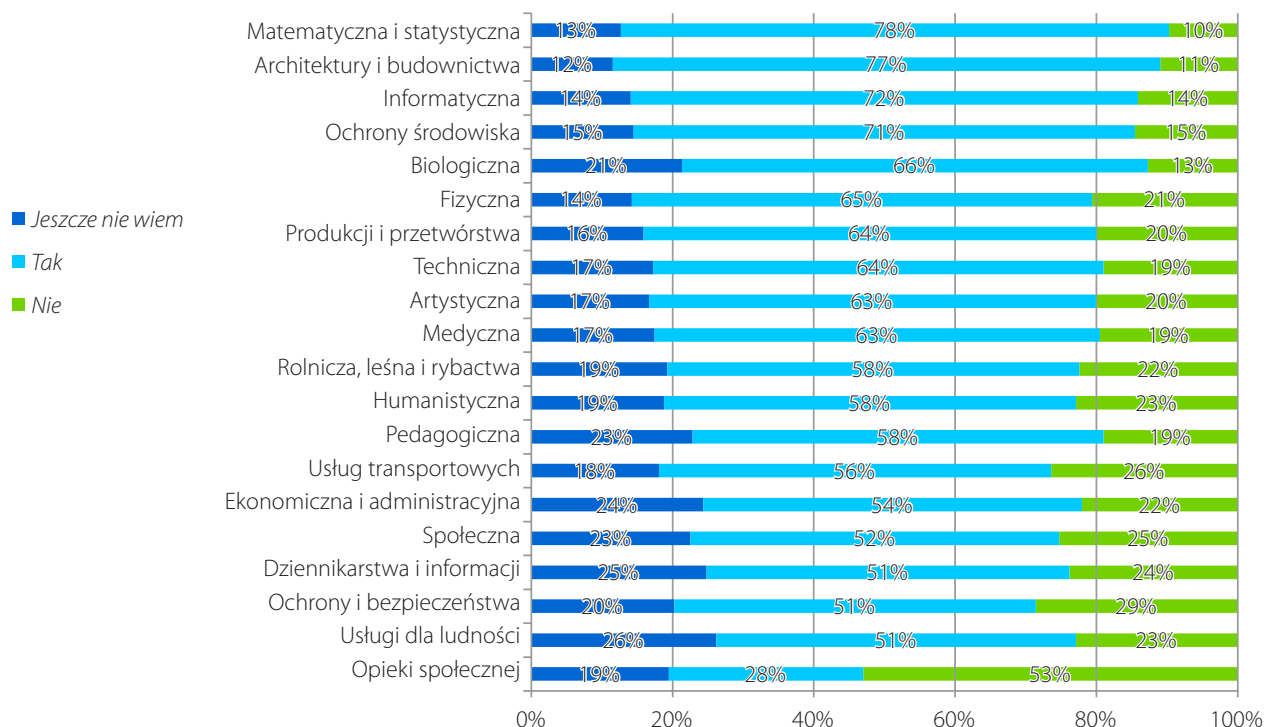
Ok. 20% badanych planuje rozszerzyć posiadane kompetencje i kwalifikacje wybierając inny kierunek kształcenia na studiach magisterskich niż ten, na który zdecydowali się w przypadku studiów I stopnia³³, 59% badanych zamierza kontynuować naukę na tym samym kierunku w ramach studiów II stopnia, a 20% nie jest nadal pewna, jaką podejmie decyzję. Jeśli porównamy te dane z analogicznymi decyzjami, które zostały już podjęte przez studentów aktualnie uczących się na II stopniu kształcenia, to zauważymy, że odsetek planujących zmienić kierunek studiów wzrasta (przynajmniej na poziomie deklaracji).

To, czy badany zamierza kontynuować naukę na tym samym kierunku jest uzależnione od profilu jego wcześniejszego wykształcenia. Zdecydowanie najczęściej na poziomie studiów magisterskich planują zmienić kierunek studenci opieki społecznej (53% pewnych swojej decyzji i 19% wahających się), decyzja taka rozważana jest relatywnie częściej wśród uczących się w ramach grup kierunków: ochrona i bezpieczeństwo (29% pewnych swojej decyzji i 20% wahających się), usługi dla ludności (23% pewnych swojej decyzji i 26% wahających się), dziennikarstwa i informacji (24% pewnych swojej decyzji i 25% wahających się) oraz społecznych (25% pewnych swojej decyzji i 23% wahających się).

³³ Plany edukacyjne badanych studentów nie ograniczają się jedynie do najbliższej przyszłości – 7% badanych studentów studiów magisterskich zadeklarowało, że zamierzają kontynuować ten sam kierunek kształcenia na studiach doktoranckich, podyplomowych lub MBA.

Wykres 19

Kierunek kształcenia na studiach licencjackich a plany wyboru tego samego kierunku studiów magisterskich (grupa kierunków) (N = 19494)

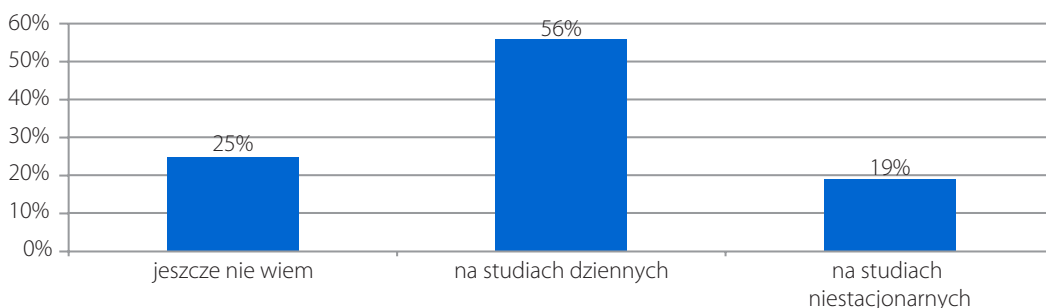
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Najmniejszą mobilność poziomą wykazują przedstawiciele nauk ścisłych i technicznych (70% i 67% planuje kontynuować naukę na tym samym kierunku w ramach studiów magisterskich). W przypadku grupy matematycznej i statystycznej oraz architektury i budownictwa odsetek takich deklaracji wynosi ok. 78%, w przypadku informatyków 72%, a wśród studiujących ochronę środowiska – 71%.

Interesujący może wydać się fakt, że studenci studiów stacjonarnych (tacy byli badani w ramach „Bilansu Kapitału Ludzkiego”), nie ograniczają wyboru sposobu kształcenia na poziomie II jedynie do tzw. studiów „dziennej”. Aż 19% respondentów planuje kontynuować kształcenie na studiach niestacjonarnych, a 25% nadal nie podjęło ostatecznej decyzji w tej materii. Świadczyć to może o coraz silniejszym zorientowaniu uczących się w ramach studiów magisterskich na praktykę zawodową i o powstawaniu nowej ścieżki kształcenia złożonej ze stacjonarnych studiów I stopnia oraz niestacjonarnych studiów II stopnia.

Wykres 20

W jakim trybie badany zamierza kontynuować naukę na studiach magisterskich (N = 33272)

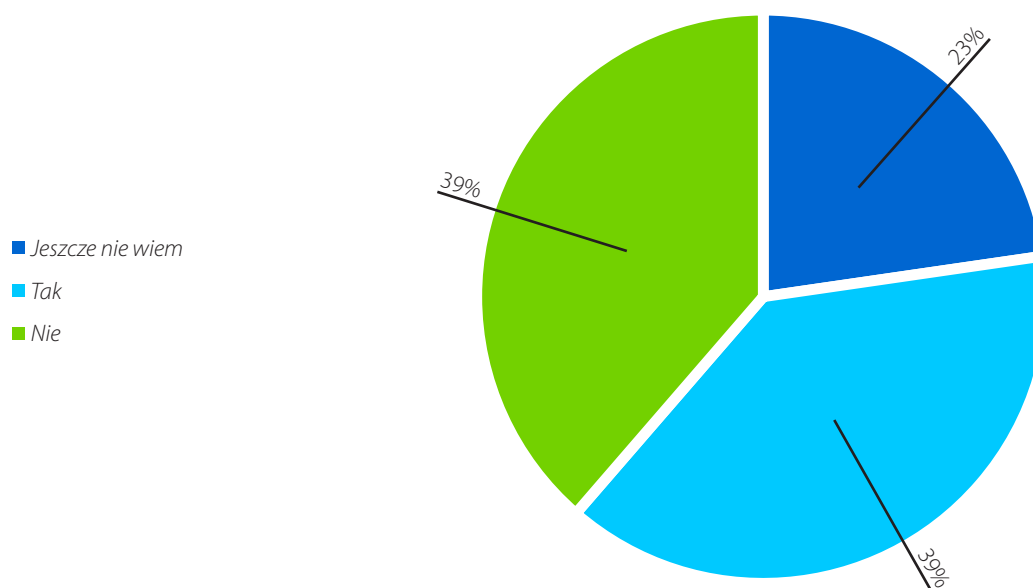

Wśród najczęściej deklarujących chęć zmiany trybu kształcenia w ramach studiów magisterskich na tryb niestacjonarny przeważają uczący się na kierunkach: usługi transportowe (38%), usługi dla ludności (33%), opieka społeczna (29%), pedagogicznych (27%), medycznych (26%), ekonomicznych i administracyjnych, dziennikarstwa i informacji, ochrony i bezpieczeństwa (23%). Najmniejsza skłonność do zmiany trybu kształcenia na niestacjonarny cechuje uczących się w ramach grup kierunków: fizycznej (7%), biologicznej (9%) oraz inżyniersko-technicznej i artystycznej (10%).

Klamrą spinającą nasze dotychczasowe wnioski na temat przeszłości i przyszłości edukacyjnej badanych studentów jest poniższy wykres (Wykres 21), który wskazuje w sposób ogólny czy badany zamierza w przyszłości kontynuować kształcenie w ramach zupełnie innego kierunku studiów. Aż 38% respondentów zadeklarowało, że ich plany edukacyjne uwzględniają zmianę lub uzupełnienie dotychczasowego profilu. Informacja ta jest cenna, gdyż unaocznia nam to, że młode pokolenie staje się coraz bardziej świadome możliwości, jakie daje system kształcenia, w tym możliwości zmiany, uzupełnienia lub przeorientowania posiadanego dotychczas profilu wykształcenia. Daje to podstawę do wyrażania nadziei, że w przyszłości kompetencje oferowane przez pracowników na rynku pracy będą w większym stopniu profilowane przez indywidualne decyzje i preferencje uczących się, a nie tylko przez udostępnianą przez szkoły ofertę kształcenia.

Wykres 21

Czy badany zamierza w przyszłości podjąć studia na innym kierunku niż ten, który studiuje w chwili obecnej (N = 33272)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

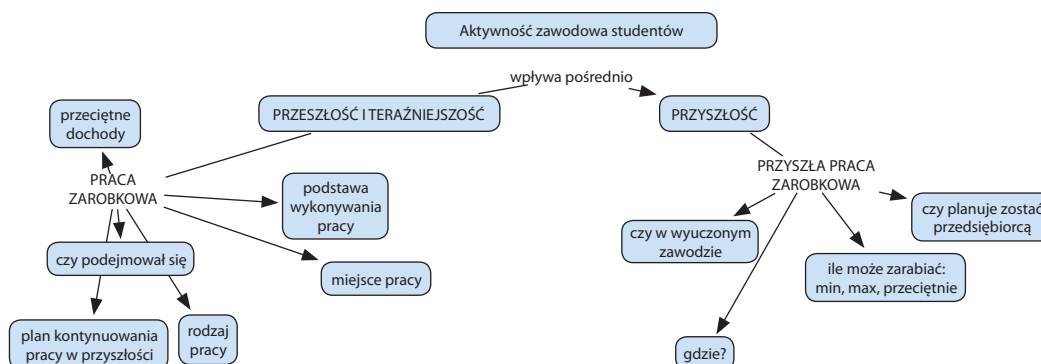
4.4. Aktywność zawodowa studentów – terażniejszość i przyszłość

W celu dopełnienia obrazu stopnia przygotowania zawodowego przyszłych absolwentów uczelni, który został wstępnie nakreślony poprzez opis zaangażowania studentów w proces kształcenia, doksztalcenia oraz aktywność ogólnospołeczną, w niniejszej części scharakteryzowano poziom aktywności zawodowej uczniów szkół wyższych.

Zgodnie z umieszczonym poniżej planem analitycznym rozdziału, omówione zostały dwie kluczowe kwestie: obecna i przeszła aktywność zawodowa respondentów oraz plany, preferencje zawodowe i aspiracje zarobkowe absolwentów uczelni, którzy w najbliższych latach wejdą na rynek pracy.

Rysunek 7

Plan rozdziału pt. Aktywność zawodowa studentów – terażniejszość i przyszłość

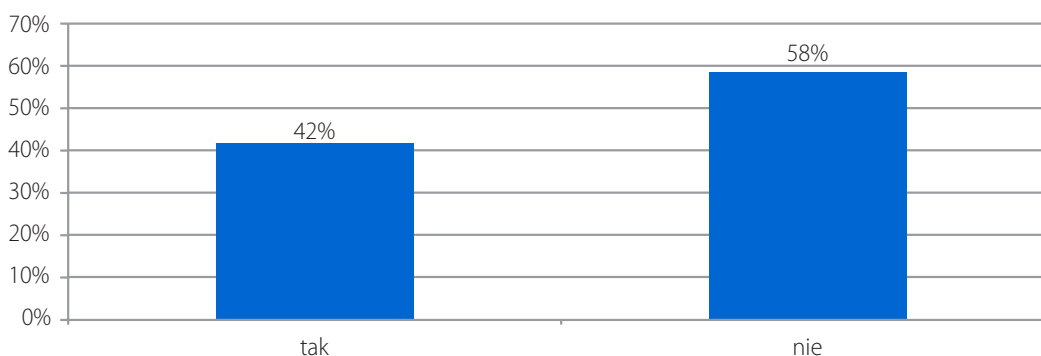
Źródło: opracowanie własne.

Obecna i przeszła aktywność zawodowa.

Próbując uchwycić proces kształtowania się przewag zawodowych absolwentów szkół wyższych, postanowiliśmy przyrzeć się ich aktywności zawodowej, weryfikując często pojawiające się tezy, które głoszą, że aktywność ta jest raczej znikoma i rzadko zwiększa szanse studentów na uzyskanie dobrze płatnej pracy. Wbrew powszechnie głoszonym opiniom znaczna część studentów studiów dziennych (42%) podejmowała pracę zarobkową w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Wykres 22

Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracował(a) Pan(i) zarobkowo? (N = 33272)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Dodatkowo, nie zauważono w tym przypadku istotnych różnic w poziomie aktywności zawodowej wśród kobiet i mężczyzn czy osób pochodzących z większych (powiatowych) miast. To, czy respondent w ciągu ostatnich 12 miesięcy podejmował zatrudnienie czy też nie, uzależnione było głównie od kierunku studiów. Zdecydowanie częściej angażowali się w pracę zarobkową studenci: nauk społecznych, usług dla ludności, usług transportowych, kierunków artystycznych (46% wszystkich studentów uczących się na wymienionych kierunkach), pedagogicznych, humanistycznych, ekonomiczno-administracyjnych, dziennikarstwa i informacji (42% wszystkich studentów uczących się na wymienionych kierunkach). Rzadziej podejmowali pracę studium-jący kierunki: matematyczno-statystyczne, rolnicze, leśne i rybactwa, ochrony i bezpieczeństwa, weterynarii (32% wszystkich studentów uczących się na wymienionych kierunkach), prawa, biologii, medycyny i ochrony środowiska (36% wszystkich studentów uczących się na wymienionych kierunkach).

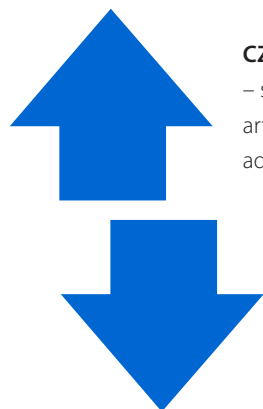
Ponadto, nieco częściej pracowały osoby uczące się w Poznaniu (47%) i Gdańsku (46%), najrzadziej natomiast studenci z Lubina (37%), Krakowa (38%) i spoza głównych ośrodków akademickich (39%).

Rysunek 8

Aktywność zawodowa studentów – terazniejszość i przyszłość

Kierunek studiów a aktywność zawodowa studentów

CZĘŚCIEJ AKTYWNI ZAWODOWO:

– studenci nauk społecznych, usług dla ludności, usług transportowych, kierunków artystycznych (46%), pedagogicznych, humanistycznych, ekonomiczno-administracyjnych, dziennikarstwa i informacji

RZADZIEJ AKTYWNI ZAWODOWO:

– studenci kierunków matematyczno-statystycznych, rolniczych, leśnych i rybactwa, ochrony i bezpieczeństwa, weterynarii (32% pracujących), prawa, biologii, medycyny, ochrony środowiska (36%)

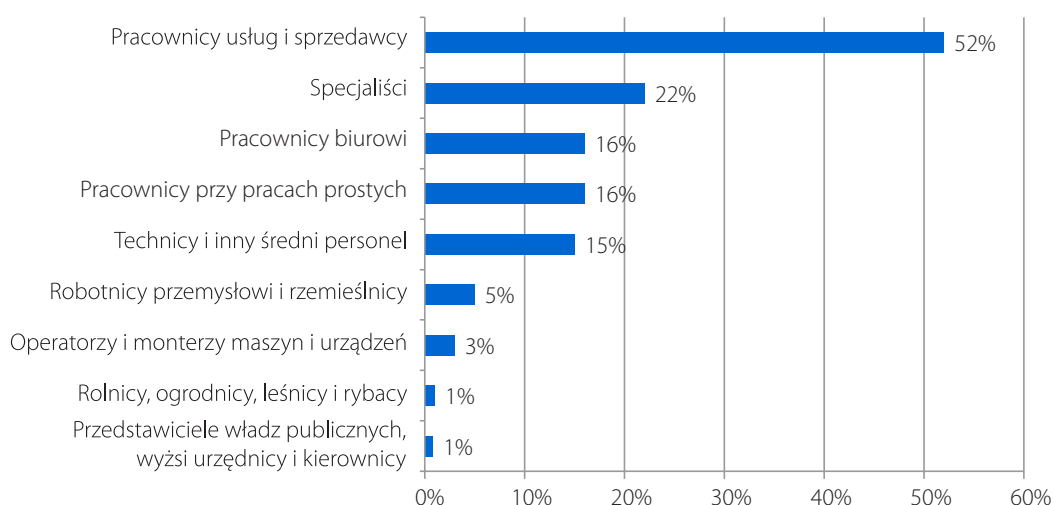
Źródło: opracowanie własne.

Fakt, że aktywność zawodową jeszcze w trakcie trwania studiów podejmują uczący się na kierunkach, które zazwyczaj nie gwarantują dobrej pracy bezpośrednio po ukończeniu studiów wyższych, wydaje się być pozytywną oznaką tego, że badani studenci zaczynają maksymalizować swoje szanse zawodowe jeszcze w trakcie trwania nauki. Zanim jednak taka teza zostanie potwierdzona, musimy zweryfikować to, w jakich zawodach badani najczęściej pracują.

Studenci najczęściej podejmowali pracę w usługach lub jako sprzedawcy, możemy więc podejrzewać, że praca ta zazwyczaj miała charakter tymczasowy i była podejmowana głównie w celach czysto zarobkowych, stąd niekoniecznie zwiększała szanse na znalezienie dobrej pracy przez przyszłych absolwentów szkół wyższych. Zazwyczaj wykonywali oni zawody nie wymagające specjalistycznych umiejętności i zajmowali stanowiska przeznaczone głównie dla personelu o wykształceniu średnim (pracownicy usług i sprzedawcy, pracownicy biurowi, technicy i inny średni personel). Relatywnie często podejmowali zatrudnienie w zawodach prostych, jako: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (5%), pracownicy przy pracach prostych (16%), operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (3%), co znowu potwierdza wcześniejszą tezę o tym, że studenci studiów dziennych angażują się zawodowo głównie po to, aby zapewnić sobie dodatkowe wsparcie finansowe.

Wykres 23

Rodzaj pracy – wykonywany zawód (N = 16196)³⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

³⁴ Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość dokonania wielokrotnego wyboru.

Oprócz badanych, którzy wykonywali prace zarobkowe nieco poniżej posiadanych kwalifikacji, istnieje spora, bo 22% grupa równolegle uczących się i pracujących, którzy już w trakcie nauki zostali zatrudnieni na stanowisku specjalisty. Jeśli spojrzymy, jakie konkretnie zawody były przez nich wykonywane (aneks, wykres 7A), dojdziemy do wniosku, że najczęściej studenci są zatrudniani jako specjaliści z dziedziny nauczania i wychowania (41% spośród pracujących jako specjaliści). Możemy więc podejrzewać, że ci studenci to nauczyciele, którzy poszerzają swoje umiejętności lub studenci (różnych kierunków), którzy zarabiają na własne utrzymanie jako tymczasowi nauczyciele (np. języka). Drugą, liczną grupą specjalistów, którzy są równocześnie studentami szkół wyższych, są specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury (22%), specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych (15%), a także specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (13%). W przypadku tej grupy zazwyczaj istnieje duża zbieżność studiowanego kierunku z wykonywanym zawodem.

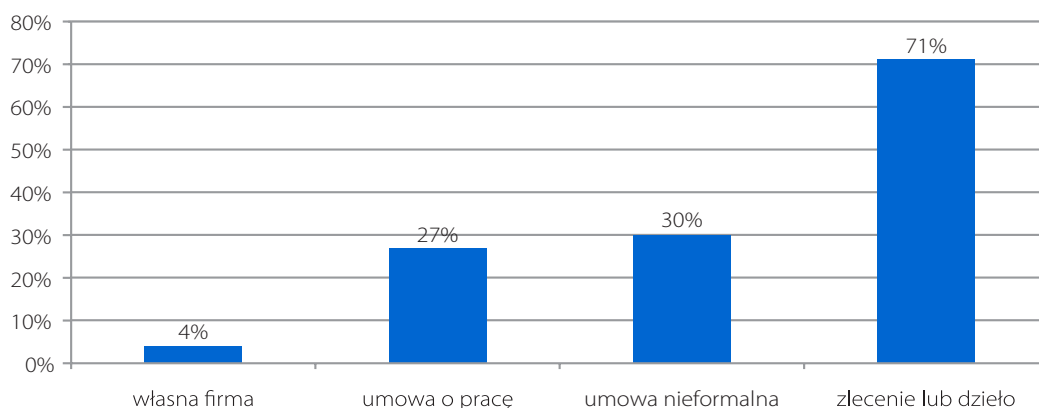
W większości przypadków badani deklarowali, że wiedza zdobyta w trakcie studiów nie miała istotnego znaczenia dla pracy, którą wykonywali/nadal wykonują (59%) bądź była zaledwie trochę pomocna (28%) (aneks, wykres 8A). Możemy zatem podejrzewać, że badani, co zresztą potwierdziły wcześniejsze dane, zazwyczaj są zatrudniani na stanowiskach nie wymagających wysokich kwalifikacji, a wiedza zdobyta w trakcie studiów do wykonywania tych prac nie jest w żadnym razie konieczna. Użyteczność zdobytej w trakcie kształcenia wiedzy jest istotnie wyższa w grupie studentów zatrudnionych na stanowisku specjalisty, co znów potwierdza wcześniej stawiane tezy, że studenci pracujący na tych stanowiskach zdecydowanie częściej wykorzystują wiedzę zdobytą w trakcie kształcenia akademickiego.

Tezy te dodatkowo potwierdzają deklaracje badanych, że po studiach aktualnie wykonywana praca będzie głównym źródłem zarobków respondenta, bądź źródłem dodatkowym, bądź respondent w ogóle nie zamierza wykonywać takiej pracy. W większości przypadków (80%) badani nie zamierzają po studiach kontynuować swojego zatrudnienia w tym samym zawodzie, w jakim pracowali w ciągu ostatnich 12 miesięcy (aneks, wykres 9A). Szczególnie widać to w przypadku zawodów usytuowanych niżej w hierarchii prestiżu społecznego, takich jak: prace proste, praca jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, pracownicy biurowi czy pracownicy usług i sprzedawcy. Studenci najczęściej nie chcą wiązać swojej przyszłości z tymi zawodami lub ewentualnie klasyfikują te zawody jako dodatkowe źródło utrzymania. Częściej przy obecnie wykonywanym zawodzie chcą pozostać specjaliści, jednak i w ich przypadku istnieje spora grupa tych, którzy mają nadzieję na zmianę wykonywanej obecnie pracy po ukończeniu studiów.

O tymczasowym charakterze wykonywanej przez studentów pracy zarobkowej świadczy forma ich zatrudnienia, którą najczęściej jest umowa zlecenie lub o dzieło (71% respondentów zadeklarowało tę formę), a także umowa nieformalna (30% badanych). Zdecydowanie rzadziej (niż w oparciu o umowę zlecenie) respondenci byli zatrudnieni na umowę o pracę (27% pracujących), a znikomy odsetek pracujących (4%) poświadczył, że posiada własną firmę.

Wykres 24

Podstawa wykonywania pracy (N = 17567)³⁵

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL– badanie studentów, 2010.

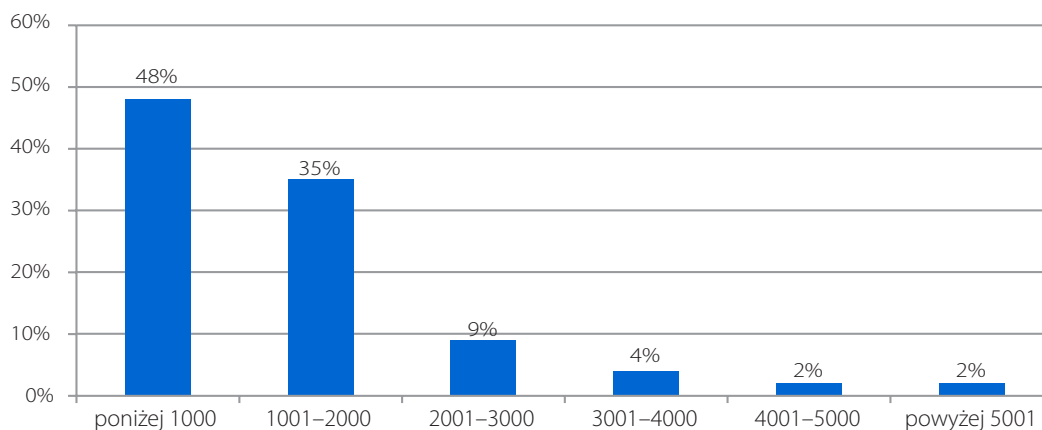
Forma zatrudnienia studentów zależy istotnie od tego, czy badany pracował w Polsce czy poza granicami kraju. Studenci pracujący w kraju zdecydowanie częściej są zatrudniani na umowę zlecenie lub o dzieło (89%, w porównaniu do 58% zatrudnionych za granicą). Pracując za granicą częściej formalne warunki pracy są regu-

lowane umową o pracę (55% pracujących poza granicami kraju, w porównaniu do 28% zatrudnionych w Polsce), ale też częściej badani decydują się na ryzykowną formę zatrudnienia, jaką jest umowa nieformalna (50% pracujących poza granicami kraju, w porównaniu do 36% zatrudnionych w Polsce)³⁶.

Zarobki studentów nie są wyjątkowo wysokie, przeczą więc często stawianym tezom o wygórowanych aspiracjach zarobkowych absolwentów uczelni wyższych, a związane są z charakterem najczęściej wykonywanej pracy (dorywcza, w oparciu o umowę zlecenie/o dzieło, poniżej posiadanych kwalifikacji). Prawie połowa pracujących respondentów zarabia przeciętnie poniżej tysiąca złotych na miesiąc, a 35% deklaruje dochody pomiędzy 1001 a 2000 zł.

Wykres 25

Przeciętne dochody na rękę z ostatnich 3 miesięcy (N = 11011)

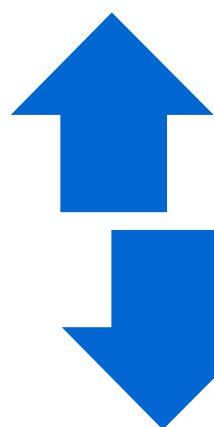

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wysokość zarobków pracujących studentów w sposób istotny różnicuje: wykonywany zawód, miejsce wykonywania tego zawodu, rodzaj umowy, a także płeć pracownika. Zdecydowanie lepiej zarabiają: studenci zatrudnieni jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń, pracujący poza granicami kraju, posiadający własną firmę lub umowę o pracę, będący mężczyznami³⁷.

Rysunek 9

Czynniki zwiększające szansę posiadania relatywnie wyższych zarobków przez studentów.

RELATYWNIE WIĘCEJ ZARABIAJĄ:

- studenci zatrudnieni jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń
- pracujący poza granicami kraju
- posiadający własną firmę lub umowę o pracę
- mężczyźni

RELATYWNIE MNIEJ ZARABIAJĄ:

- studenci zatrudnieni jako specjaliści, pracownicy usług i sprzedawcy, technicy i średni personel
- pracujący w kraju
- zatrudnieni na umowę zlecenie/o dzieło, lub na czarno
- kobiety

Źródło: opracowanie własne.

³⁶ Wybory studentów dotyczące kraju, w którym podejmowana jest praca zarobkowa są analogiczne do wyborów większości Polaków decydujących się na pracę poza granicami Polski. Najczęściej studenci pracują w Niemczech (25% respondentów pracujących poza granicami Polski) lub w Wielkiej Brytanii (24%), nieco rzadziej w Holandii (13%), USA (6%), Francji (5%), czy Norwegii (4%) (aneks, wykres 11A).

³⁷ W przypadku płci, w związku z małą liczebnością komórek w tabelach, kontrolowana była jedynie grupa wykonywanych zawodów, nie była możliwa kontrola na poziomie zawodów szczegółowych.

Plany i preferencje zawodowe studentów

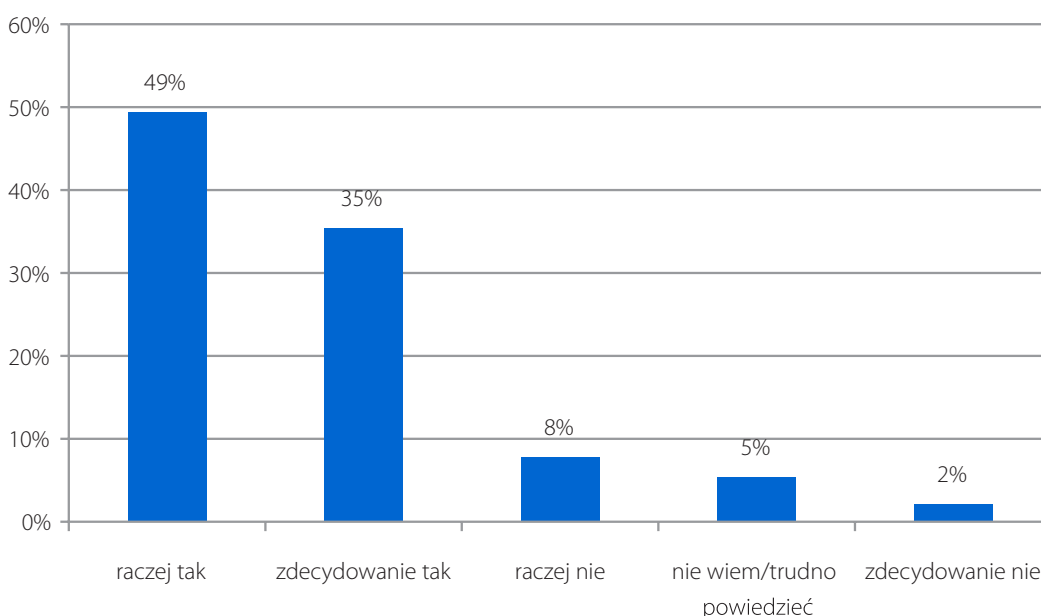
Znając już zakres aktywności zawodowej studentów polskich szkół wyższych, przyjrzymy się ich planom dotyczącym okresu po zakończeniu studiów – zweryfikujemy czy wiążą oni swoją przyszłość z wyuczonym zawodem, w jakim zawodzie planują podjąć pracę oraz czy widzą siebie w roli przedsiębiorcy, urzędnika, czy pracownika w firmie prywatnej. Ponadto będziemy poruszać kwestie niezwykle ważne i często podnoszone w debacie publicznej, a mianowicie związane z aspiracjami zarobkowymi studentów, których rozpoznanie, bez wątpienia, jest istotnym elementem pełnej analizy procesu dopasowywania się popytu i podaży na rynku pracy.

Studenci ostatnich roczników, w większości przypadków (84%), będą starali się podjąć pracę w wyuczonym zawodzie. Plany te jednak różnią się pomiędzy studentami kształcącymi się w ramach różnych kierunków studiów, a także pomiędzy osobami, których rodzice wykonywali (bądź nie) zawód, którego uczy się w chwili obecnej student (por. aneks, rysunek 7A).

Wykres 26

Czy w przyszłości będzie Pan(i) się starał(a) podjąć pracę w wyuczonym zawodzie?

(N = 33281)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Należy zwrócić uwagę na to, że plany zawodowe najściślej wiążą z ukończonym profilem kształcenia przyszli absolwenci kierunków z grup: informatycznej, architektury i budownictwa, medycznej, ochrony środowiska i weterynaryjnej (96% deklaruje, że będą się starać znaleźć pracę w zawodzie). Ukierunkowani na znalezienie pracy w zawodzie są też studiujący kierunki inżyniersko-techniczne, biologiczne i artystyczne (94%), a także prawne, ochrony i bezpieczeństwa, ekonomiczne i administracyjne, matematyczne i statystyczne, produkcji i przetwórstwa (91%).

Studenci kierunków rolniczych, leśnych i rybactwa, humanistycznych, społecznych, dziennikarstwa i informacji oraz opieki społecznej nieco rzadziej deklarują, że w przyszłości będą starać się znaleźć zatrudnienie w wyuczonym zawodzie (85% uczących się na tych kierunkach). Ponadto w ich przypadku istotne jest też to, czy któryś z rodziców wykonywał kiedykolwiek podobny zawód do tego, którego uczą się w chwili obecnej. Jeśli zawód ten był wykonywany przez rodzica, to skłonność do poszukiwania w przyszłości pracy zgodnej z wyuczonym zawodem wzrasta do 89% w przypadku uczących się w ramach grup: rolniczej, leśnej i rybactwa, społecznej, dziennikarstwa i informacji, a co ciekawe, ta sama skłonność maleje do 83% w przypadku studiujących kierunki z grupy humanistycznej i opieki społecznej (por. aneks, rysunek 7A).

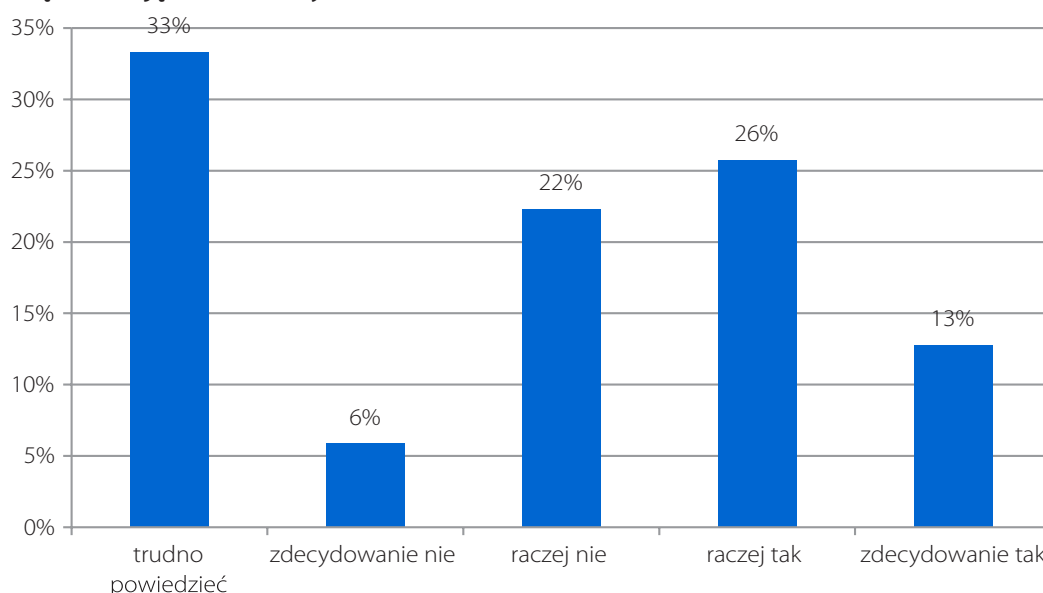
Studenci w przyszłości najczęściej widzą siebie w roli specjalistów czy to dziedzin społecznych, prawa i kultury (25%), spraw ekonomicznych i zarządzania (18%) czy nauczania i wychowania (17%). Wbrew pozorom przyszli absolwenci uczelni nie aspirują do stanowisk kierowniczych – jedynie 4% z nich widzi siebie po studiach w roli

przedstawiciela władz publicznych, wyższego urzędnika czy dyrektora generalnego (por. aneks, wykres 12A). Znacznie częściej studenci ostatnich lat zaniżają własne aspiracje celując w zawody, które są przeznaczone dla osób posiadających wykształcenie średnie – 16% z nich planuje podjąć pracę jako sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych, 15% jako średni personel do spraw administracji i biznesu, a 9% jako średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury.

Badani skłaniają się nieco bardziej do pracy w firmie prywatnej (26%), bądź do podjęcia ryzyka prowadzenia własnej działalności gospodarczej (25%). Nieco mniej spośród nich preferuje pracę w firmie państwowej (18%), a najmniej deklaruje chęć podjęcia zatrudnienia w urzędzie (6%) (aneks, wykres 13A). Znaczna część badanych studentów (39%)³⁸ rozważa rozpoczęcie w przyszłości własnej działalności gospodarczej, choć równocześnie istnieje spora grupa uczących się, którzy nie są stuprocentowo przekonani o tym, czy chcieliby prowadzić własny biznes (33%), jak i tych, którzy raczej nie zdecydują się na trud bycia przedsiębiorcą (28%).

Wykres 27

Czy w przyszłości zamierza Pan(i) prowadzić własną działalność (np. gospodarczą, rolniczą, fundację lub stowarzyszenie)? (N = 33272)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Warto zastanowić się nad tym, kto potencjalnie mógłby zostać przedsiębiorcą, analizując te charakterystyki studentów, które zwiększają skłonność do podjęcia ryzyka biznesowego (por. aneks, rysunek 8A). Już po wstępnej analizie danych nasuwa się kilka istotnych wniosków, które pozwalają nakreślić poziom przedsiębiorczości polskich studentów. Poziom ten, niestety nie wśród wszystkich studentów, jest taki sam. Po pierwsze, bez względu na studiowany kierunek, większą skłonność do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem własnego biznesu posiadają mężczyźni. Po drugie, skłonność do ryzyka jest silnie skorelowana z kierunkiem kształcenia – zdecydowanie częściej przedsiębiorcami chcą być studenci architektury, budownictwa, usług dla ludności czy weterynarii (74% kobiet i 80% mężczyzn), ochrony środowiska lub kierunków artystycznych (66% kobiet i 75% mężczyzn). W przypadku dwóch ostatnich kierunków istnieje bardzo interesująca zależność: kobiety studiujące na kierunkach artystycznych zdecydowanie częściej planują rozpocząć własną działalność gospodarczą niż kobiety kształcące się w dziedzinie ochrony środowiska (69% do 59%), podczas, gdy u mężczyzn tendencja ta jest odwrotna czyli większy odsetek mężczyzn studiujących ochronę środowiska przejawia ducha przedsiębiorczości (83%) niż ma to miejsce w przypadku uczących się na kierunkach artystycznych (71%). Pokazuje to skłonność poszczególnych osób do klasyfikowania się w obrębie zawodów męskich i żeńskich i do podejmowania ryzyka przedsiębiorczości w tych dziedzinach, które w większym zakresie wydają się być uzależnione od cech posiadanych przez przedstawicieli różnych płci.

³⁸ Warto zauważyć, że większy odsetek badanych rozważa w przyszłości założenie własnego biznesu niż preferuje taką formę zatrudnienia. Może to świadczyć m.in. o tym, że respondenci są świadomi trudniej sytuacji rynkowej i mimo że praca na własny rachunek nie jest dla nich rozwiązaniem najbardziej preferowanym, to rozważają, w razie konieczności, i taką formę pracy.

Sklonność do działań przedsiębiorczych jest nieco mniejsza w grupach uczących się na kierunkach: ekonomicznych i administracyjnych, rolniczych, leśnych i rybactwa (64%), a także w obrębie grup: prawnej, informatycznej, medycznej, produkcji i przetwórstwa (60%). W przypadku tej drugiej grupy ciekawe może wydać się to, że pomimo ogólnie mniejszej skłonności kobiet do podejmowania ryzyka rynkowego, skłonność ta większa jest wśród studiujących prawo, medycynę, produkcję i przetwórstwo (56%) niż uczących się na kierunkach informatycznych (44%). Najmniej skłonni do podejmowania działań przedsiębiorczych są studenci kierunków: matematycznych i statystycznych oraz opieki społecznej (39% planuje podjąć działalność gospodarczą: 35% kobiet i 49% mężczyzn) oraz pedagogicznych, humanistycznych, biologicznych i fizycznych (49% skłonnych do założenia własnego biznesu; 46% kobiet i 58% mężczyzn).

W ramach podsumowania części poświęconej aspiracjom zawodowym studentów polskich szkół wyższych, scharakteryzujemy ważną kwestię, która nader często jest poruszana w debacie publicznej, a są nią aspiracje zarobkowe absolwentów szkół wyższych. Dane umieszczone w poniższej tabeli wskazują, że przeciętne aspiracje zarobkowe studentów ostatnich lat nieco przewyższają możliwości finansowe pracodawców, choć jak widzimy, przeciętne wybory studentów nie są bardzo przesadzone. Najniższa pensja netto, za jaką byliby skłonni podjąć pracę badani wynosi ok. 1700 zł, pensja satysfakcjonująca to ok. 2000–2500 zł, a pensja, na którą mogliby realnie liczyć badani (przy dużym szczęściu) to ok. 3000 zł netto.

Tabela 11

Aspiracje zarobkowe respondentów

	Najniższa pensja (N = 31664)	Pensja w miarę zadowalająca (N = 31760)	Pensja, na jaką mógłby liczyć przy dużym szczęściu (N = 31486)
Mediana	1700	2500	3000
Dominanta	2000	2000	3000

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Poziom aspiracji zarobkowych silnie różnicuje kierunek, który studiuje badany. Relatywnie niższych pensji oczekują absolwenci kierunków: matematycznych i statystycznych, humanistycznych, pedagogicznych, opieki społecznej i usług dla ludności (najniższa pensja ok. 1500 zł, pensja zadowalająca – od 2000 do 2500 zł, pensja maksymalna – od 2000 do 3000 zł). Co potwierdzają badania prowadzone w ramach portalu Wynagrodzenia.pl na tych stanowiskach mediana dochodu waha się od 1700 zł brutto w przypadku pedagogów, do 4000 zł w przypadku absolwentów nauk ścisłych³⁹. Jeśli uwzględnimy to, że w badaniach Sedlak&Sedlak brali udział nie tylko absolwenci, ale też osoby z nieco dłuższym stażem pracy, to należy ocenić aspiracje zarobkowe studentów (w zakresie pensji najniższej) jako zgodne z rynkowymi tendencjami, a aspiracje związane z pensją zadowalającą jako czasem minimalnie zawyżone. Podsumowując można powiedzieć, że studenci prawidłowo szacują swoją wartość rynkową, choć zapewne w przyszłości przyjdzie im „sprzedać” własną pracę zawodową po cenie najniższej, a nie takiej, którą mogliby nazwać w miarę zadowalającą.

Zdecydowanie wyżej niż humaniści cenią się studenci kierunków, takich jak: ochrona środowiska, architektura i budownictwo, usługi transportowe, weterynaria, produkcja i przetwórstwo, inżynieria i technika, ochrona i bezpieczeństwo, informatyka, prawo i kierunki artystyczne. Najniższa pensja, za jaką byliby skłonni podjąć pracę wynosi przeciętnie 2000 zł netto, pensja zadowalająca waha się między 2500 a 3000 zł, a pensja wybitnie wysoka, aczkolwiek realna wynosi 4000 zł netto. Studenci tych kierunków właściwie szacują swoją pracę, która jest wyceniana przez rynek relatywnie wyżej niż praca humanistów. Zgodnie z danymi portalu Wynagrodzenia.pl na kierunkach technicznych mediana płacy brutto wynosi od 4000 do ok. 5000 zł (bez uwzględnienia stażu pracy)⁴⁰. W kontekście wspomnianych badań Sedlak&Sedlak zaskakujące mogą wydawać się relatywnie niskie aspiracje zarobkowe studentów kierunków ekonomiczno-administracyjnych (1600–2500–3000 zł). Otóż wycena rynkowa specjalistów-ekonomistów jest bardzo podobna do wyceny specjalistów z zakresu nauk technicznych, ale należy jednak pamiętać, że w naszym zestawieniu kierunków studiów (klasyfikacja ISCED)

39 B. Woźniak, *Wynagrodzenia osób z różnym wykształceniem w 2010 r.* – Portal wynagrodzenia.pl.

40 Ibidem.

aspiracje zarobkowe w omawianej grupie zaniżane są przez uczących się na kierunkach administracyjnych, a nie biznesowych.

Odmienne prognozy zarobkowe posiadają studenci różnych typów uczelni. I tak, najwyżej cenią się absolwenci akademii medycznych, szkół artystycznych, uczelni rolniczych, uczelni ekonomicznych i politechnik (pensja minimalna – 2000 zł, zadowalająca – od 2500 do 3000 zł, realnie wysoka – od 3500 do 4000 zł). Najniższe aspiracje zarobkowe charakteryzują kończących studia na uniwersytetach, wyższych szkołach pedagogicznych, PWSZ i uczelniach kościelnych (pensja minimalna – 1500 zł, zadowalająca – od 2000 do 2400 zł, realnie wysoka – od 2600 do 3000 zł).

**Aktywność
zawodowa
studentów
– terażniejszość
i przyszłość**

Tabela 12

Aspiracje zarobkowe respondentów a grupa kierunek kształcenia i typ uczelni

(N min. = 31486)

	Najniższa pensja (mediana)	Pensja w miarę zadowalająca (mediana)	Pensja, na jaką mógłby liczyć przy dużym szczęściu (me- diana)
Matematyczna i statystyczna	1500	2500	3000
Humanistyczna	1500	2200	3000
Pedagogiczna	1500	2000	2500
Opieki społecznej	1500	2000	2000
Usługi dla ludności	1500	2000	3000
Społeczna	1600	2500	3000
Ekonomiczna i administracyjna	1600	2500	3000
Biologiczna	1600	2400	3000
Dziennikarstwa i informacji	1600	2200	3000
Rolnicza, leśna i rybactwa	1600	2200	3000
Fizyczna	1700	2500	3000
Medyczna	1800	2500	3000
Artystyczna	2000	3000	4000
Prawna	2000	3000	4000
Informatyczna	2000	3000	4000
Inżynieryjno-techniczna	2000	3000	4000
Produkcji i przetwórstwa	2000	3000	4000
Weterynaryjna	2000	3000	4000
Usług transportowych	2000	3000	4000
Architektury i budownictwa	2000	2500	4000
Ochrony środowiska	2000	2500	3500
Ochrony i bezpieczeństwa	2000	2500	4000
Uniwersytety	1500	2400	3000
Wyższe szkoły pedagogiczne	1500	2000	2600
Państwowe wyższe szkoły zawodowe	1500	2000	2800
Uczelnie kościelne	1500	2000	2724
Inne szkoły	1600	2500	3000
Akademie wychowania fizycznego	1800	2300	3000
Politechniki	2000	3000	4000
Uczelnie ekonomiczne	2000	2700	4000
Uczelnie rolnicze	2000	2500	3500
Szkoły artystyczne	2000	3000	4000
Akademie medyczne	2000	2700	3500

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Poziom aspiracji zarobkowych studentów różnego typu szkół wiąże się przede wszystkim z profilem kształcenia, który jest specyficzny dla tych szkół, choć warto wspomnieć, że studenci tych samych kierunków (np. społecznych i ekonomicznych), którzy uczą się w szkołach ekonomicznych i na politechnikach żądają od pracodawcy wyższej pensji niż analogiczni studenci na uniwersytetach.

Aspiracje zarobkowe badanych zależne są ponadto od szeregu innych czynników, z których warto wymienić m.in. fakt studiowania w głównym ośrodku akademickim. W tym przypadku to lokalny rynek pracy w dużym stopniu kształtuje oczekiwania zarobkowe studentów, stąd nietrudno domyśleć się, że oczekiwania te są najwyższe wśród studiujących w Warszawie, choć nie odbiegają one wyraźnie od aspiracji płacowych uczących się we Wrocławiu.

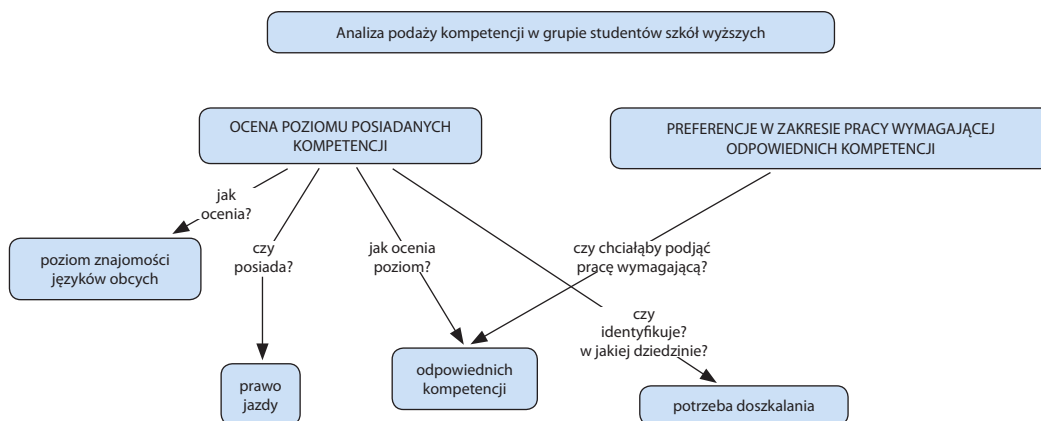
4.5. Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Jak wskazano we wprowadzeniu, istotnym wyzwaniem dla projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego” było podjęcie próby oceny poziomu kompetencji różnych grup respondentów: ludności, bezrobotnych, uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz studentów uczelni wyższych. Projektując sposób oceny umiejętności badanych, zdecydowaliśmy się spojrzeć na nie z dwóch perspektyw. W pierwszej kolejności respondenci zostali poproszeni o ocenę poziomu posiadanej umiejętności, a następnie o deklarację na temat tego, czy potencjalnie byliby skłonni podjąć pracę w zawodzie wymagającym danej kompetencji. Taka dwuaspektowa autoewaluacja pozwoliła zidentyfikować kompetencje szczegółowe, które badany traktuje jako swoją potencjalną przewagę konkurencyjną.

W niniejszym punkcie przedstawimy, dane na temat tego, jak respondenci oceniają poziom swoich umiejętności oraz jakie czynniki generują taką a nie inną ocenę. Wnioski te zostaną uzupełnione poprzez analizę odpowiedzi badanych na pytanie czy czują potrzebę rozwoju niektórych kompetencji, a jeśli tak, to jakie obszary wiedzy wymagają uzupełnienia.

Rysunek 10

Plan rozdziału pt. Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Źródło: opracowanie własne.

Autoewaluacja posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonych umiejętności

Rozważania na temat deficytów kompetencyjnych zaczniemy od postawienia kilku istotnych pytań. Wątpliwości te dotyczą tego: jak ogólnie oceniają swoje kompetencje polscy studenci, które z posiadanych umiejętności chcieliby wykorzystywać w przyszłej pracy zawodowej czy ocena ogólnych kompetencji jest związana z kierunkiem, który studiują badani, studenci jakich kierunków oceniają się najwyższej, a jakich najniżej, jakie dodatkowe czynniki zwiększają samoocenę studentów? Odpowiedzi na powyższe pytania pozwolą nakreślić

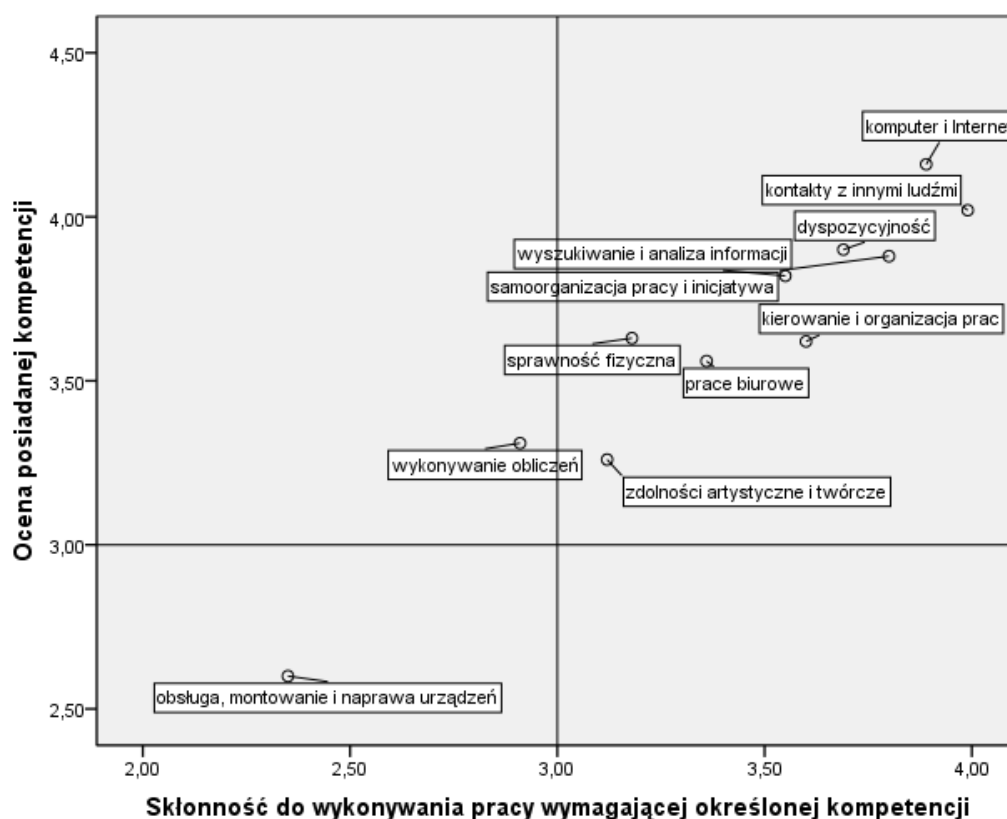

ogólny obraz samooceny przyszłych absolwentów poszczególnych kierunków, w tym pokażą, w jakich kompetencjach upatrują oni swoich przewag konkurencyjnych, a także to jak szacują swoje szanse zawodowe. Poniższy rysunek przedstawia zestawioną na wspólnym wykresie przeciętną ocenę posiadanych kompetencji i przeciętną skłonność badanych do podejmowania pracy wymagającej określonych umiejętności. Daje się zauważyć po pierwsze, względnie wysoka samoocena respondentów, po drugie – duża zbieżność obydwu ocen: badani zazwyczaj chcieliby wykonywać pracę, która wymaga posiadania takich kompetencji, które badani uważa, że posiada. Wydaje się to świadczyć o racjonalności indywidualnych wyborów dokonywanych przez uczących się (najchętniej wybraliby taki zawód, do którego czują się predestynowani). Racjonalność indywidualna niestety nie zawsze przekłada się na racjonalność zbiorową, bo analizując zamieszczone w dalszej części rozdziału wykresy dojdziemy do wniosku, że większość badanych (bez względu na studiowany kierunek) ocenia wysoko te same kompetencje i te same kompetencje chciałaby wykorzystywać w przyszłej pracy zawodowej.

Poniższy wykres przedstawia w sposób syntetyczny autoewaluację posiadanych kompetencji i stopnia skłonności do ich wykorzystania w pracy zawodowej przez studentów szkół wyższych. Ogólnie rzecz ujmując, studenci oceniają poziom posiadanych kompetencji bardzo wysoko, jednak niektóre z umiejętności okazują się być nieco bardziej deficytowe.

Wykres 28

Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tych kompetencji⁴¹

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Kompetencją ocenianą przez badane osoby jako ewidentnie deficytową jest umiejętność obsługi, montowania i naprawy urządzeń, której poziom respondenci szacują, w przybliżeniu, na nieco powyżej poziomu podstawowego. Poziom wszystkich innych umiejętności jest oceniany przez respondentów jako ponadprzeciętny lub wysoki. I tak, można zidentyfikować dwie grupy kompetencji:

⁴¹ Punkty na wszystkich wykresach zostały wyznaczone jako średnie arytmetyczne ocen: kompetencji i skłonności do jej wykorzystania w praktyce zawodowej. Linie referencyjne zostały umieszczone w miejscu tzw. średniej teoretycznej (średni poziom kompetencji).

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

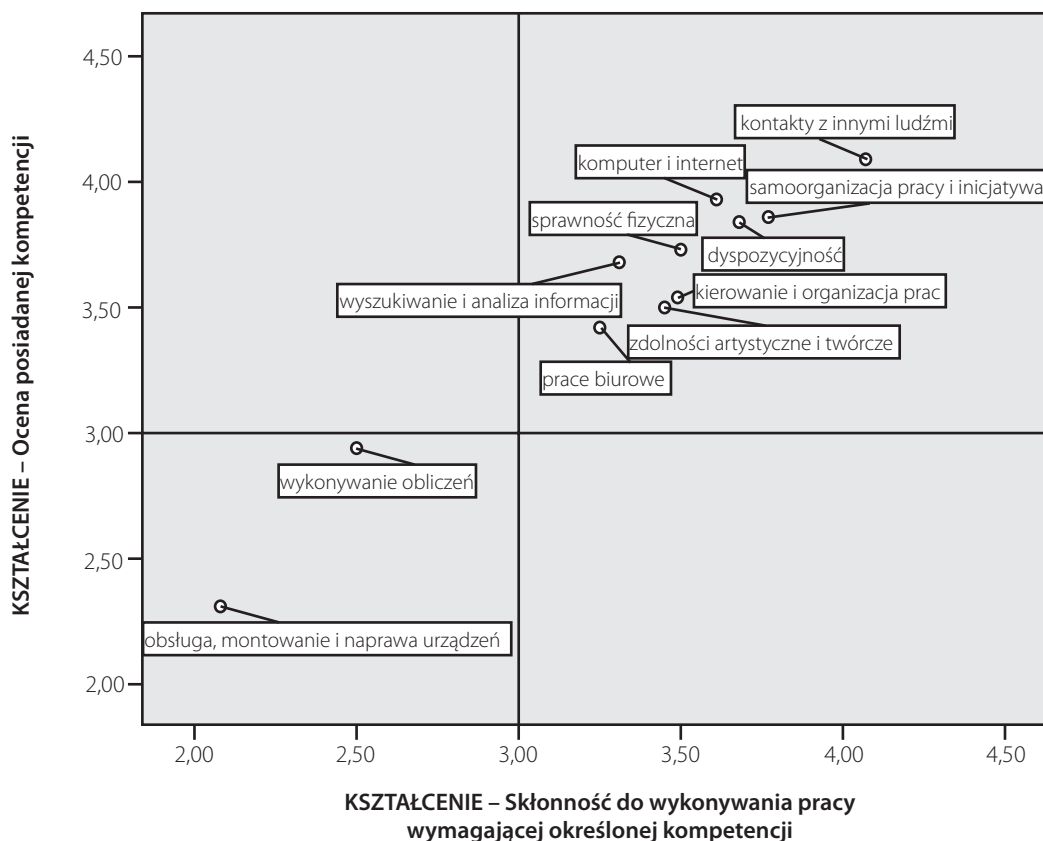
1. Umiejętności oceniane wysoko, takie jak: umiejętność obsługi komputera i korzystania z internetu, kontakty z innymi ludźmi, z którymi wspólnie wykonuje się zadania, dyspozycyjność, wyszukiwanie i analiza informacji, samoorganizacja pracy i inicjatywa, sprawność fizyczna oraz kierowanie i organizacja prac.
2. Kompetencje oceniane jako nieco ponad przeciętne (średnie), takie jak: wykonywanie obliczeń oraz zdolności artystyczne i twórcze⁴².

Najważniejszym czynnikiem, potencjalnie związanym z oceną posiadanych przez studentów kompetencji, jest kierunek, na którym studiują badani. Poniżej zostały zaprezentowane dane charakteryzujące ocenę posiadanych kompetencji i skłonność do ich wykorzystania w przyszłej pracy zawodowej przez studentów uczących się w ramach różnych grup kierunków kształcenia.

Autoocena humanistów i pedagogów wydaje się być bardzo podobna. Przedstawiciele obu grup bardzo nisko oceniają swoje kompetencje związane z obsługą, montowaniem i naprawą urządzeń, a także z wykonywaniem obliczeń. Ta druga kompetencja jest oceniana jako szczególnie deficytowa w przypadku studentów z grupy nauki humanistyczne i sztuka. Natomiast wysoko oceniana jest na obu kierunkach umiejętność kontaktu z innymi osobami, z którymi wspólnie wykonuje się zadania, umiejętność obsługi komputera i korzystanie z internetu, dyspozycyjność i samoorganizacja pracy i inicjatywa. Reprezentanci grupy kształcenie oceniają też relatywnie lepiej swoją sprawność fizyczną.

Wykres 29

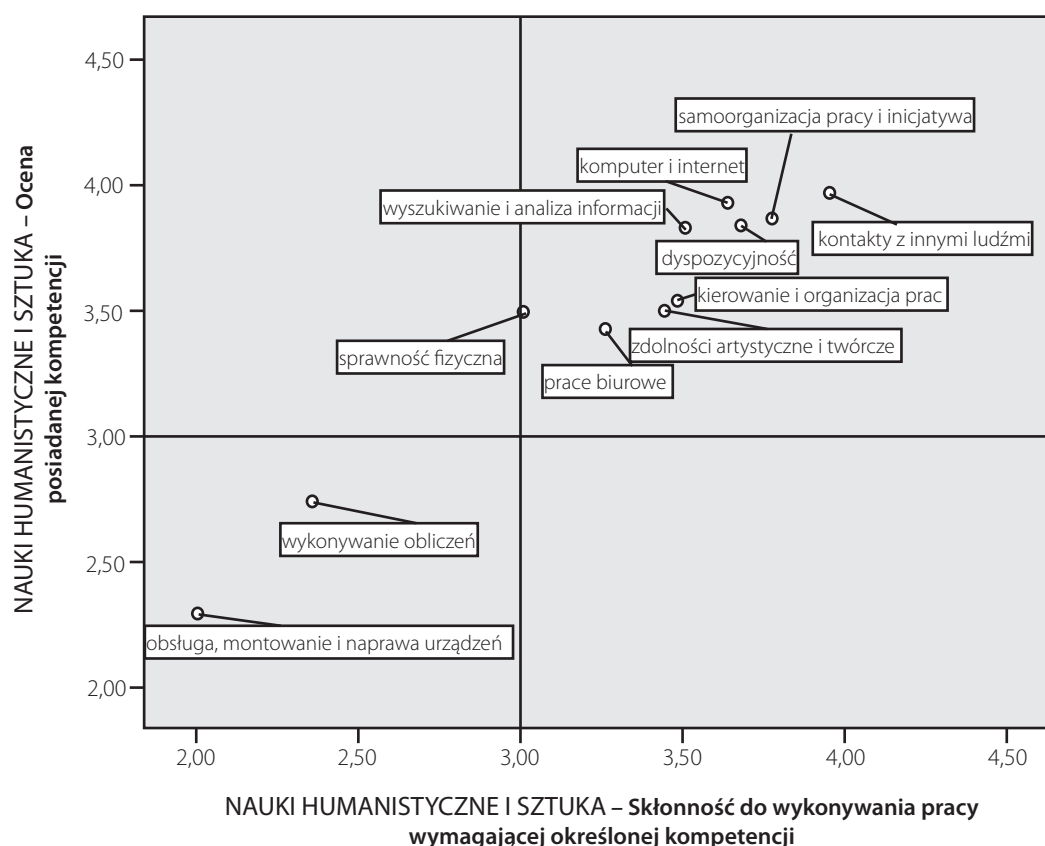
Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: KSZTAŁCENIE oraz NAUKI HUMANISTYCZNE I SZTUKA)

⁴² Analizując szczegółowe kompetencje zauważamy, że studenci wszystkich grup najwyżej oceniają umiejętności, takie jak: obsługa komputera i korzystanie z Internetu (w tym jednak głównie znajomość pakietu MS Office), logiczne myślenie, analiza faktów, samodzielne podejmowanie decyzji, terminowa realizacja zaplanowanych działań, kontakty z innymi ludźmi, z którymi wspólnie wykonuje się zadania, współpraca w grupie, łatwe nawiązywanie kontaktów, bycie komunikatywnym i jasne przekazywanie myśli, samoorganizacja pracy i przejawianie inicjatywy, wykonywanie prostych rachunków, wyszukiwanie i analiza informacji oraz wyciąganie wniosków.

Najniżej oceniane przez wszystkich studentów są następujące kompetencje: obsługa, montowanie i naprawa urządzeń technicznych, wykonywanie obliczeń (w tym przede wszystkim wykonywanie zaawansowanych obliczeń matematycznych), znajomość specjalistycznych programów, umiejętność pisania programów czy tworzenia stron internetowych, a także zdolności artystyczne i twórcze.

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

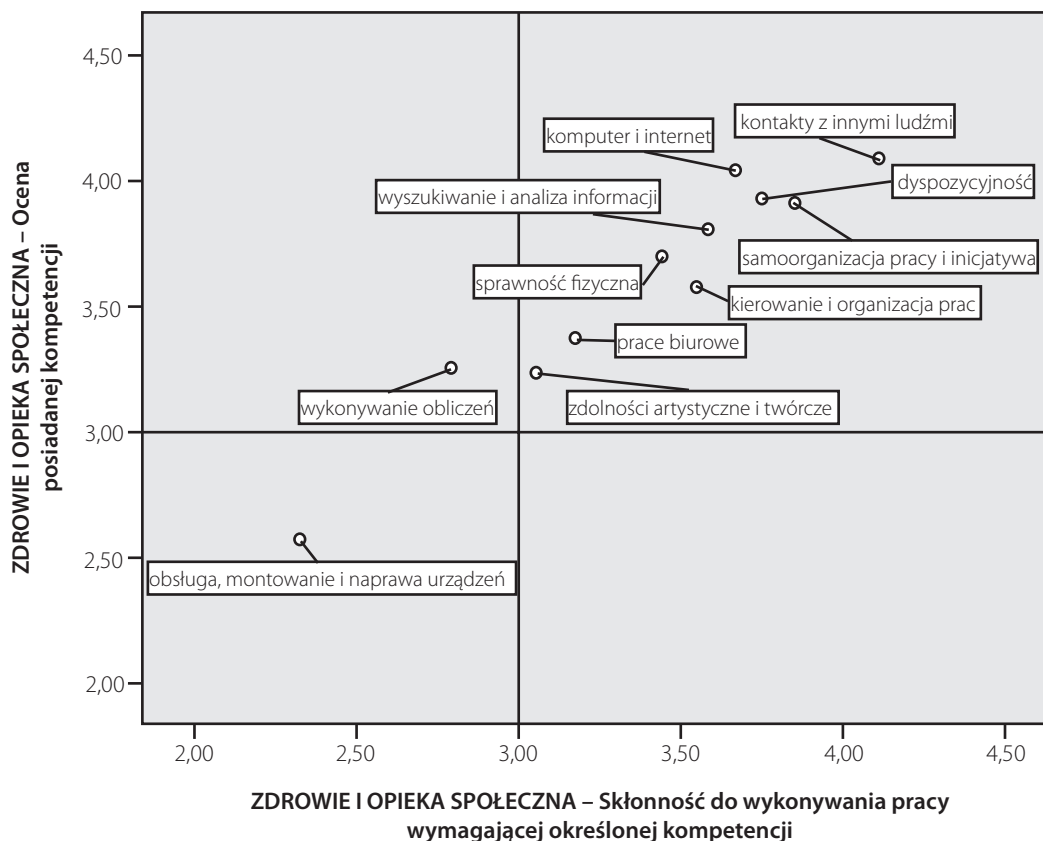
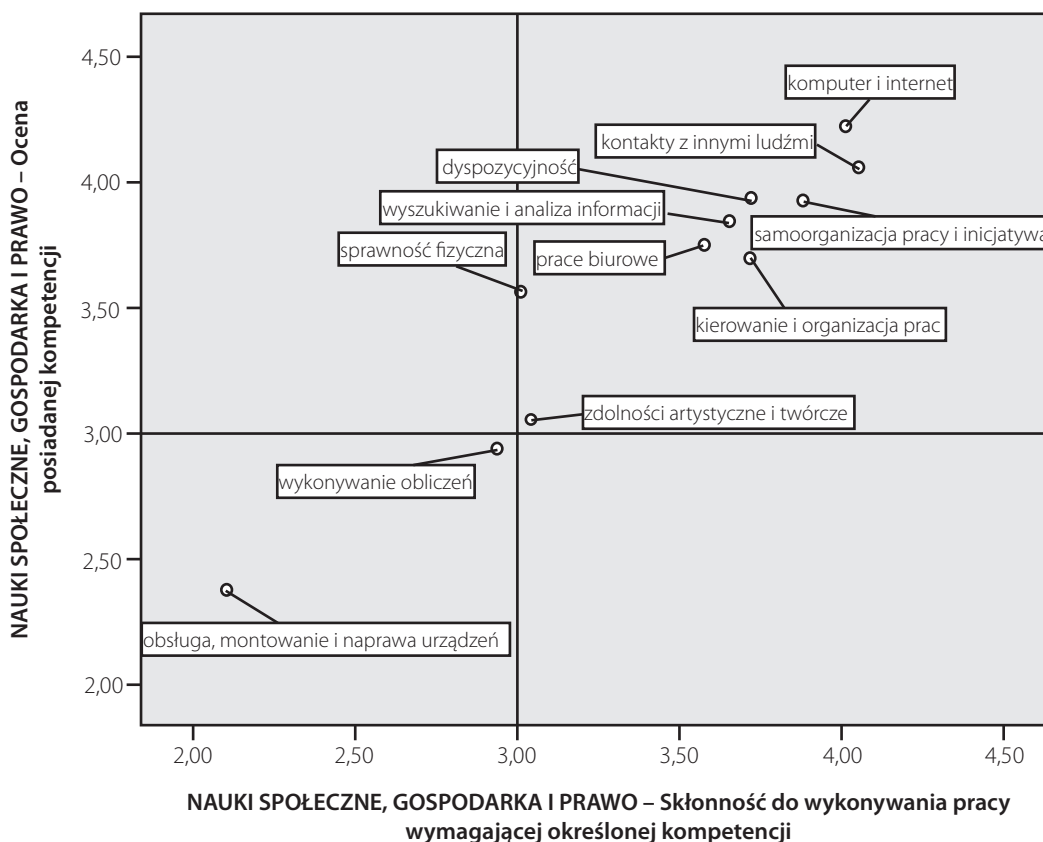
KOMPETENCJA	KSZTAŁCENIE		NAUKI HUMANISTYCZNE I SZTUKA	
	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji
Wyszukiwanie i analiza informacji	3,68	3,31	3,84	3,56
Obsługa, montowanie i naprawa urządzeń	2,31	2,08	2,26	2,05
Wykonywanie obliczeń	2,94	2,50	2,74	2,34
Komputer i internet	3,93	3,61	3,93	3,67
Zdolności artystyczne i twórcze	3,50	3,45	3,49	3,42
Sprawność fizyczna	3,73	3,50	3,47	3,02
Samoorganizacja pracy i inicjatywa	3,86	3,77	3,88	3,78
Kontakty z innymi ludźmi	4,09	4,07	4,00	3,94
Prace biurowe	3,42	3,25	3,47	3,28
Kierowanie i organizacja prac	3,54	3,49	3,54	3,46
Dyspozycyjność	3,84	3,68	3,84	3,63

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Kolejną grupę, względnie spójną wewnątrznie, stanowią reprezentanci nauk społecznych, gospodarki i prawa oraz reprezentanci grupy kierunków zdrowie i opieka społeczna. Jest to następna grupa respondentów, którzy raczej nisko oceniają swoje kompetencje związane z obsługą, montowaniem i naprawą urządzeń, a nieco powyżej średniej (choć istotnie wyżej niż było to w przypadku humanistów i pedagogów), na równi ze zdolnościami artystycznymi, szacują swoją umiejętność dokonywania obliczeń. Jako atuty reprezentantów tych grup można wymienić: umiejętność obsługi komputera i korzystanie z internetu (na wyższym poziomie wśród reprezentantów nauk społecznych, gospodarki i prawa), wyszukiwania i analizy informacji, samoorganizację pracy i inicjatywę, poprawne kontakty z osobami, z którymi wspólnie realizuje się zadania. Ponadto przedstawiciele nauk społecznych, gospodarki i prawa sumarycznie wyżej oceniają swoje zdolności związane z kierowaniem i organizacją prac oraz z organizacją i prowadzeniem prac biurowych niż humaniści, pedagodzy czy reprezentanci grupy kierunków zdrowie i opieka społeczna.

Wykres 30

Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: NAUKI SPOŁECZNE, GOSPODARKA I PRAWO oraz ZDROWIE I OPIEKA SPOŁECZNA)

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

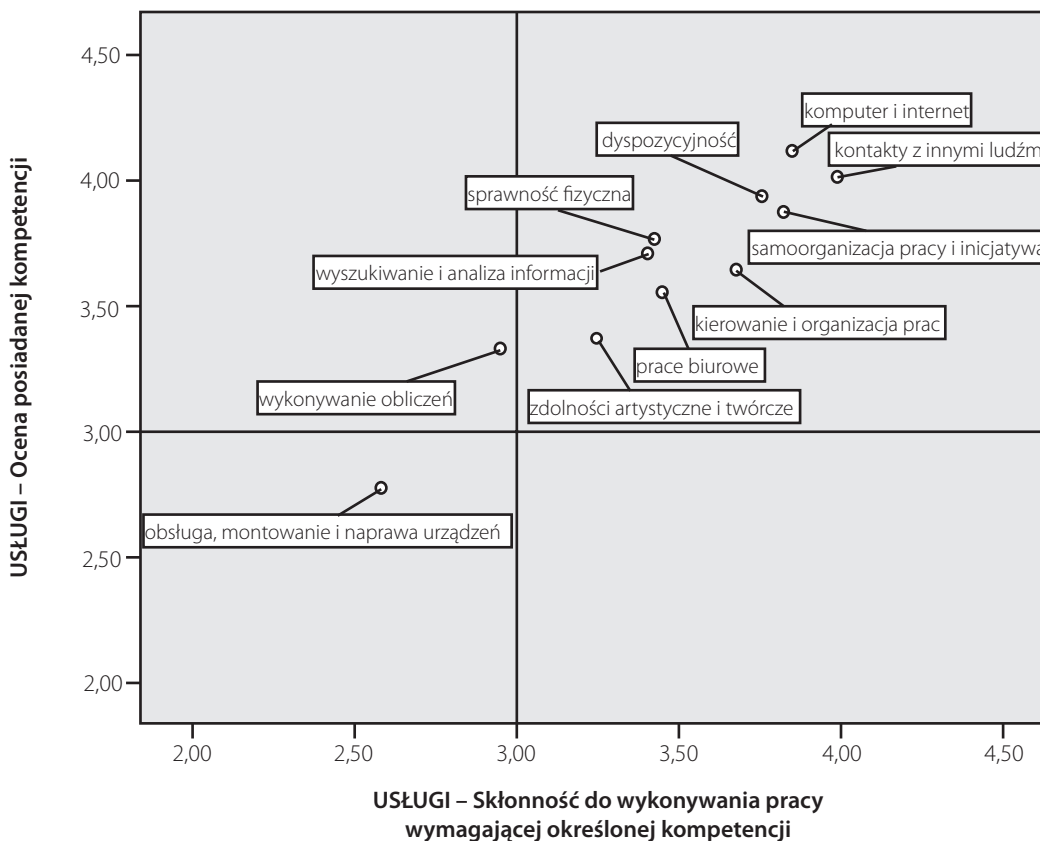
KOMPETENCJA	NAUKI SPOŁECZNE, GOSPODARKA I PRAWO		ZDROWIE I OPIEKA SPOŁECZNA	
	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji
Wyszukiwanie i analiza informacji	3,85	3,65	3,81	3,58
Obsługa, montowanie i naprawa urządzeń	2,39	2,10	2,58	2,33
Wykonywanie obliczeń	3,28	2,93	3,26	2,80
Komputer i internet	4,22	4,02	4,04	3,67
Zdolności artystyczne i twórcze	3,16	3,03	3,24	3,05
Sprawność fizyczna	3,57	3,01	3,71	3,46
Samoorganizacja pracy i inicjatywa	3,92	3,88	3,91	3,85
Kontakty z innymi ludźmi	4,06	4,05	4,09	4,13
Prace biurowe	3,74	3,57	3,38	3,18
Kierowanie i organizacja prac	3,70	3,72	3,59	3,55
Dyspozycyjność	3,94	3,72	3,92	3,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

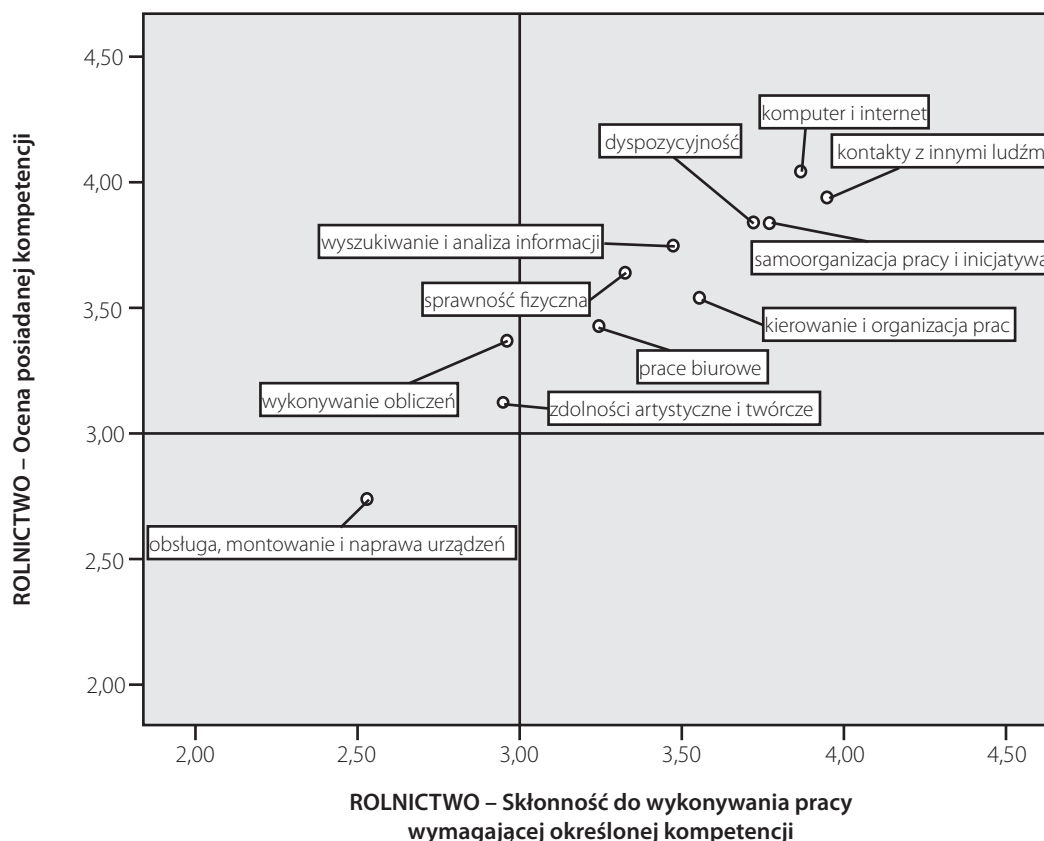
Podobnie jak to było w przypadku poprzednich grup, tak i wśród reprezentantów kierunków rolniczych i zaklasyfikowanych do grupy usług, umiejętność obsługi, montowania i naprawy urządzeń jest oceniana raczej nisko (choć wyżej niż u pedagogów, humanistów, studiujących nauki społeczne i kierunki zaklasyfikowane do grupy zdrowie i opieka społeczna). Studiujący na kierunkach rolniczych i związanych z usługami wysoko oceniają umiejętność obsługi komputera i korzystania z internetu oraz umiejętność współpracy z osobami, z którymi przyszło im wykonywać wspólnie zadania (choć w przypadku studentów kierunków rolniczych ocena ta jest nieco niższa) oraz swoją dyspozycyjność, samoorganizację pracy i inicjatywę. Nieco wyżej niż poprzednio omawiani studenci oceniają oni posiadaną umiejętność liczenia.

Wykres 31

Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: USŁUGI oraz ROLNICTWO)

**Analiza podaży
kompetencji
w grupie
studentów szkół
wyższych**

KOMPETENCJA	USŁUGI		ROLNICTWO	
	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji	Ocena posiadanej kompetencji	Skłonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji
Wyszukiwanie i analiza informacji	3,71	3,40	3,76	3,48
Obsługa, montowanie i naprawa urządzeń	2,78	2,58	2,74	2,53
Wykonywanie obliczeń	3,32	2,95	3,39	2,96
Komputer i internet	4,12	3,85	4,05	3,78
Zdolności artystyczne i twórcze	3,38	3,24	3,12	2,94
Sprawność fizyczna	3,77	3,42	3,63	3,32
Samoorganizacja pracy i inicjatywa	3,87	3,81	3,83	3,77
Kontakty z innymi ludźmi	4,01	3,99	3,92	3,94
Prace biurowe	3,55	3,44	3,41	3,24
Kierowanie i organizacja prac	3,65	3,67	3,54	3,56
Dyspozycyjność	3,94	3,76	3,85	3,71

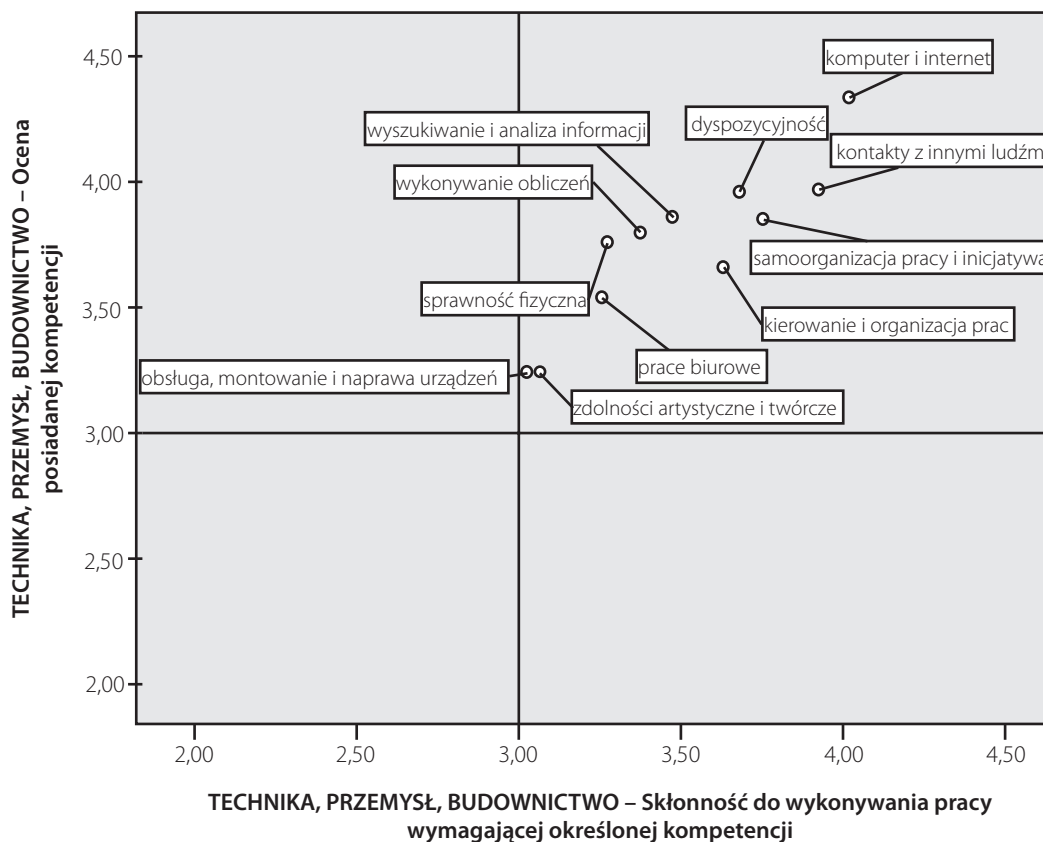
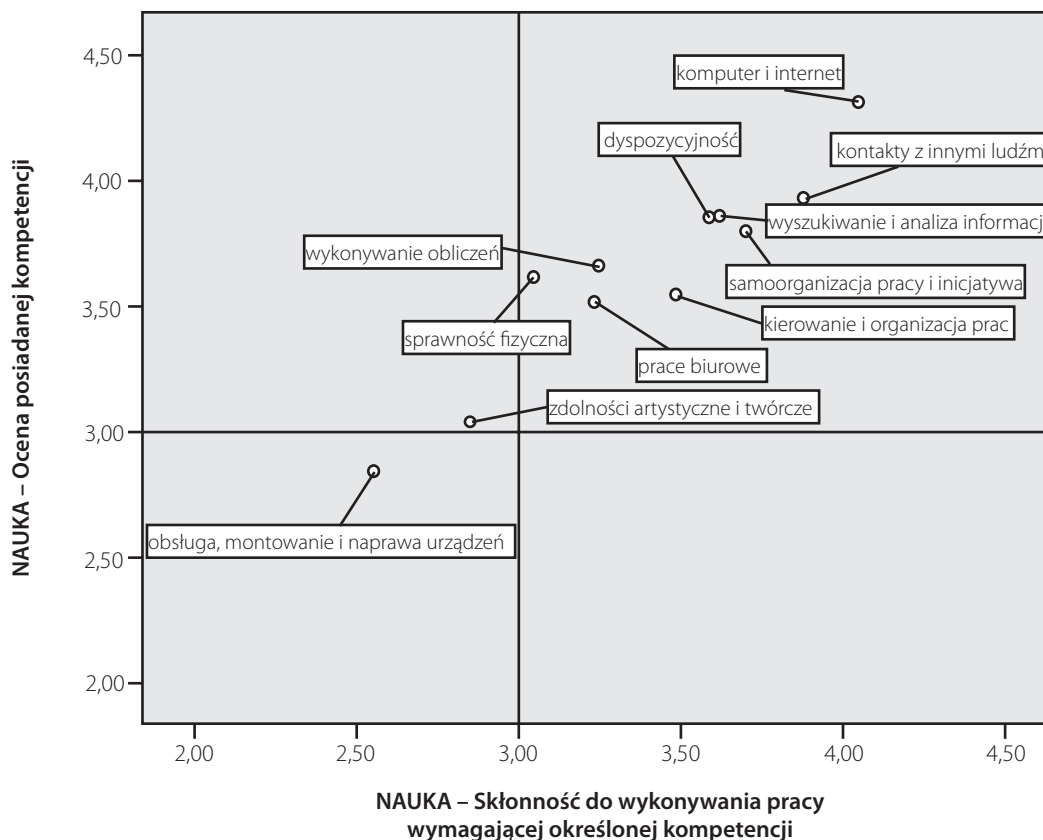
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Grupa, która ocenia najwyżej stopień zaawansowania posiadanych umiejętności technicznych, to studenci z kierunków: technika, przemysł i budownictwo. Jako jedyni oceniają umiejętność obsługi, montowania i naprawy urządzeń jako ponadprzeciętną. Wyżej od reprezentantów pozostałych grup kształcenia (w tym m.in. wyżej od studentów kierunków rolniczych) ocenili swoje umiejętności techniczne przedstawiciele grupy nauka. Przedstawiciele kierunków związanych z techniką, przemysłem, budownictwem i nauką upatrują swoich atutów w umiejętnościach, takich jak: obsługa komputera i korzystanie z internetu oraz wyszukiwanie i analiza informacji (najwyższe oceny spośród wszystkich grup), kontakty z innymi ludźmi, z którymi wspólnie wykonuje się zadania (ocena nieco niższa niż w przypadku innych grup), dyspozycyjność oraz samoorganizacja pracy i inicjatywa (cechy oceniane niżej lub porównywalnie z innymi grupami).

Wykres 32

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: NAUKA oraz TECHNIKA, PRZEMYSŁ, BUDOWNICTWO)

**Analiza podaży
kompetencji
w grupie
studentów szkół
wyższych**

KOMPETENCJA	NAUKA		TECHNIKA, PRZEMYSŁ, BUDOWNICTWO		
	Ocena posiadanej kompetencji	Sklonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji	Ocena posiadanej kompetencji	Sklonność do wykonywania pracy wymagającej określonej kompetencji	
Wyszukiwanie i analiza informacji	3,87	3,61	3,87	3,49	
Obsługa, montowanie i naprawa urządzeń	2,84	2,56	3,24	3,02	
Wykonywanie obliczeń	3,68	3,24	3,80	3,38	
Komputer i internet	4,33	4,04	4,35	4,01	
Zdolności artystyczne i twórcze	3,05	2,85	3,25	3,07	
Sprawność fizyczna	3,61	3,06	3,76	3,27	
Samoorganizacja pracy i inicjatywa	3,80	3,70	3,86	3,75	
Kontakty z innymi ludźmi	3,92	3,88	3,98	3,91	
Prace biurowe	3,51	3,23	3,54	3,26	
Kierowanie i organizacja prac	3,56	3,48	3,66	3,63	
Dyspozycyjność	3,85	3,59	3,96	3,68	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Analizując różnice wewnątrz poszczególnych grup kierunków można wyciągnąć kilka dodatkowych, interesujących wniosków, dotyczących kompetencji badanych i związanych z nimi przewag konkurencyjnych.

Po pierwsze, najniższą ogólną samoocenę posiadają studenci kierunków weterynaryjnych, pedagogicznych, ochrona i bezpieczeństwo, humanistycznych, a najwyższą studenci kierunków inżynierijno-technicznych, matematyczno-statystycznych, informatycznych, ochrony środowiska, architektury i budownictwa, natomiast z grup humanistycznych – studenci prawa.

Po drugie, studenci prawa najwyższej oceniają się ze wszystkich grup pod względem największej liczby umiejętności, takich jak: wyszukiwanie i analiza informacji oraz wyciąganie wniosków, szybkie streszczanie dużej ilości tekstu, ciągłe uczenie się nowych rzeczy, samoorganizacja pracy i przejawianie inicjatywy, samodzielność w podejmowaniu decyzji, przedsiębiorczość, terminowa realizacja zaplanowanych działań, kontakty z innymi ludźmi, z którymi wspólnie wykonuje się zadania, łatwość w nawiązywaniu kontaktów, bycie komunikatywnym i jasne przekazywanie myśli, rozwiązywanie konfliktów pomiędzy ludźmi, zdolności kierownicze i organizacja pracy innych, przydzielanie zadań innym osobom, koordynowanie pracy innych osób, dyscyplinowanie innych i przywoływanie ich do porządku.

Po stronie kierunków technicznych i ścisłych wysoko oceniają się studenci informatyki, którzy uzyskali najwyższe oceny takich oto kompetencji: logiczne myślenie, analiza faktów, obsługa komputera i korzystanie z internetu (w tym zarówno: podstawowa znajomość pakietu typu MS Office, znajomość specjalistycznych programów, umiejętność pisanie programów czy tworzenia stron internetowych, jak i przeszukiwanie stron internetowych czy obsługa poczty elektronicznej).

Mężczyźni są skłonni oceniać posiadane kompetencje wyżej od kobiet, z wyjątkiem takich umiejętności, jak: wyszukiwanie i analiza informacji, ciągłe uczenie się nowych rzeczy, zdolności artystyczne i twórcze, samoorganizacja pracy i przejawianie inicjatywy (w tym terminowa realizacja zaplanowanych działań), kontakty z innymi ludźmi, z którymi wspólnie wykonuje się zadania (w tym współpraca w grupie, łatwe nawiązywanie kontaktów, bycie komunikatywnym i jasne przekazywanie myśli, rozwiązywanie konfliktów pomiędzy ludźmi), organizowanie i prowadzenie prac biurowych, dyspozycyjność. Kompetencje powyższe wydają się być atutem kobiet i wpisują się w stereotyp kobiety – pracownika, który jest ukierunkowany na inne osoby, posiada zdolności artystyczne, lubi się uczyć, jest komunikatywny i potrafi prowadzić biuro.

Ocena dodatkowych umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej a analiza potrzeb rozwojowych i zidentyfikowane braki kompetencyjne

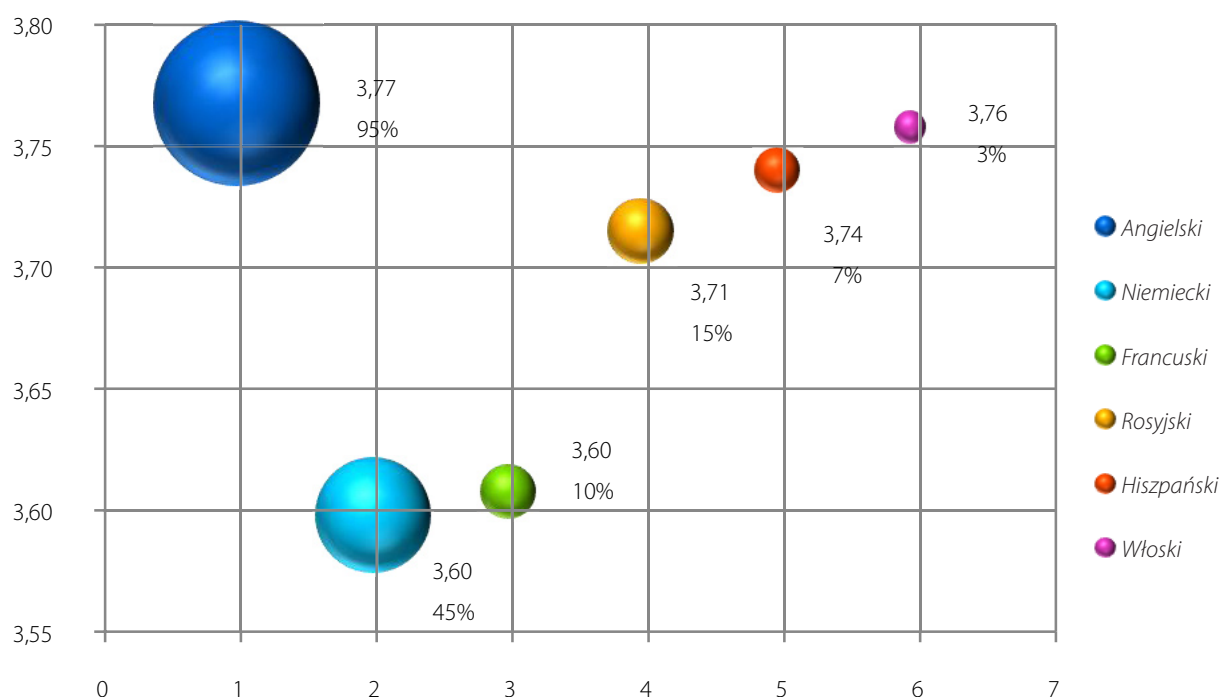
Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Oprócz wymienionych powyżej umiejętności, istnieje szereg dodatkowych kompetencji, które są oceniane przez pracodawców jako niezwykle przydatne w pracy zawodowej. Przykładowo, ważnymi atrybutami pracownika są: znajomość języków obcych, fakt posiadania przez niego prawa jazdy. W tej części będziemy analizować, jakie dodatkowe (oprócz obsługi, montowania i naprawy urządzeń oraz wykonywania obliczeń) luki kompetencyjne charakteryzują badanych studentów. W pierwszej kolejności zweryfikujemy czy badani posiadają prawo jazdy oraz to, w jakim stopniu opanowali umiejętność: czytania, rozumienia ze słuchu, pisania oraz mówienia w języku obcym. Na zakończenie przeprowadzimy analizę luk kompetencyjnych, a na jej podstawie dokonamy oceny potrzeb szkoleniowych polskich studentów.

Charakteryzując stopień opanowania języków obcych przez badanych, można wyciągnąć takie oto wnioski. Po pierwsze, zdecydowana większość studentów posługuje się językiem angielskim, a przeciętny poziom jego opanowania w grupie badanych został oceniony jako raczej wysoki (średnia arytmetyczna – 3,77 dla rozumienia ze słuchu na skali 6-cio stopniowej). Drugim językiem rozpowszechnionym wśród studentów jest język niemiecki (45% badanych zadeklarowało, że potrafi się nim posługiwać), jednak stopień opanowania języka niemieckiego jest niższy niż języka angielskiego (średnia arytmetyczna – 3,60 dla rozumienia ze słuchu). Podobnie jak stopień opanowania języka niemieckiego badani oceniają poziom zaawansowania w posługiwaniu się językiem francuskim, w tym jednak przypadku zdecydowanie mniej badanych deklaruje taką umiejętność – 10%. Ocena stopnia opanowania takich języków, jak: rosyjski, hiszpański i włoski, są zbliżone do siebie (od 3,71 do 3,76), z tym założeniem, że językiem rosyjskim posługuje się największy odsetek respondentów (15%).

Wykres 33

Ocena kompetencji językowych – rozumienie ze słuchu (N=55487)⁴³

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

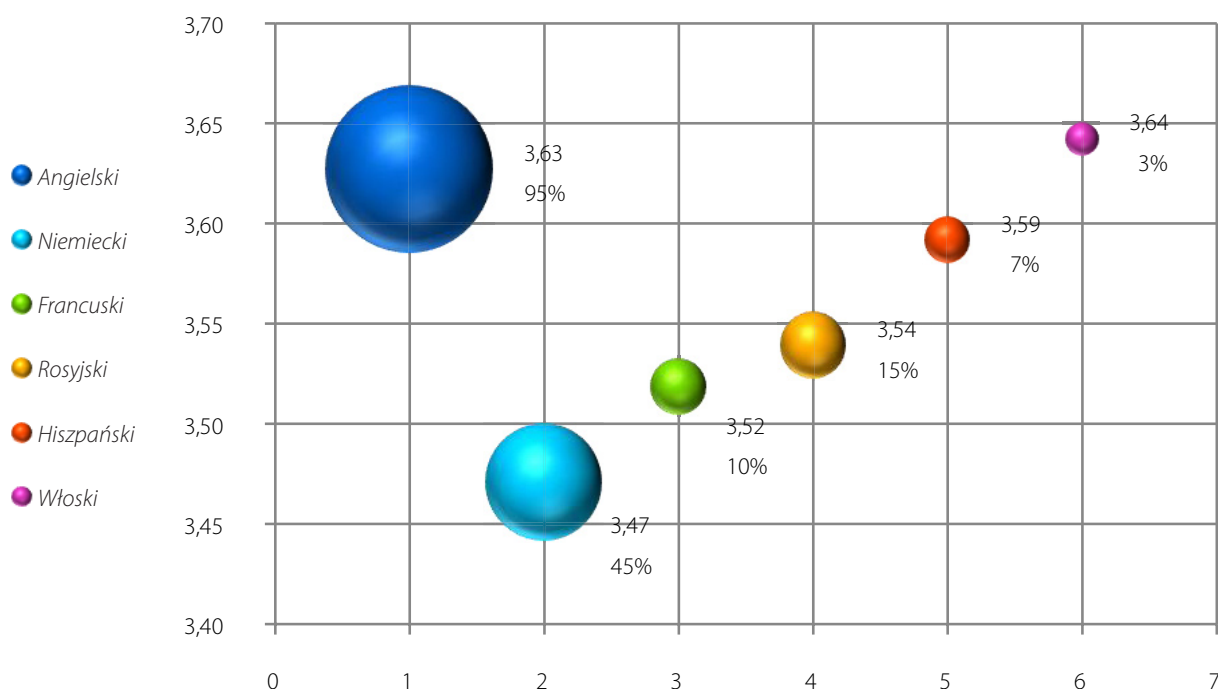
Po drugie, należy zwrócić uwagę na fakt, że badani najwyżej oceniają swoją umiejętność czytania w danym języku, następnie poziom rozumienia ze słuchu, a na podobnym poziomie lokują umiejętność posługiwania się danym językiem obcym w mowie i w piśmie (bez względu na to, jaki to język obcy) (por. aneks, wykres 14A, 15A). Wniosek ten wydaje się być niezwykle ważny, zwłaszcza w kontekście przyszłej aktywności zawo-

⁴³ Wielkość bąbelka odzwierciedla procent respondentów, którzy posługują się danym językiem. Im wyżej został umieszczony bąbelek, tym wyższa przeciętna ocena stopnia opanowania danego języka przez badanych.

dowej badanych, w której praktyczny poziom opanowania języka, w tym głównie w mowie i w piśmie, będzie istotnie zwiększał szansę na znalezienie lepszej pracy.

Wykres 34

Ocena kompetencji językowych – mówienie (N=55487)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Poziom opanowania przez badanych języka obcego jest niezwykle ważną kompetencją, którą wykorzystują absolwenci na rynku pracy. Najczęściej jednak fakt opanowania języka w takim a nie innym stopniu zależy od pozauczelnianej aktywności studenta (uczestnictwo w kursach językowych, szkołach letnich itp.), a nie tylko od poziomu nauczania języka w szkole wyższej.

Umiejętność prowadzenia pojazdów jest oczywiście kompetencją zdobywaną poza systemem kształcenia wyższego, w ramach indywidualnej aktywności studentów, jest to jednak umiejętność na tyle ważna, że warto przytoczyć dane charakteryzujące badanych pod jej kątem. Zdecydowana większość respondentów deklaruje, że posiada prawo jazdy (68%), a 5% jest w trakcie ich robienia (aneks, wykres 16A). Można zatem przypuszczać, że studenci opuszczają szkoły wyższe najczęściej posiadając tę umiejętność, choć istnieje też ok. 25–30% grupa, która po zakończeniu szkoły nie legitymuje się takim dokumentem⁴⁴.

Podsumowując powyższe rozważania, warto spojrzeć w sposób kompleksowy na kompetencje posiadane przez studentów polskich szkół wyższych, charakteryzując braki, jakie badani identyfikują we własnym wykształceniu. Można stwierdzić, że studenci wydają się być świadomi konieczności uzupełnienia posiadanego wykształcenia – prawie połowa (47%) z nich sądzi, że pod kątem pracy zawodowej przydałoby im się dodatkowe szkolenie lub kurs (aneks, wykres 18A). Relatywnie częściej sądzą tak: kobiety (51%), studenci medycyny, nauk społecznych, usług dla ludności, opieki społecznej, prawa, weterynarii (54%), studenci uniwersytetów, uczelni kościelnych, medycznych i uczelni ekonomicznych (50,6%).

Rzadziej deklarują konieczność uzupełnienia posiadanych kompetencji lub kwalifikacji: mężczyźni (40%), studenci kierunków artystycznych, ochrony i bezpieczeństwa (36%), studenci wyższych szkół pedagogicznych i artystycznych (35%). Przytoczone powyżej autoewaluacje niekoniecznie muszą świadczyć o rzeczywistych brakach kompetencyjnych badanych studentów. Wskazują one raczej na subiektywne postrzeganie własnych

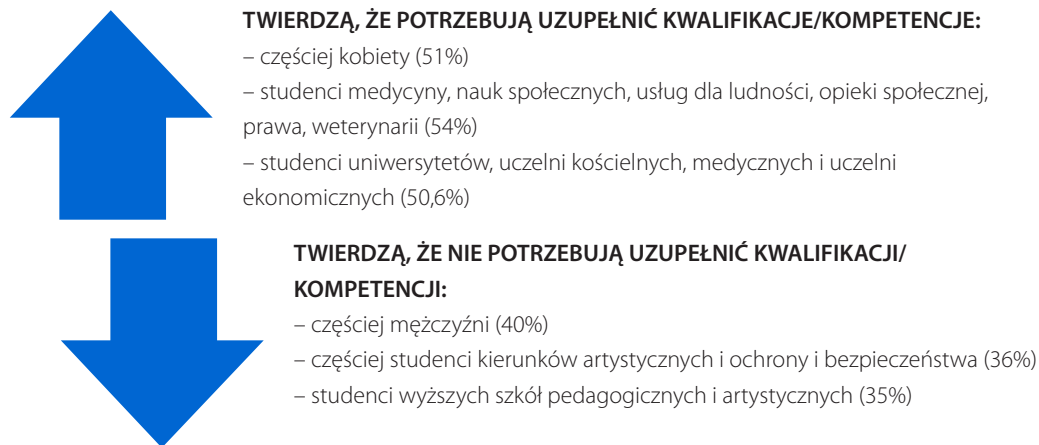
⁴⁴ Aż 98% spośród posiadających prawo jazdy to ci, którzy mogą prowadzić jedynie samochody osobowe. Badani raczej rzadko posiadają inne niż kategoria B prawo jazdy – 4% posiadających dokument uprawniający do prowadzenia pojazdu może poruszać się motocyklem (kategoria A), 1% pojazdem samochodowym o masie przekraczającej 3,5 tony (kategoria C), 1% pojazdem samochodowym o masie nieprzekraczającej 550 kg (B1) (aneks, wykres 18A)

szans rynkowych, na co zapewne wpływa szereg czynników, w tym i realne szanse, jakie daje poszczególnym grupom rynek pracy. Przykładowo, kobiety są przekonane o swojej gorszej pozycji rynkowej (pamiętajmy, że przekonanie to niekoniecznie musi być związane z prawdą), tym samym częściej identyfikują w swoim wykształceniu istotne luki.

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Rysunek 11

Kto częściej deklaruje, że potrzebuje uzupełnić kwalifikacje/kompetencje?

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

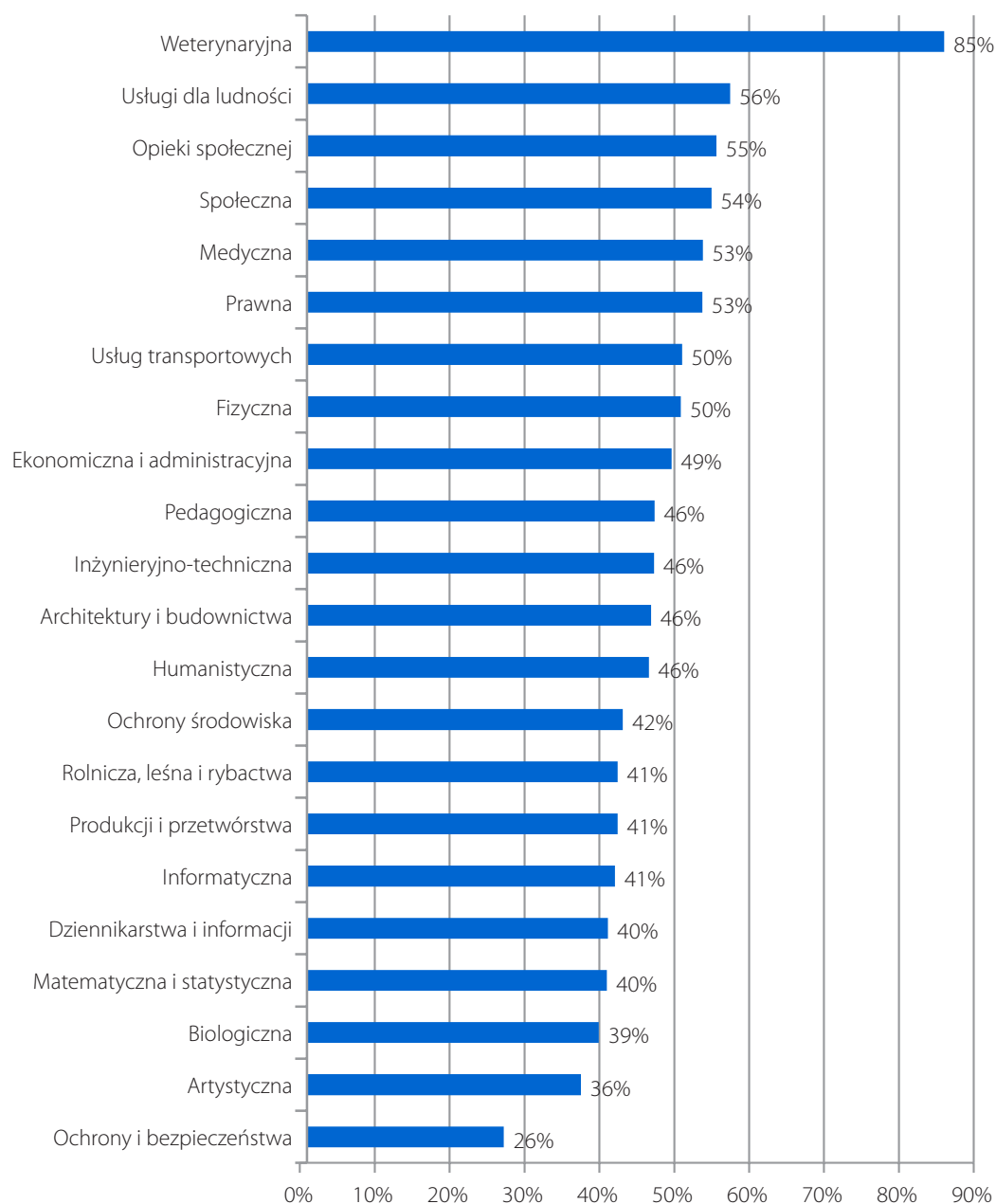
To czy badani sądzą, że potrzebują uzupełnić posiadaną wiedzę i umiejętności jest silnie związane z oceną stopnia stosowalności wiedzy, jaką osoby te zdobyły w trakcie studiów. Oceny te uzupełniają się nawzajem pokazując, że bardzo często skłonność studentów do pogłębienia posiadanych kompetencji wiąże się z ograniczeniem kształcenia w szkołach wyższych do przekazu wiedzy teoretycznej, z pominięciem ważnego komponentu, jakim są umiejętności praktyczne.

Badaną grupę można podzielić na trzy podzespoły wydzielone ze względu na większą bądź mniejszą skłonność do uzupełniania posiadanych kwalifikacji/kompetencji. Po pierwsze, są to studenci takich kierunków, jak: weterynaria⁴⁵, usługi dla ludności, opieka społeczna, studenci nauk społecznych, medycyny, prawa, usług transportowych, grupy fizycznej, z których większość deklaruje konieczność uzupełnienia posiadanych kwalifikacji. Drugą grupę tworzą uczący się na kierunkach: ochrony i bezpieczeństwa, artystycznych i biologicznych. W ich przypadku najmniej respondentów, bo od 26% do 39%, deklaruje chęć dokończenia się. Trzecią grupę stanowią reprezentanci pozostałych kierunków (od 40% do 49% planujących pogłębić wiedzę i umiejętności).

⁴⁵ W przypadku tej grupy należy być ostrożnym podczas formułowania wniosków – na pytanie odpowiedziało zaledwie 40 studentów uczących się na takich kierunkach.

Wykres 35

Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków kształcenia, którzy deklarują, że pod kątem pracy zawodowej przydałoby im się szkolenie/kurs (N = 33272)

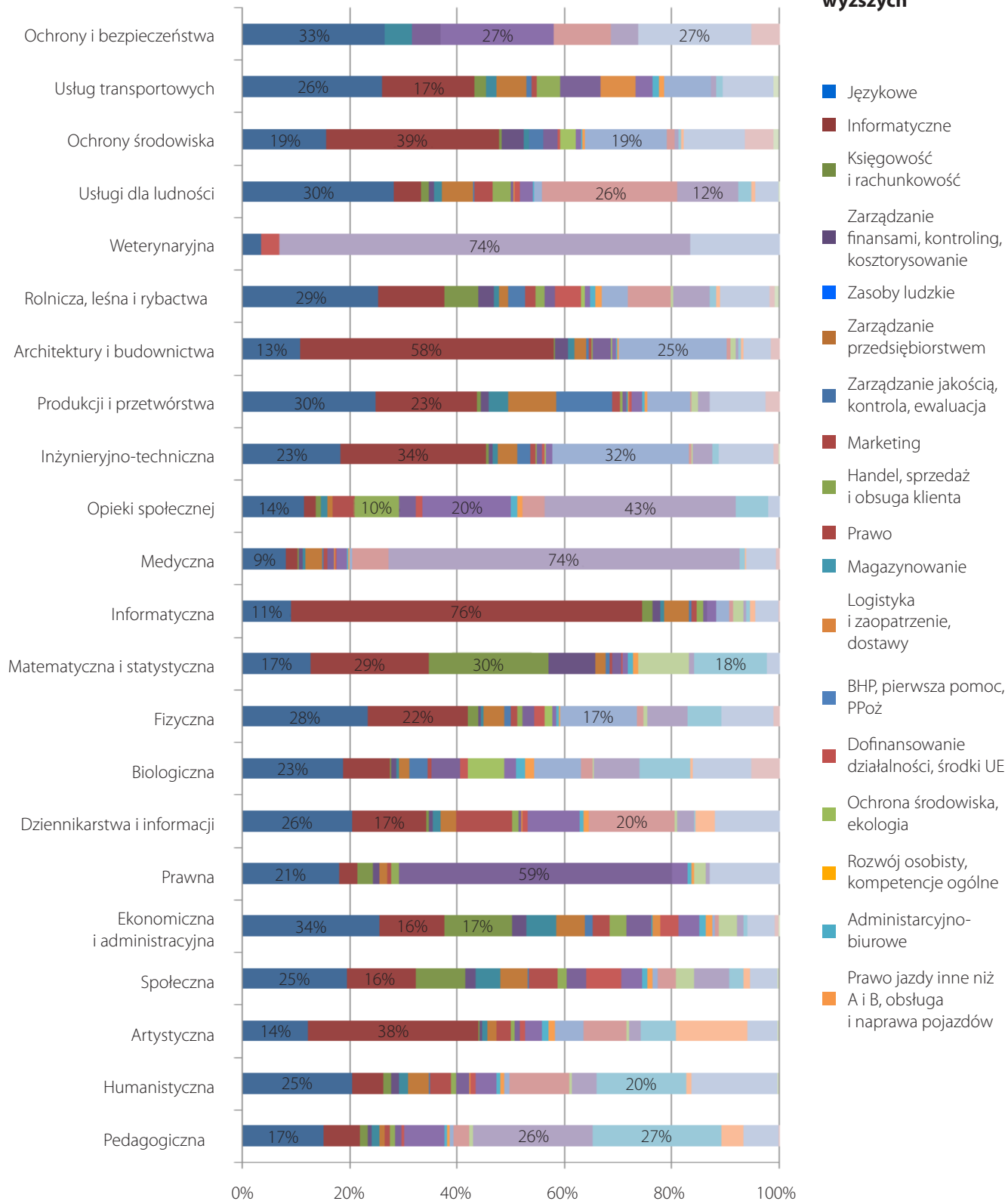
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Nie tylko stopień świadomości odnośnie luk kompetencyjnych różni studentów poszczególnych kierunków kształcenia, ale też obszar tematyczny, z którego chcieliby pogłębić wiedzę/umiejętności. Sumarycznie rzecz ujmując, największy odsetek badanych skłonny jest do poprawy swoich kompetencji językowych (23% spośród tych, którzy chcieliby się doksztacić), informatycznych (18%) oraz medycznych, z pierwszej pomocy i pracy społecznej (14%). Znaczna część badanych planuje pogłębić wiedzę i umiejętności pedagogiczne bądź związane ze szkolnictwem/edukacją (8%), powiązane z usługami (6%) oraz budownictwem i przemysłem (6%) (aneks, wykres 19A). Tak jak zostało nadmienione, indywidualne wybory potencjalnej ścieżki uzupełnienia kompetencji zdobytych w toku studiów są ściśle związane z kierunkiem kształcenia.

Wykres 36

Tematyka, z której chcą uzupełnić swoje kwalifikacje/kompetencje studenci a kierunek kształcenia (grupa kierunków) (N = 17009)

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych

Po pierwsze, różny odsetek studentów poszczególnych kierunków chciałby poprawić swoje kompetencje językowe. Najmniej takich osób zidentyfikowano na kierunkach: weterynaryjnych, medycznych, informatycznych, architektury i budownictwa, opieki społecznej (poniżej 15%). Oznacza to, że badani albo wysoko oceniają swoje kompetencje językowe, albo nie sądzą, że w przyszłości zawodowej znajomość języka będzie im niezbędna. Po drugie, o ile studenci raczej nie są ukierunkowani na kursy/szkolenia/treningi poświęcone rozwojowi osobistemu, o tyle odsetek badanych skłonnych do uczestnictwa w takich kursach jest istotnie większy wśród studiujących: prawo (59%), opiekę społeczną (20%) i ochronę i bezpieczeństwo (27%). Co dość oczywiste, na kursy medyczne, psychologiczne, pracy socjalnej i pierwszej pomocy ukierunkowani są głównie studenci: medycyny (74%), weterynarii (74%), opieki społecznej (43%) oraz pedagogiki (26%), na kursy z zakresu budownictwa i przemysłu uczący się na kierunkach: inżynierijno-technicznych (32%), architektury i budownictwa (25%), ochrony środowiska (19%), fizycznych (19%), na szkolenia z zakresu księgowości i rachunkowości – studenci: matematyki i statystyki (30%), ekonomii i administracji (17%), a na kursy z zakresu usług – studenci usług dla ludności (26%), dziennikarstwa i informacji (20%).

Największym zainteresowaniem, i to w zasadzie większości grup studentów, cieszą się kursy z zakresu informatyki. Pogłębiać posiadane kompetencje za pomocą szkoleń tego typu chciałoby 76% studiujących kierunki informatyczne, 58% – architektury i budownictwa, 39% – ochrony środowiska, 39% – inżynierijno-techniczne, 38% – artystyczne, 29% – matematyczno-statystyczne, 23% – produkcji i przetwórstwa, 22% – fizyczne, 17% – dziennikarstwa i informacji, usług transportowych, 16% – społeczne i ekonomiczno – administracyjne. Dużą grupę stanowią ci, którym brakuje kompetencji pedagogicznych (a przynajmniej takie kompetencje chcieliby pogłębić, żeby zwiększyć swoje szanse rynkowe), są to studenci: pedagogiki (27%), z grupy humanistycznej (20%) i matematyczno-statystycznej (18%).

Podsumowując część poświęconą identyfikacji posiadanych luk kompetencyjnych, należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię. Otóż, o ile wśród studentów prawa, weterynarii, informatyki i medycyny widać wyraźny profil koniecznego dokończenia, o tyle w przypadku uczących się na kierunkach społecznych, ekonomiczno-administracyjnych, biologicznych i fizycznych opinie odnośnie potrzebnych szkoleń są bardzo różne.

Tabela 1A

Liczba studentów I i II stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich studiujących na poszczególnych kierunkach studiów (dane dla 2009 r.).

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Pedagogika ogółem:	50435
Zarządzanie	49063
Filologia ogółem:	44332
Informatyka	34330
Ekonomia	31005
Prawo	29414
Administracja	25241
Budownictwo	24716
Turystyka i rekreacja	21756
Finanse i rachunkowość	19707
Filologia polska	19043
Kierunek lekarski	18586
Zarządzanie i inżynieria produkcji	18570
Mechanika i budowa maszyn	18195
Inżynieria środowiska	16256
Politologia	16140
Fizjoterapia	15834
Ochrona środowiska	15605
Stosunki międzynarodowe	15503
Filologia angielska (specjalność)	14779
Wychowanie fizyczne	14738
Socjologia	14349
Psychologia	13122
Historia	12793
Matematyka	12500
Biotechnologia	11405
Elektronika i telekomunikacja	11392
Biologia	10758
Automatyka i robotyka	10360
Pielęgniarstwo	9952
Kulturoznawstwo	9931
Chemia	9723
Architektura i urbanistyka	9479
Elektrotechnika	9379
Europeistyka	8963
Teologia	7710
Technologia chemiczna	7651
Dziennikarstwo i komunikacja społeczna	7588
Technologia żywności i żywienia człowieka	7585
Transport	7451
Geografia	7152
Nauczanie początkowe z wychowaniem przedszkolnym (specjalność)	6934
Rolnictwo	6808
Farmacja	6743
Filologia germańska (specjalność)	6710
Filozofia	6338
Logistyka	6115
Zarządzanie i marketing	6101
Informatyka i ekonometria	6072

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Gospodarka przestrzenna	5982
Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza (specjalność)	5841
Geodezja i kartografia	5803
Kosmetologia	5526
Zdrowie publiczne	5502
Zootechnika	5197
Towaroznawstwo	4634
Ogrodnictwo	4271
Filologia rosyjska (specjalność)	4217
Międzynarodowe stosunki gospodarcze	4172
Górnictwo i geologia	4158
Edukacja techniczno-informatyczna	4059
Kierunek lekarsko-dentystyczny	4005
Weterynaria	3954
Mechatronika	3918
Pedagogika specjalna	3861
Inżynieria materiałowa	3776
Energetyka	3336
Architektura krajobrazu	3142
Bezpieczeństwo narodowe	3114
Technika rolnicza i leśna	2924
Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo	2905
Fizyka techniczna	2896
Fizyka	2872
Położnictwo	2753
Grafika	2605
Analityka medyczna	2536
Leśnictwo	2532
Instrumentalistyka	2522
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki plastycznej	2511
Praca socjalna	2470
Filologia romańska (specjalność)	2468
Ratownictwo medyczne	2379
Archeologia	2276
Architektura wnętrz	2183
Nauki o rodzinie	2158
Inżynieria biomedyczna	2133
Nauczanie początkowe (specjalność)	2027
Geologia	2013
Dietetyka	2000
Inżynieria chemiczna i procesowa	1975
Wzornictwo	1969
Makrokierunek (elektronika i techniki informacyjne)	1918
Historia sztuki	1860
Lotnictwo i kosmonautyka	1850
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej	1832
Filologia słowiańska (specjalność)	1825
Informatyka stosowana (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)	1790
Inżynieria bezpieczeństwa	1740
Filologia (Kolegia nauczycielskie językowe)	1716
Etnologia	1659
Lingwistyka stosowana (specjalność)	1617
Nawigacja	1565
Filologia hiszpańska (specjalność)	1467
Metalurgia	1349

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Oceanotechnika	1274
Malarstwo	1216
Finanse i bankowość	1161
Międzywydziałowe (międzykierunkowe) studia humanistyczne	1031
Technologia drewna	982
Na pierwszym roku studiów bez przyporządkowanego kierunku (w podgrupie humanistycznej)	917
Na pierwszym roku studiów bez przyporządkowanego kierunku (w podgrupie ekonomicznej i administracyjnej)	917
Filologia włoska (specjalność)	908
Filologia angielska (Uniwersytet A. Mickiewicza w Poznaniu)	905
Filologia klasyczna (specjalność)	901
Bezpieczeństwo wewnętrzne	883
Metody ilościowe w ekonomii i systemy informacyjne (SGH)	870
Język angielski (specjalność)	860
Polityka społeczna	816
Technologie ochrony środowiska (Politechnika Gdańska, Politechnika Poznańska)	787
Międzywydziałowe (międzykierunkowe) studia matematyczno-przyrodnicze	780
Wychowanie przedszkolne (specjalność)	720
Prawo kanoniczne	684
Teleinformatyka (Politechnika Wrocławska, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy)	651
Języki specjalistyczne (specjalność)	643
Aktorstwo	612
Wokalistyka	593
Filologia francuska (specjalność)	562
Skandynawistyka /szwedzka, duńska, fińska i norweska/ (specjalność)	547
Muzykologia	529
Ochrona dóbr kultury	523
Papiernictwo i poligrafia	471
Filologia ukraińska (specjalność)	461
Sport	455
Oceanografia	436
Filologia rosyjska z językiem angielskim (specjalność)	435
Rzeźba	428
Orientalistyka (Uniwersytet Warszawski)	419
Kognitywistyka (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)	416
Kompozycja i teoria muzyki	412
Filologia orientalna (specjalność)	408
Włókiennictwo	406
Rybnictwo	405
Gospodarka i administracja publiczna (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)	404
Konserwacja i restauracja dzieł sztuki	403
Język niemiecki (specjalność)	397
Wiedza o teatrze	387
Techniki dentystyczne	376
Realizacja obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografia	374
Fizyka medyczna (AGH, Uniwersytet Śląski)	370
Astronomia	361
Makrokierunek (automatyka i robotyka, zarządzanie)	360
Slawistyka (specjalność)	342
Język biznesu (specjalność)	333
Język angielski z językiem niemieckim (specjalność)	324
Etnolingwistyka (specjalność)	317
Makrokierunek (automatyka i robotyka, elektronika i telekomunikacja, informatyka)	316
Inżynieria bezpieczeństwa pracy (Politechnika Łódzka)	313

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Lingwistyka stosowana (UMCS w Lublinie)	312
Filologia angielsko-rosyjska (specjalność)	299
Biofizyka (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)	292
Język niemiecki z językiem angielskim (specjalność)	288
Niderlandystyka (specjalność)	278
Makrokierunek biologia i geologia	272
Profilaktyka społeczna i resocjalizacja (Uniwersytet Warszawski)	269
Język francuski (specjalność)	262
Matematyka i ekonomia	232
Archiwistyka i zarządzanie dokumentacją (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)	228
Religioznawstwo (Uniwersytet Jagielloński)	226
Filologia japońska (specjalność)	222
Inżynieria mechaniczno-medyczna (Politechnika Gdańska, Akademia Medyczna w Gdańsku)	221
Makrokierunek biologiczno-geograficzny	220
Organizacja produkcji filmowej i telewizyjnej	210
Inżynieria naftowa i gazownicza (AGH)	208
Reżyseria	202
Logopedia z audiofonologią (Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku)	200
Ugrofinistyka (specjalność)	200
Filologia białoruska (specjalność)	195
Makrokierunek (bioinżynieria produkcji żywności)	193
Filologia klasyczna i kultura śródziemnomorska (specjalność)	191
Jazz i muzyka estradowa	180
Komunikacja europejska (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)	175
Wschodnioznawstwo	170
Filologia serbska i chorwacka (specjalność)	168
Amerikanistyka (specjalność)	167
Kultura Rosji i narodów sąsiadujących (specjalność)	163
Akustyka (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)	160
Filologia rosyjsko-ukraińska (specjalność)	157
Filologia bałkańska (specjalność)	155
Elektroradiologia	152
Logopedia (Uniwersytet Gdański, Akademia Medyczna w Gdańsku)	150
Makrokierunek – nanotechnologia	150
Studia śródziemnomorskie (specjalność)	150
Geofizyka	148
Italianistyka z elementami studiów nad chrześcijaństwem (Uniwersytet Szczeciński)	146
Rosjoznawstwo (specjalność)	138
Sinologia (specjalność)	134
Język rosyjski biznesu (specjalność)	132
Filologia bałtystyka /litewski, łotewski, estoński/ (specjalność)	131
Japonistyka (specjalność)	129
Makrokierunek (technologia i inżynieria chemiczna)	127
Zastosowania fizyki w biologii i medycynie	127
Filologia nowogrecka (specjalność)	125
Językoznawstwo i informacja naukowa (specjalność)	122
Filologia rosyjsko-angielska (specjalność)	117
Filologia słowiańska i filologia polska (specjalność)	117
Makrokierunek – Rosjoznawstwo	108
Makrokierunek: International Business	108
Filologia angielska z językiem arabskim (specjalność)	104
Język francuski z językiem angielskim (specjalność)	104
Makrokierunek (filozofia, historia)	102
Filologia koreańska (specjalność)	98

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Filologia bułgarska (specjalność)	91
Scenografia	90
Zaawansowane materiały i nanotechnologia (Uniwersytet Jagielloński)	89
Makrokierunek (samorząd terytorialny i polityka regionalna)	87
Dyrygentura	83
Makrokierunek filologiczno-kulturoznawczy	82
Sztuka mediów (ASP w Warszawie, ASP we Wrocławiu)	81
Indologia (specjalność)	79
Język niemiecki z angielskim (specjalność)	79
Makrokierunek – Przyroda (Uniwersytet Gdański)	76
Filologia wietnamsko-tajska (specjalność)	73
Arabistyka (specjalność)	72
Makrokierunek (materiały współczesnych technologii)	72
Hebraistyka (specjalność)	63
Język angielski i niemiecki (specjalność)	63
Reżyseria dźwięku	63
Makrokierunek – Informatyka przemysłowa	62
Filologia polska jako obca (specjalność)	61
Filologia iberyjska (specjalność)	60
Intermedia (ASP w Krakowie, ASP w Poznaniu)	60
Techniczne zastosowania internetu	60
Mikrobiologia (Uniwersytet Łódzki)	58
Turkologia (specjalność)	58
Makrokierunek (nanotechnologia i technologie procesów materiałowych)	57
Język rosyjski (specjalność)	55
Makrokierunek (inżynieria nanostruktur)	53
Nauki ścisłe (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)	53
Filologia klasyczna i filologia polska (specjalność)	52
Neurobiologia (Uniwersytet Jagielloński)	51
Filologia litewska (specjalność)	49
Ekonofizyka	47
Filologia rosyjska z lingwistyką stosowaną (specjalność)	46
Makrokierunek (bioinformatyka i biologia systemów)	46
Filologia portugalska (specjalność)	45
Makrokierunek (informatyka stosowana z komputerową nauką o materiałach)	41
Makrokierunek (inżynieria architektoniczna)	40
Filologia węgierska (specjalność)	38
Sztuka rejestracji obrazu (ASP w Poznaniu)	37
Muzyka kościelna	36
Inżynieria środowiska i energetyka	34
Języki wschodniosłowiańskie (specjalność)	34
Makrokierunek (ekonomia, finanse i rachunkowość)	33
Filologia indonezyjsko – malajska (specjalność)	29
Inne kierunki MON	29
Hellenistyka (specjalność)	28
Iberistyka (specjalność)	28
Makrokierunek (inżynieria i systemy gospodarowania rolniczego)	26
Filologia rumuńska (specjalność)	24
Makrokierunek – inżynieria środowiska i energetyka	24
Europeistyka i filologia włoska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)	23
Makrokierunek (akwakultura i bezpieczeństwo żywności)	21
Na pierwszym roku studiów bez przyporządkowanego kierunku (w podgrupie pedagogicznej)	21
Filologia rosyjska z językiem niemieckim (specjalność)	17
Filologia czeska (specjalność)	13
Higiena dentystyczna (Pomorska Akademia Medyczna w Szczecinie)	10

KIERUNEK STUDIÓW	Liczba studentów
Język francuski w biznesie i turystyce (specjalność)	10
Filologia germańska z kulturoznawstwem (specjalność)	9
Międzywydziałowe studia wschodniosłowiańskie	6
Europejska komunikacja społeczna (specjalność)	4
Filologia germańska z filozofią (specjalność)	1
Filologia słowacka (specjalność)	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 2A

Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według liczby kandydatów na jedno miejsce (trzech i więcej) na specjalności językowe prowadzone w ramach kierunku filologia

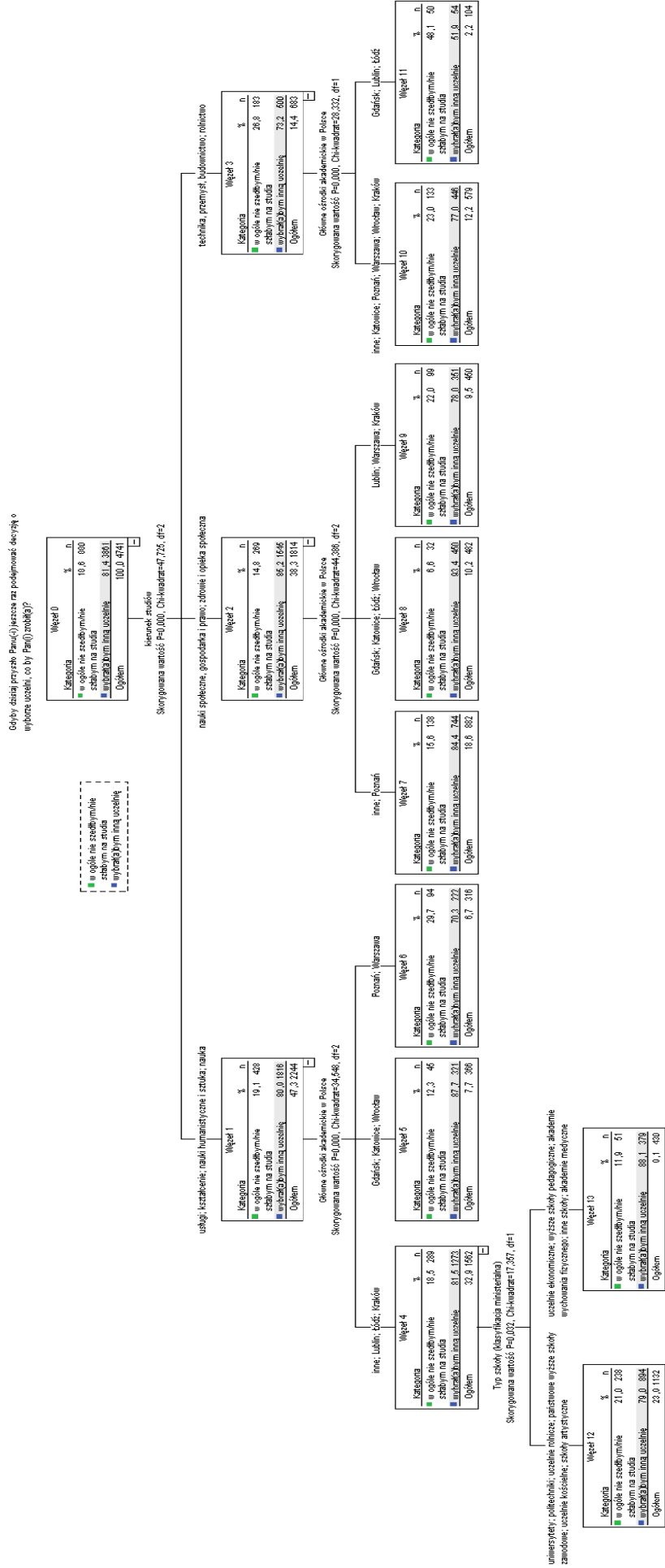
Kierunek studiów	Liczba kandydatów na jedno miejsce
Japonistyka	13,1
Język hiszpański	7,5
Filologia szwedzka	7,1
Arabistyka	6,9
Filologia czeska	6
Filologia rosyjsko-angielska	5,3
Amerikanistyka	4,6
Filologia iberyjska	4,5
Filologia chorwacka i serbska	4,4
Filologia hiszpańska	4
Filologia włoska	3,8
Filologia angielska	3,5
Sinologia	3,4
Filologia nowogrecka	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie MNiSW, Informacja o wynikach rekrutacji na rok akademicki 2009/2010 w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz uczeniach niepublicznych.

Rysunek 2A

Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja studentów czy podjęliby studia na innej uczelni czy w ogóle zrezygnowaliby z kształcenia w szkole wyższej (wśród tych, którzy mogą podjąć w chwili obecnej decyzję o wyborze uczelni nie wybraliby tej szkoły, na której studiują)

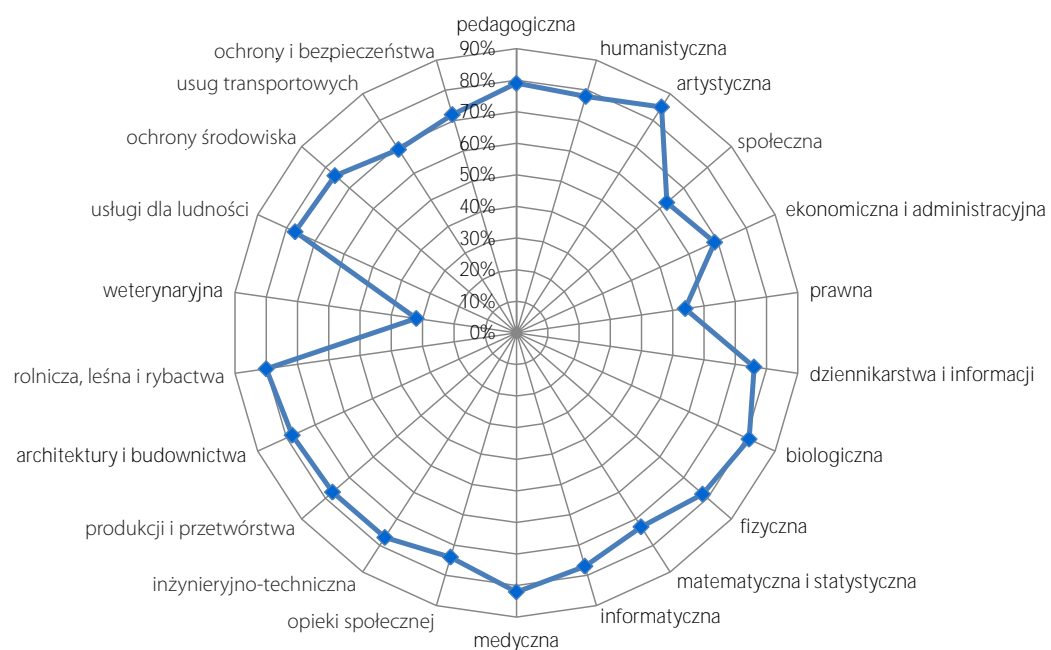

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 1A

Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków deklarujących, że studia nauczyły ich praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy (N = 33272)

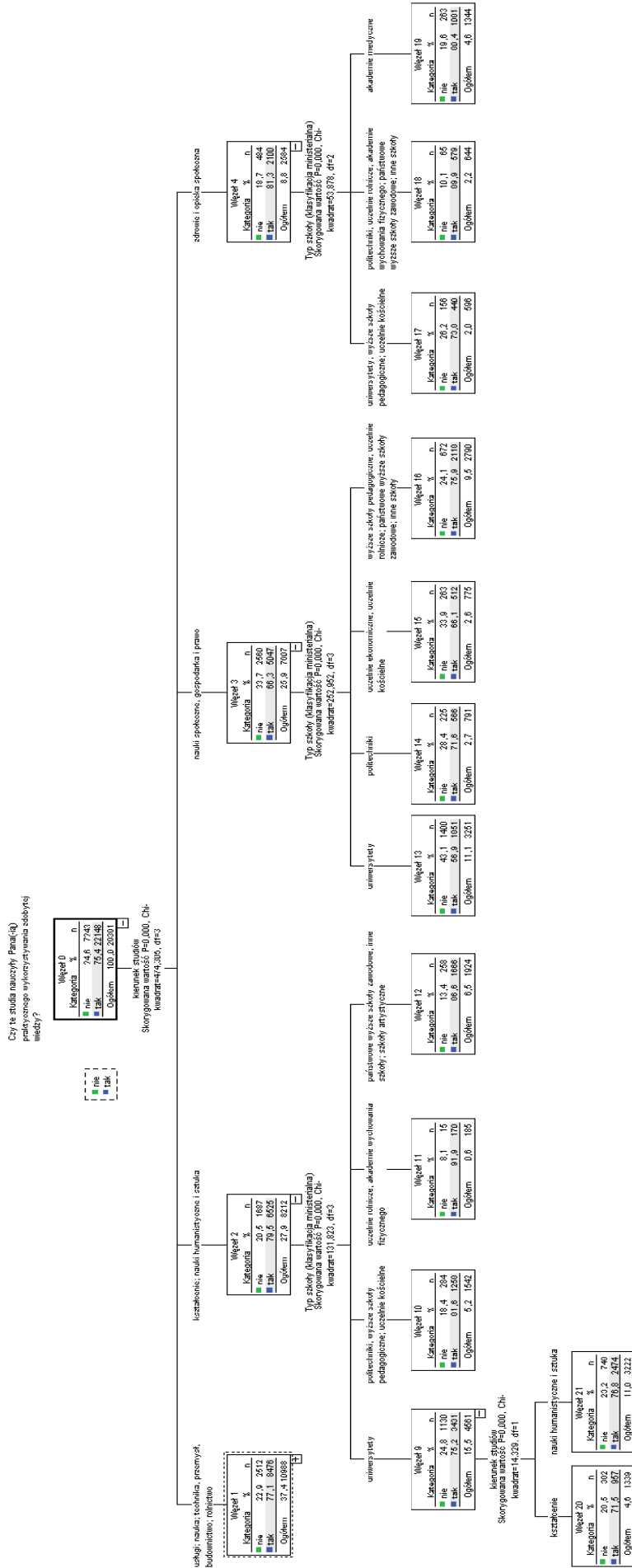

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

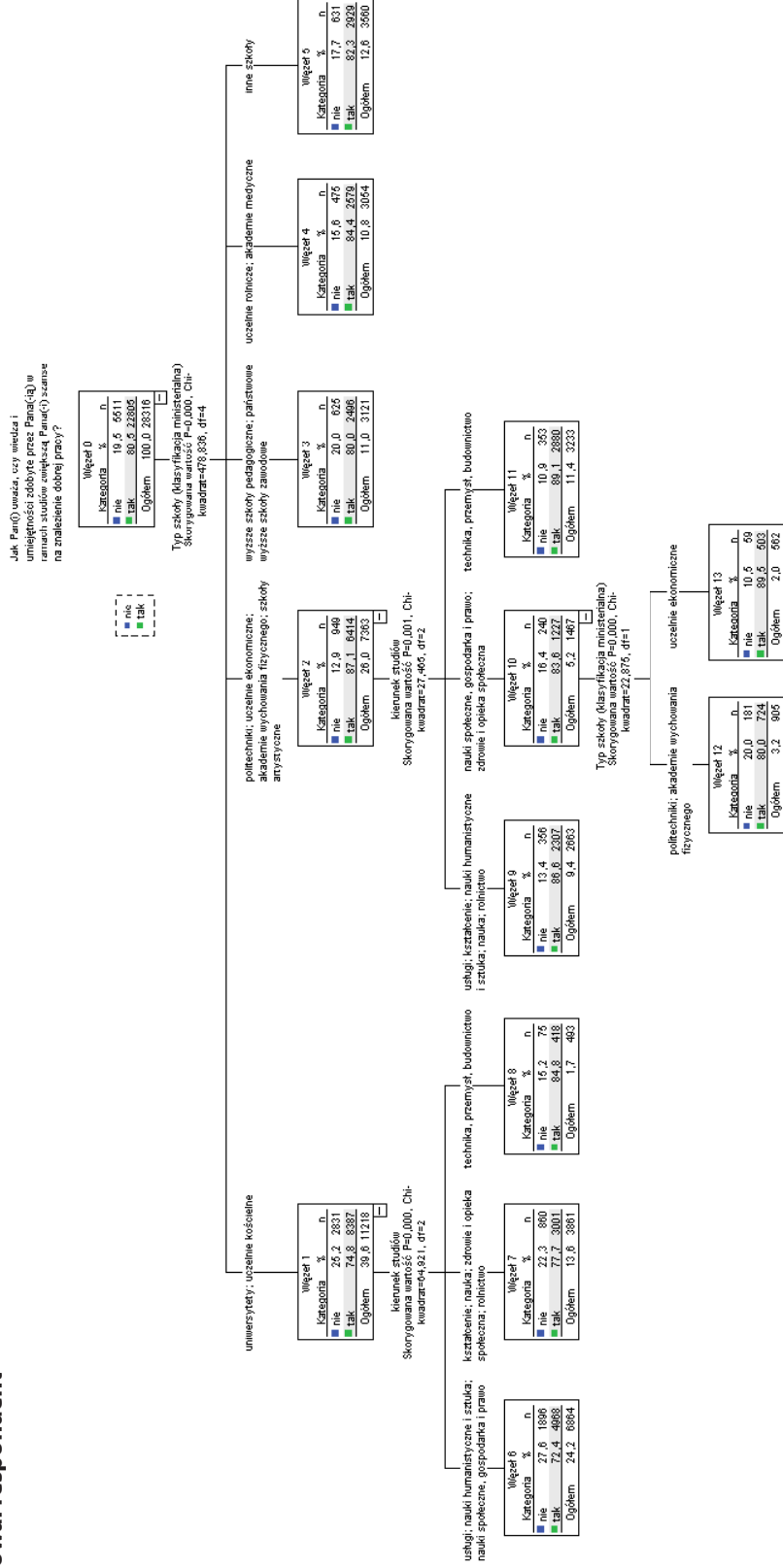
Rysunek 4A

Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy studia nauczyły badanego praktycznego zawodu a typ uczelni i kierunku, na którym studiował respondent

Rysunek 5A

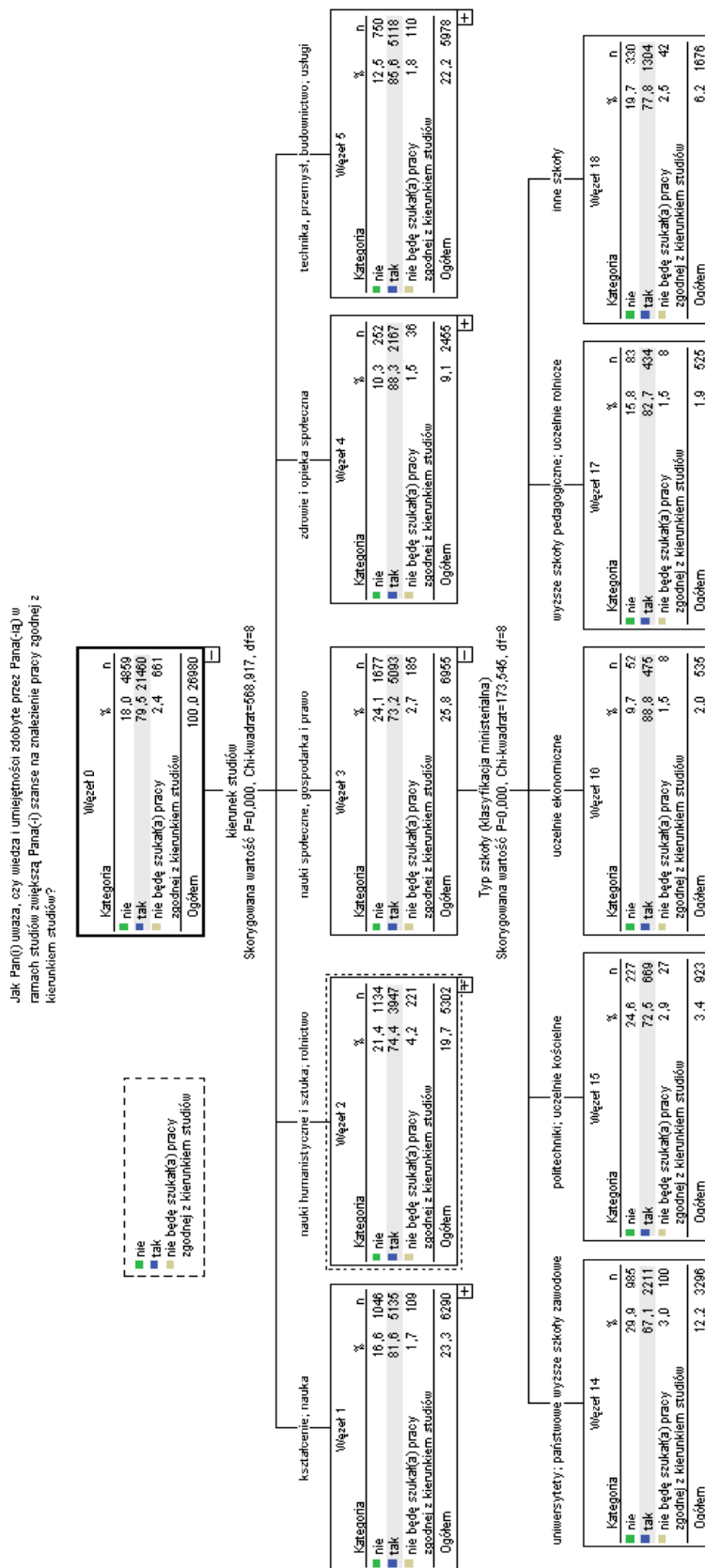
Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów zwiększają szanse na znalezienie dobrej pracy a typ uczelni i kierunek, na którym studiował respondent

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010

Rysunek 6A

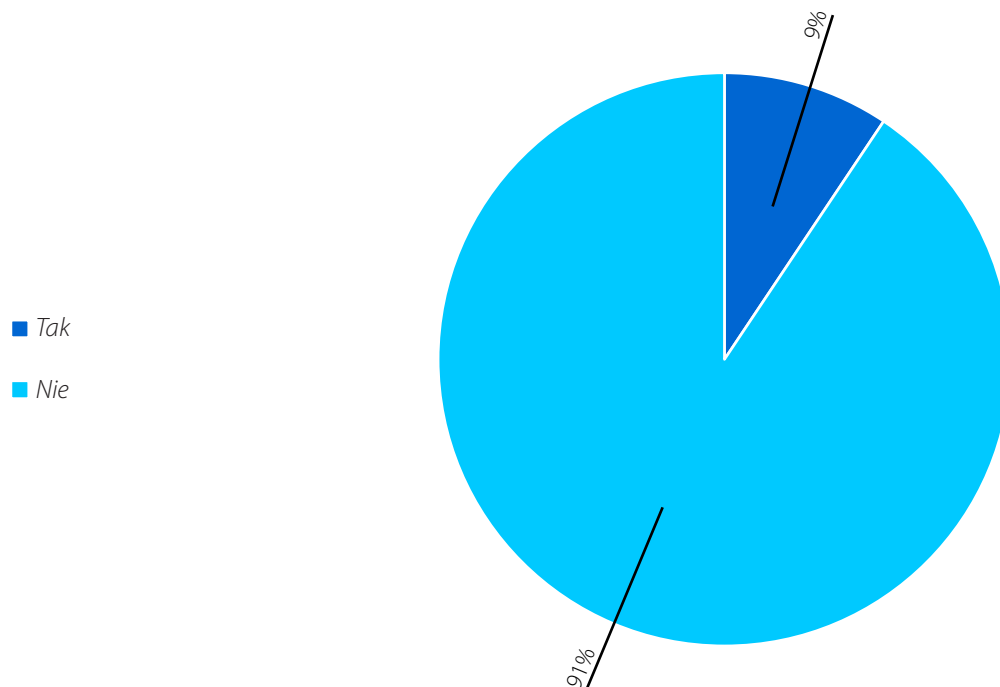
Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów zwiększają szanse na znalezienie dobrej pracy a typ uczelni i kierunku, na którym studiował respondent

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 2A

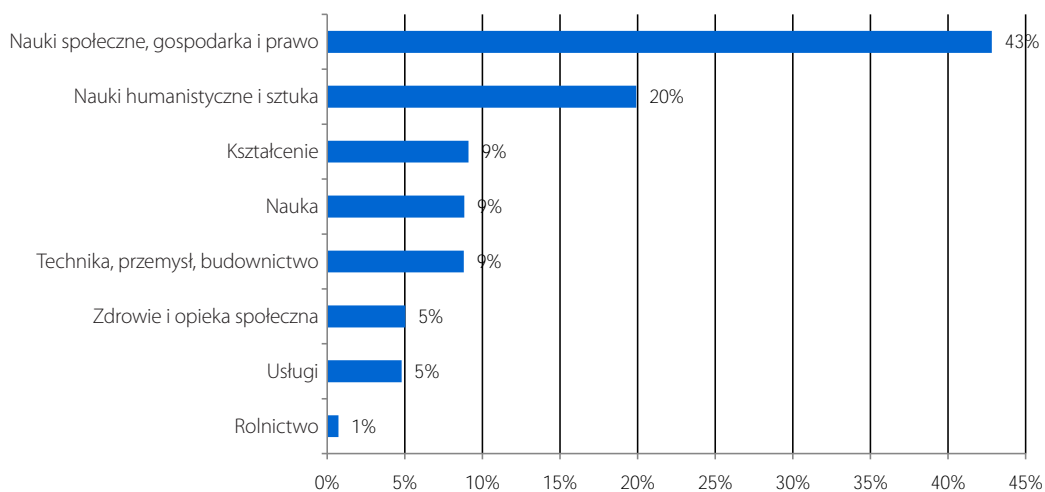
Czy poza tym kierunkiem badany studiuje obecnie jakiś inny kierunek? (N = 33272)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 3A

Drugi kierunek, na którym uczą się respondenci (N = 2922)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Tabela 3A

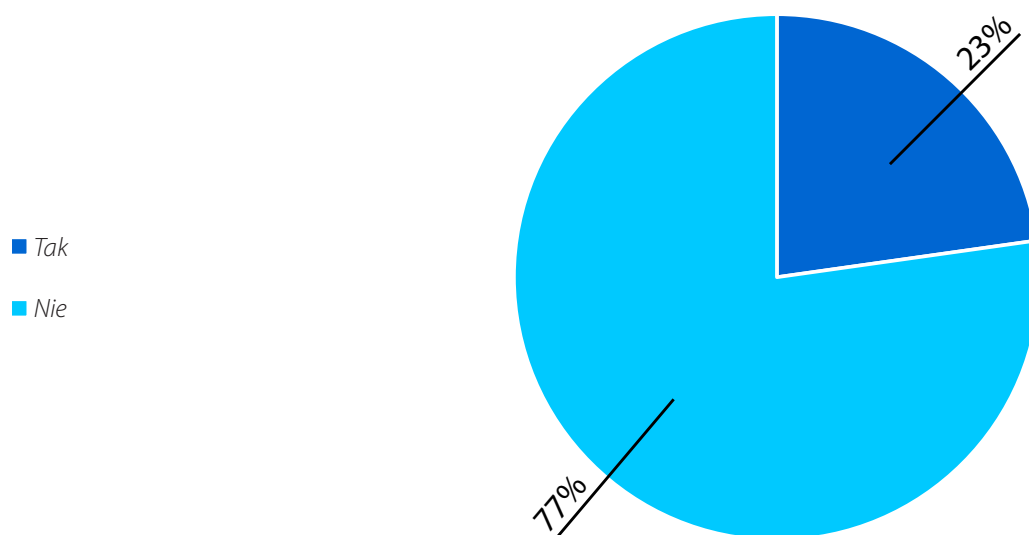
Kierunek kształcenia badanego a staż, w którym brał udział respondent (N = 20922)

Zawód	Kierunek							
	Kształcenie	Nauki humanistyczne i sztuka	Nauki społeczne, gospodarka i prawo	Nauka	Zdrowie i opieka społeczna	Technika, przemysł, budownictwo	Rolnictwo	Usługi
Specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych	0%	2%	3%	13%	0%	35%	19%	9%
Specjaliści do spraw zdrowia	2%	0%	1%	3%	66%	2%	15%	1%
Specjaliści nauczania i wychowania	73%	47%	1%	12%	1%	0%	6%	2%
Specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania	0%	1%	7%	1%	0%	1%	0%	2%
Specjaliści do spraw technologii: informacyjno-komunikacyjnych	0%	0%	1%	19%	0%	5%	0%	0%
Specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury	4%	25%	18%	1%	1%	0%	0%	0%
Średni personel nauk fizycznych, chemicznych i technicznych	0%	0%	1%	18%	2%	30%	9%	4%
Średni personel do spraw zdrowia	2%	0%	0%	6%	16%	2%	3%	2%
Średni personel do spraw biznesu i administracji	1%	2%	11%	4%	1%	1%	2%	5%
Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny	4%	4%	3%	0%	2%	0%	1%	2%
Technicy informatycy	0%	0%	1%	5%	0%	3%	0%	0%
Sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych i pokrewni	2%	6%	34%	9%	2%	6%	3%	7%
Pracownicy obsługi klienta	0%	3%	5%	2%	1%	0%	1%	37%
Pracownicy do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej	0%	1%	11%	2%	0%	3%	0%	1%
Pozostali pracownicy obsługi biura	0%	5%	6%	1%	1%	1%	3%	1%
Pracownicy usług osobistych	0%	0%	0%	1%	1%	0%	3%	23%
Pracownicy opieki osobistej i pokrewni	16%	6%	1%	0%	11%	0%	0%	1%
Rolnicy produkcji towarowej	0%	0%	0%	0%	0%	0%	25%	0%
Robotnicy pomocniczy w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie	0%	0%	0%	0%	0%	1%	8%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 4A

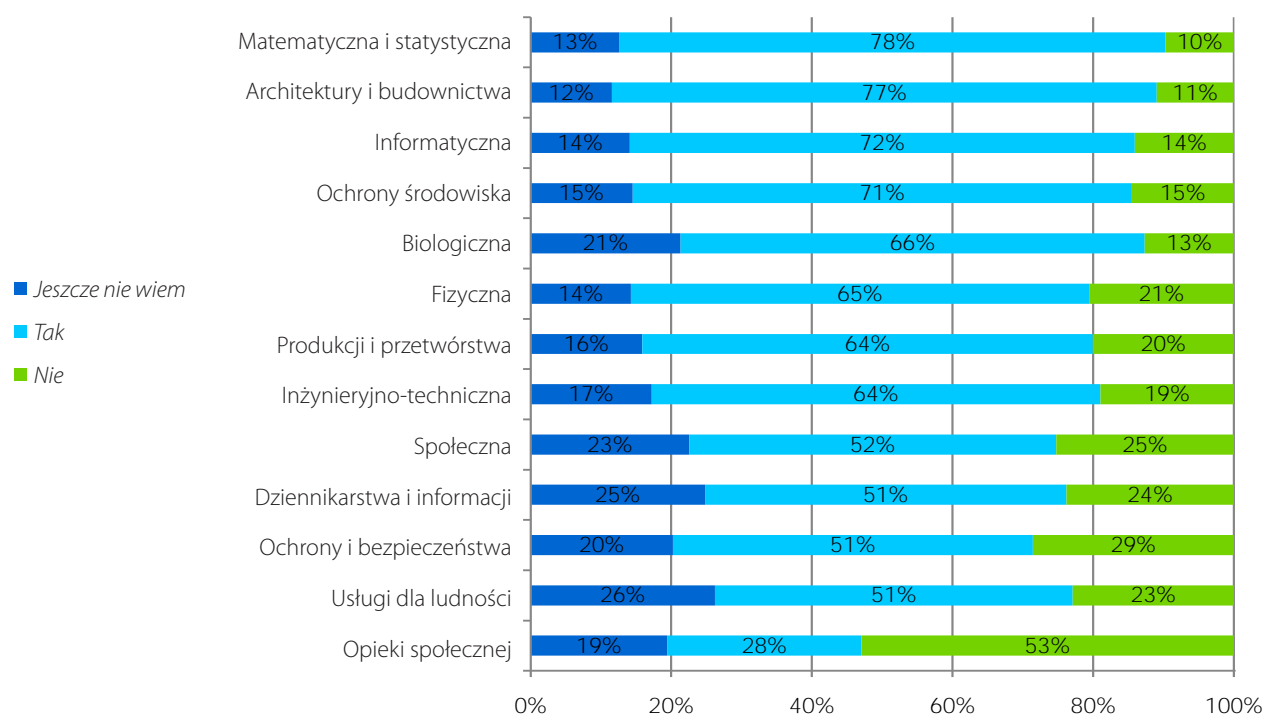
Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy badany uczestniczył w jakichkolwiek kursach, szkoleniach, warsztatach, prywatnych lekcjach itp. poza zajęciami organizowanymi standardowo w toku studiów? (N=33272)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 5A

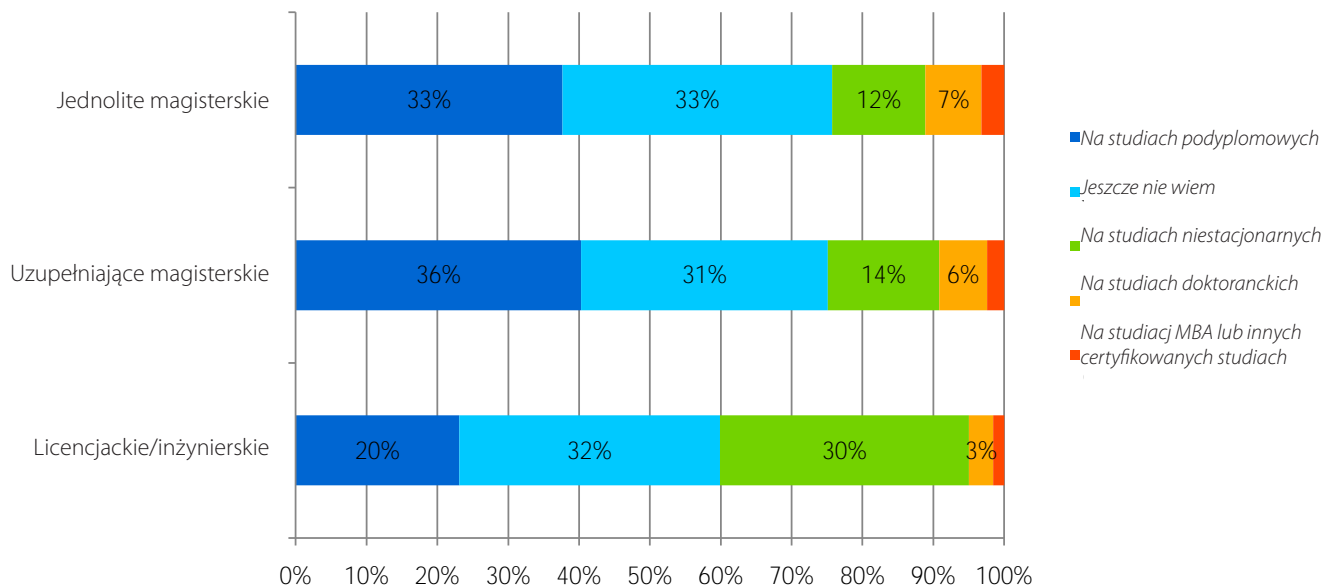
Czy student zamierza studiować na tym samym kierunku na studiach magisterskich (grupa kierunków studiów) (N = 19494)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 6A

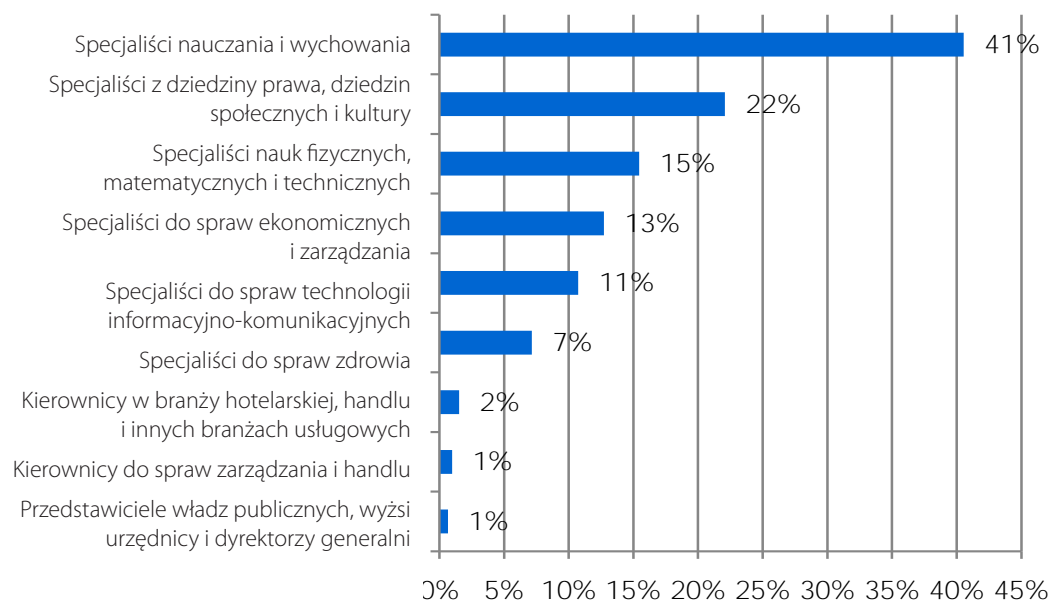
Gdzie respondent będzie kontynuował naukę (N = 12857)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 7A

Zawody specjalistyczne, w których badani podejmowali pracę w ciągu ostatnich 12 miesięcy*

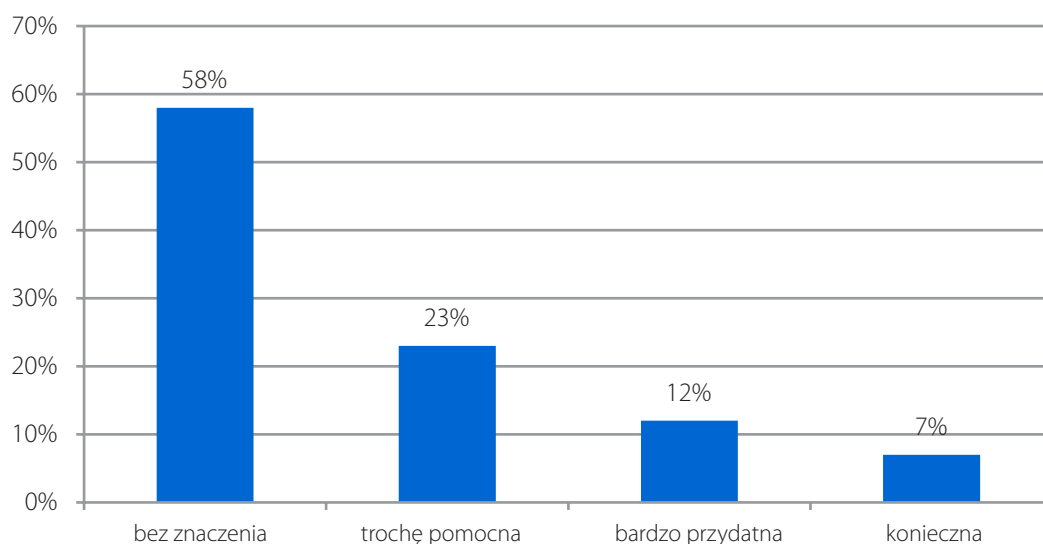

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość dokonania wielokrotnego wyboru.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 8A

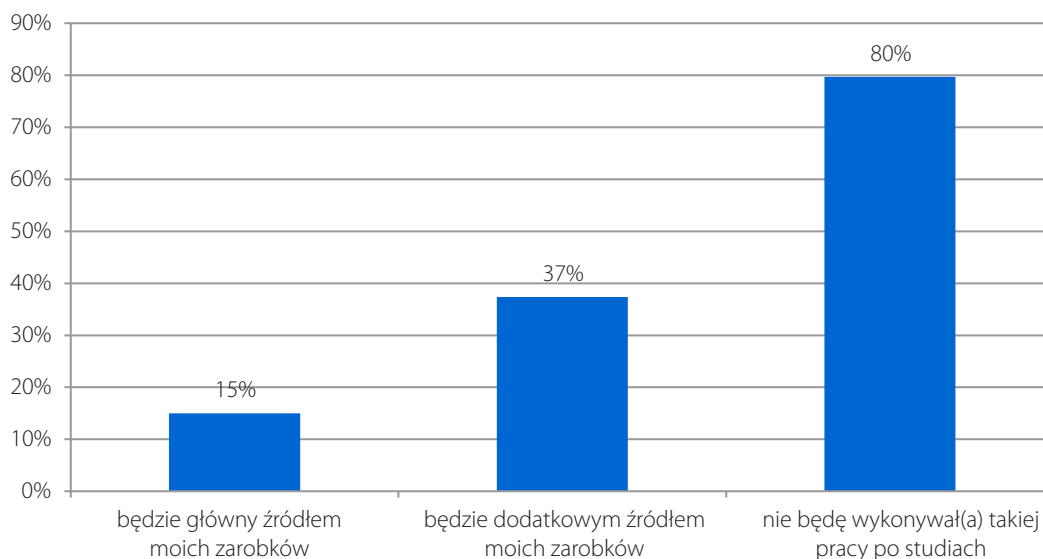
W jakim stopniu wiedza uzyskana na studiach była w tej pracy pomocna? (N = 17567, procent odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 9A

Czy po studiach praca wykonywana aktualnie przez badanego będzie: głównym źródłem jego zarobków, źródłem dodatkowym, bądź nie będzie wykonywał tej pracy w ogóle (N = 17518)*

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość dokonania wielokrotnego wyboru.

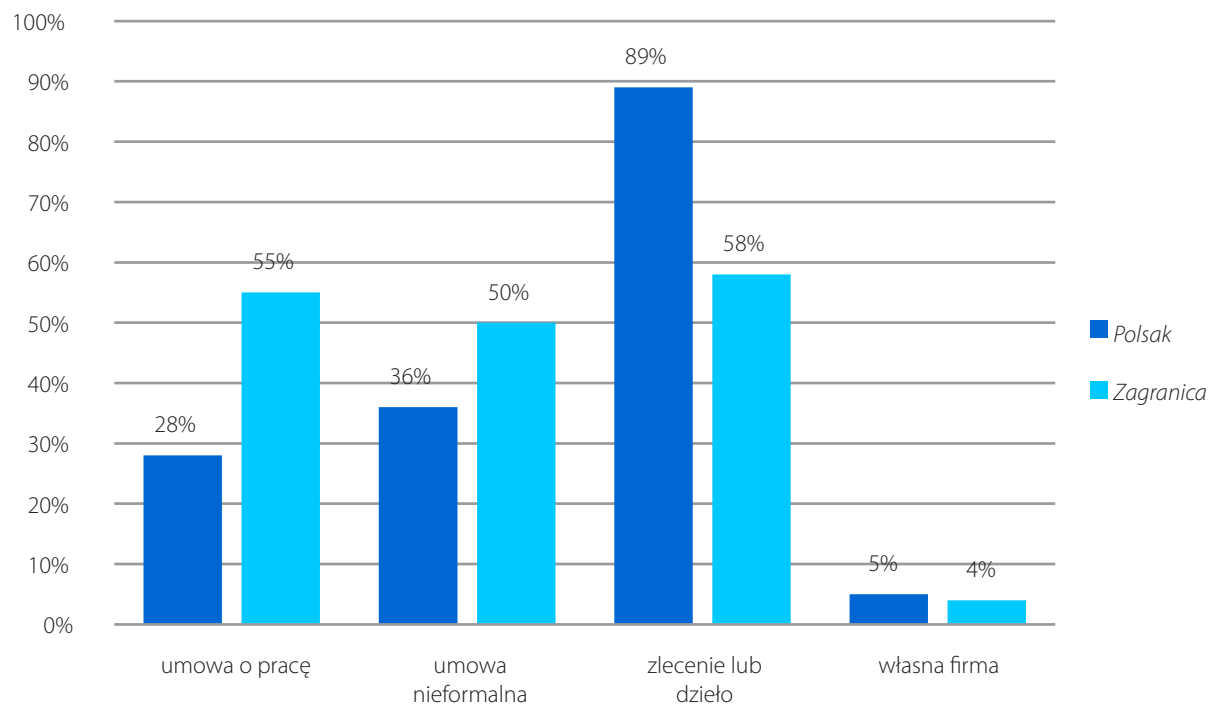
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 10A

Podstawa wykonywania pracy a miejsce pracy

(N = 13222; Polska – 15711, zagranica – 1776) *

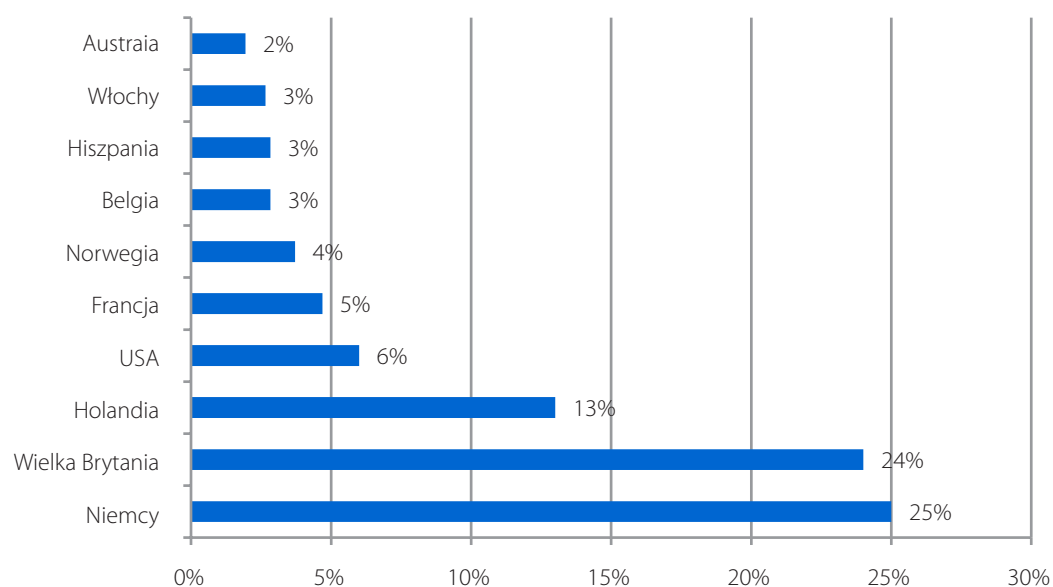

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość dokonania wielokrotnego wyboru.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 11A

Kraj, w którym pracował badany (N = 1240) *

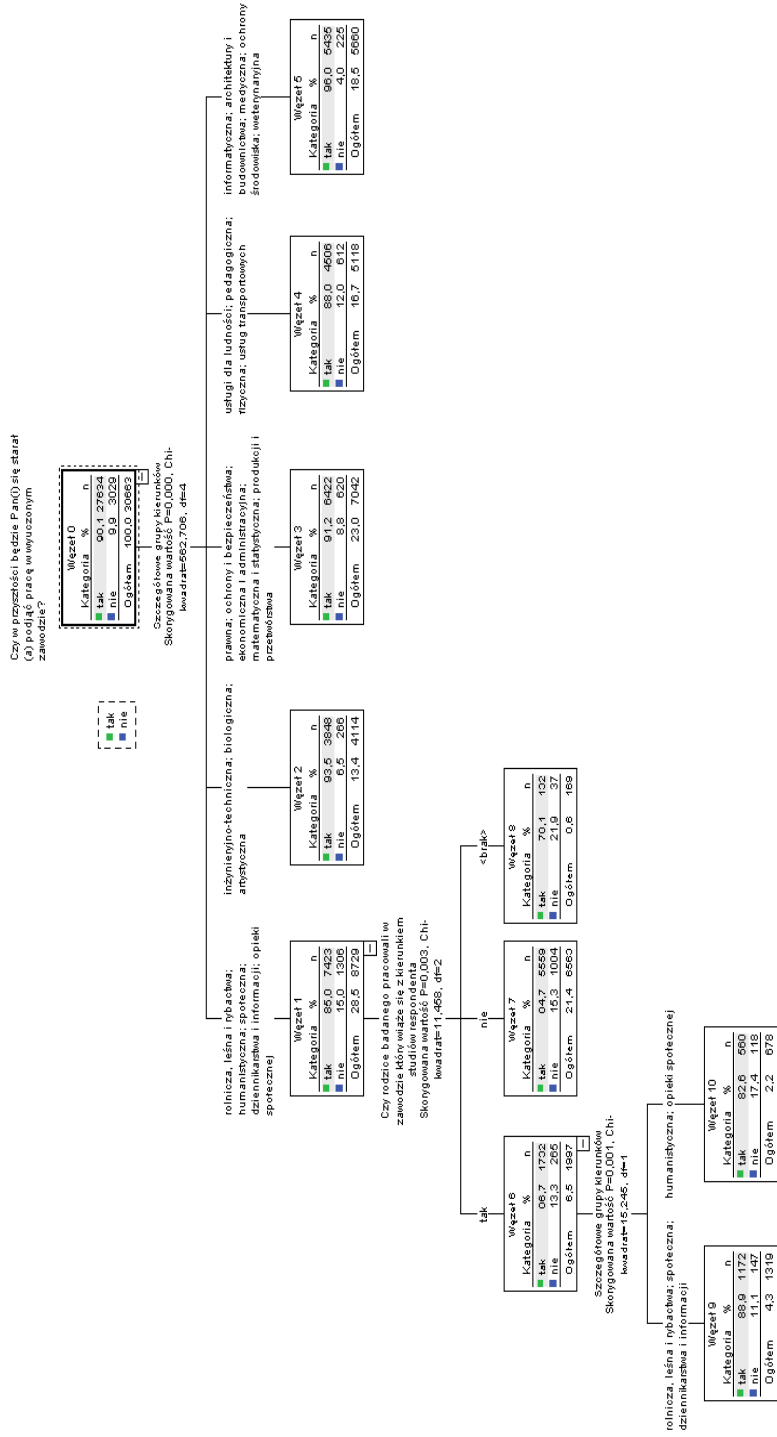

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ istniała możliwość dokonania wielokrotnego wyboru.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Rysunek 7A

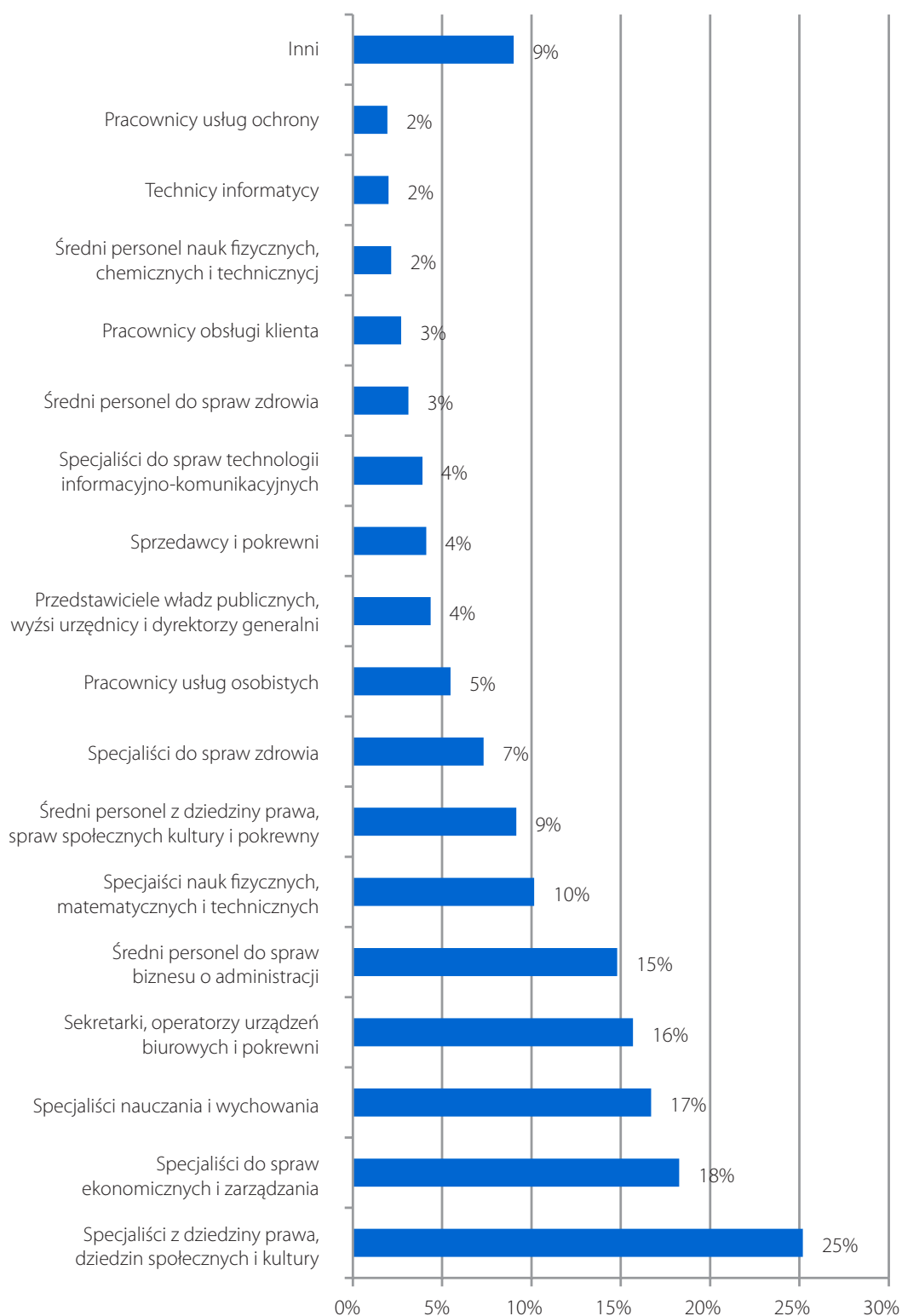
Czy w przyszłości będzie starał się podjąć pracę w wyuczonym zawodzie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 12A

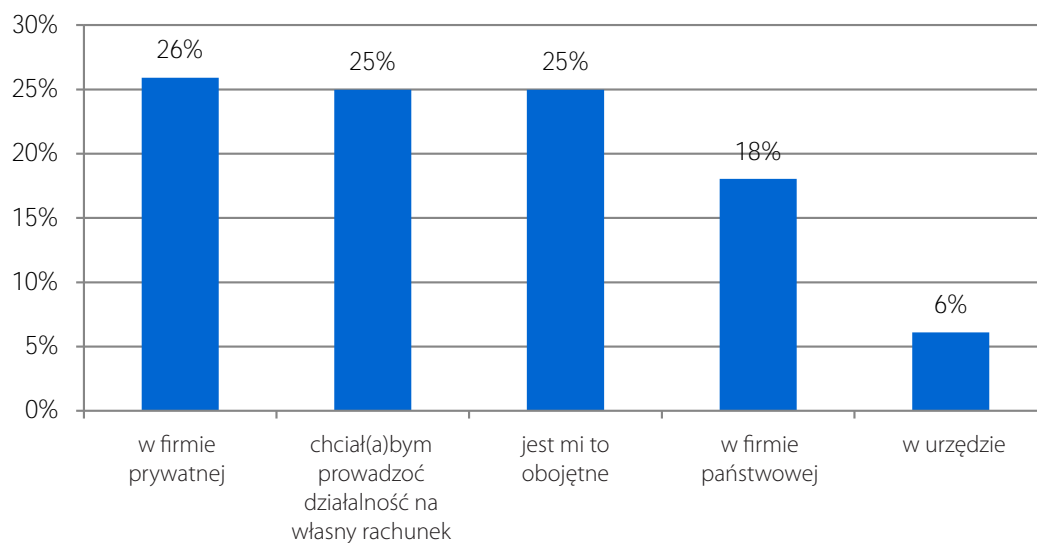
W jakim zawodzie badany będzie starał się podjąć pracę w przyszłości (N = 4470)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 13A

Gdzie najchętniej badani podjąłby pracę? (N = 33272)

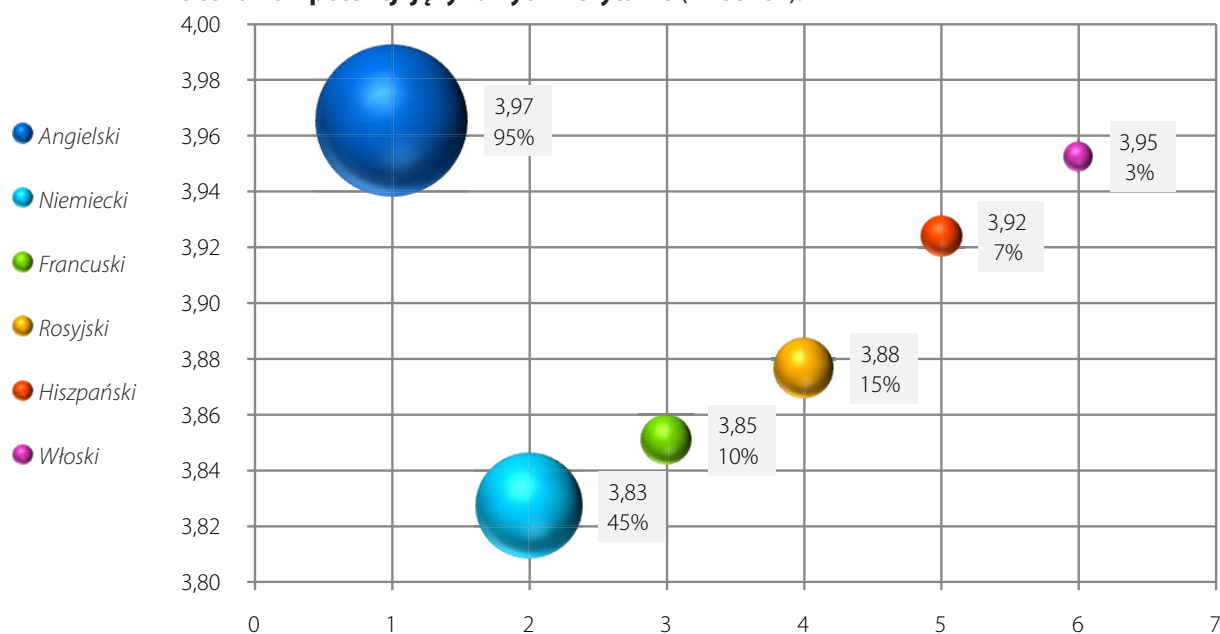

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 14A

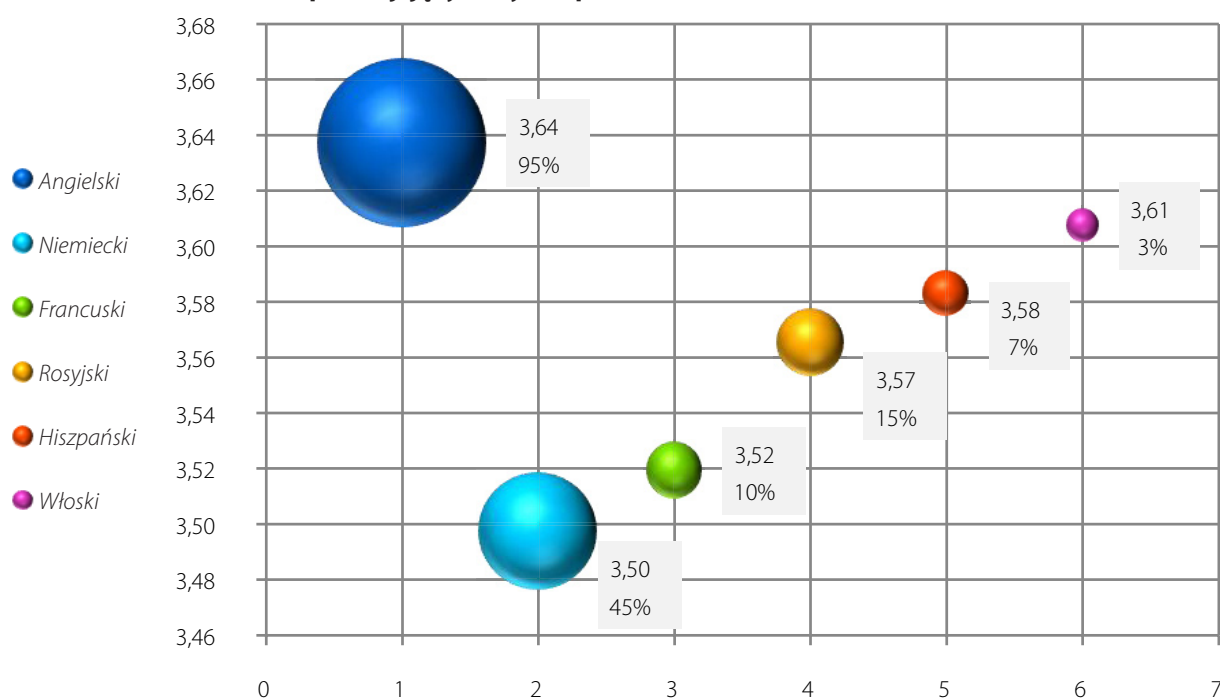
Ocena kompetencji językowych – czytanie (N=55487).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 15A

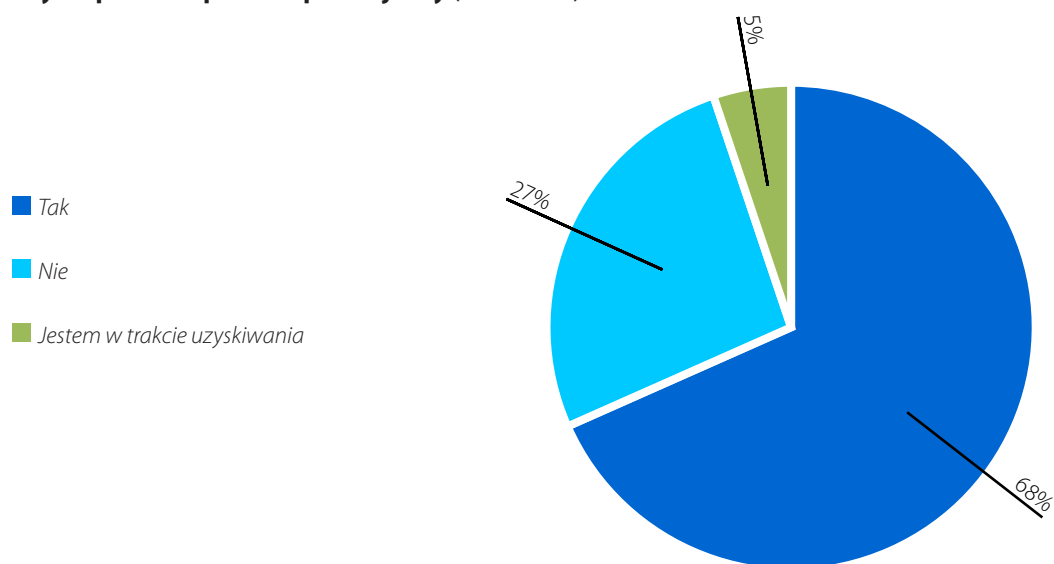
Ocena kompetencji językowych – pisanie (N=55487)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 16A

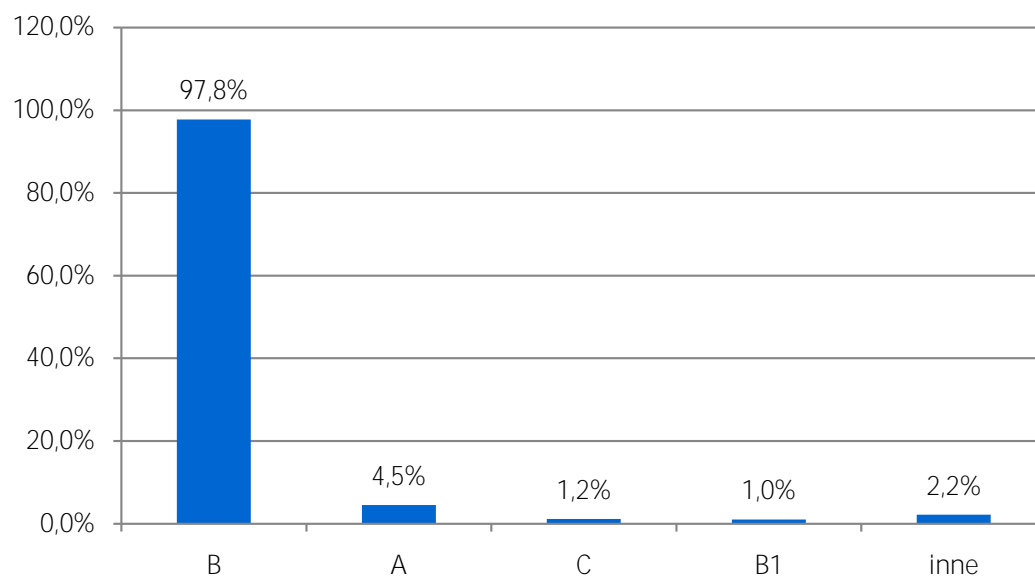
Czy respondent posiada prawo jazdy (N = 33035)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Wykres 17A

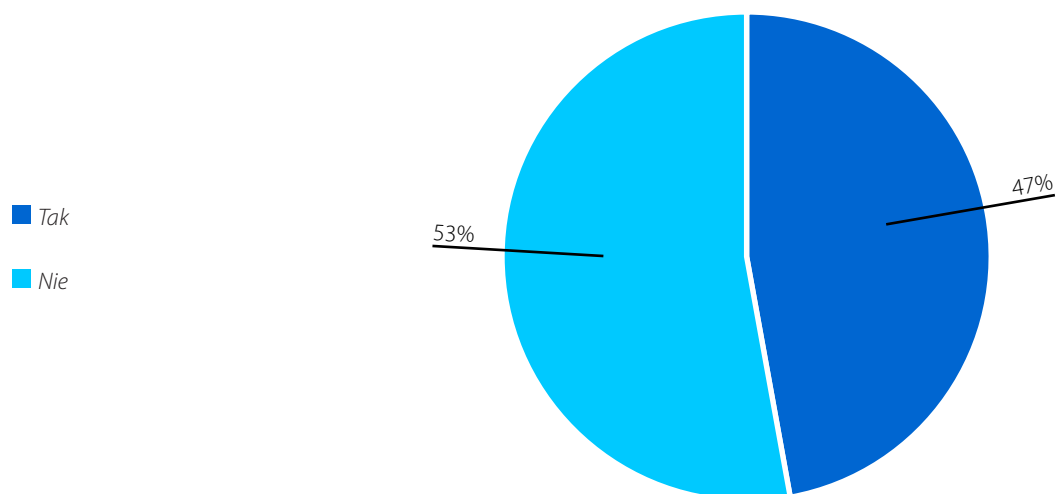
Kategorie prawo jazdy, które posiadają badani (N = 22200)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010

Wykres 18A

Czy uważa Pan(i), że pod kątem pracy zawodowej przydałoby się Panu(-i) jakieś dodatkowe szkolenie lub kurs?

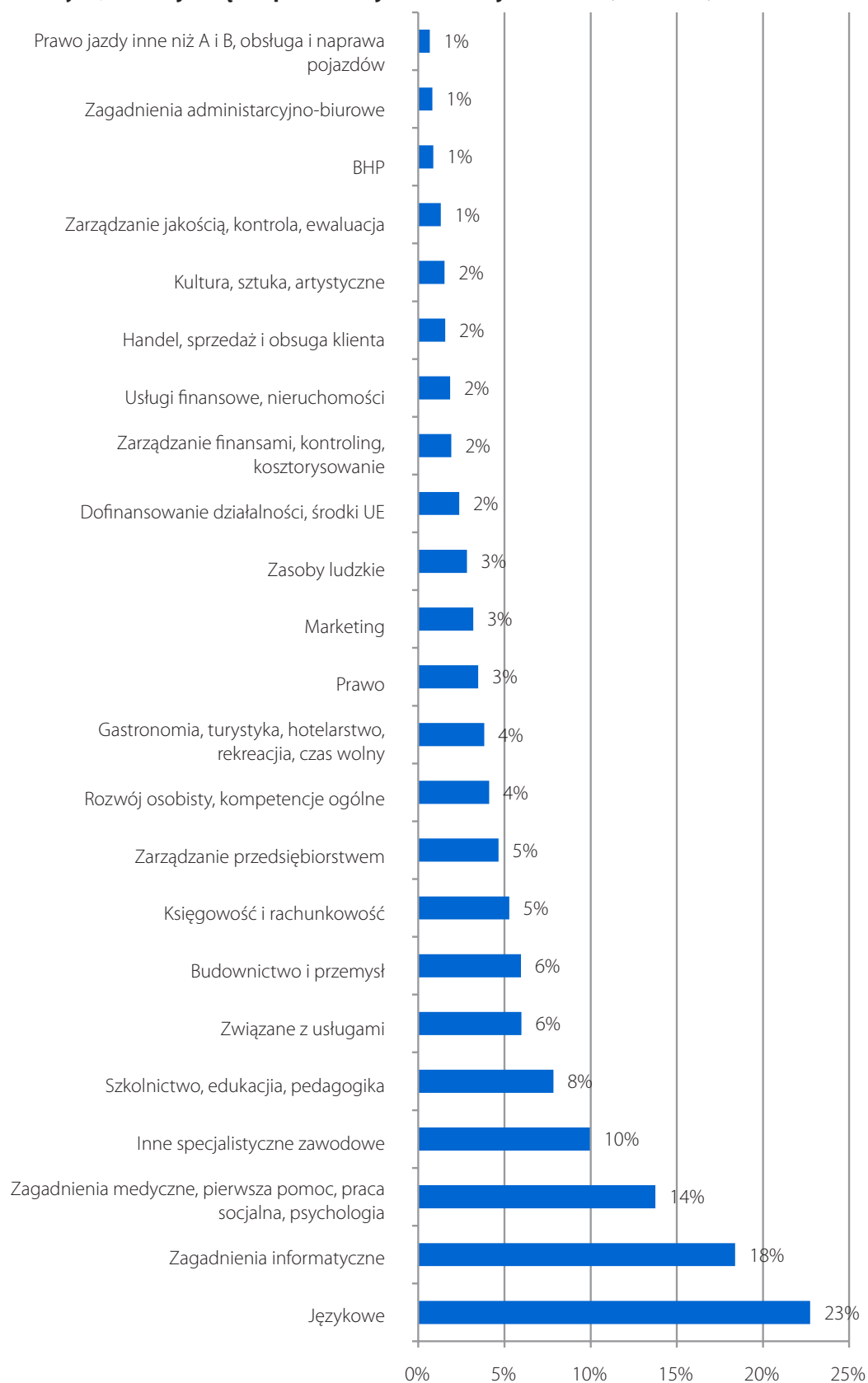

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bilans kapitału ludzkiego w Polsce – badanie studentów, 2010

Wykres 19A

Tematyka, z której chcą uzupełnić swoje kwalifikacje studenci (N = 17009)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BKL – badanie studentów, 2010.

Spis ilustracji

Spis tabel

Tabela 5.	Charakterystyka badanych studentów – miejsce nauki	13
Tabela 6.	Charakterystyka badanych studentów – kierunek i rodzaj studiów	13
Tabela 7.	Charakterystyka badanych studentów – płeć i miejsce zamieszkania	14
Tabela 8.	Liczba kierunków kształcenia oferowanych przez różne typy szkół wyższych	16
Tabela 9.	Liczba kierunków oferowanych w ramach poszczególnych grup kierunków	16
Tabela 10.	Rekrutacja na studia na rok akademicki 2009/2010 (uczelnie nadzorowane przez MNiSW i uczelnie niepubliczne)	20
Tabela 11.	Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według liczby kandydatów na jedno miejsce (trzech i więcej)	23
Tabela 12.	Charakterystyka głównych centrów akademickich	26
Tabela 13.	Uczelnia, którą wybrałby respondent, gdyby mógł ponownie decydować a uczelnia, na której studiuje w chwili obecnej	29
Tabela 14.	Kierunek, który wybrałby respondent gdyby w chwili obecnej decydował o jego wyborze a kierunek, który studiuje w chwili obecnej	34
Tabela 15.	Aspiracje zarobkowe respondentów	54
Tabela 16.	Aspiracje zarobkowe respondentów a grupa kierunek kształcenia i typ uczelni	55
Tabela 1A.	Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według liczby kandydatów na jedno miejsce (trzech i więcej) na specjalności językowe prowadzone w ramach kierunku filologia	76
Tabela 2A.	Kierunek kształcenia badanego a staż, w którym brał udział respondent	85

Spis wykresów

Wykres 1.	Studenci I i II stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich w podziale na grupy kierunków	21
Wykres 2.	Najpopularniejsze kierunki na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia i jednolitych studiach magisterskich według ogólnej liczby kandydatów (10 tys. i więcej)	22
Wykres 3.	Uczestnicy studiów podyplomowych oraz studenci według grup kierunków studiów	24
Wykres 4.	Liczba studiujących w największych ośrodkach akademickich w Polsce	25
Wykres 5.	Czy dzisiaj, patrząc na wszystko z perspektywy czasu, zdecydował(a)by się Pan(i) raz jeszcze studiować na tej samej uczelni?	27
Wykres 6.	Czy wybrał(a)by Pan(i) ponownie ten sam kierunek studiów?	30
Wykres 7.	Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków deklarujących, że nie zdecydowałiby się raz jeszcze studiować na tym samym kierunku	31
Wykres 8.	Różnica pomiędzy odsetkami studentów poszczególnych grup kierunków studiujących w ramach uczelni publicznych i niepublicznych deklarujących, że nie zdecydowałiby się raz jeszcze studiować na tym samym kierunku	32
Wykres 9.	Czy te studia nauczyły Pana(-ią) praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy?	35
Wykres 10.	Jak Pan(i) uważa, czy wiedza i umiejętności zdobyte przez Pana(-ią) w ramach studiów zwiększą Pana(-i) szanse na znalezienie dobrej pracy?	36
Wykres 11.	Jak Pan(i) uważa, czy wiedza i umiejętności zdobyte przez Pana(-ią) w ramach studiów pozwolą Panu(-i) na znalezienie pracy zgodnej z kierunkiem studiów?	37
Wykres 12.	Studenci studiujący na 2 kierunkach a typy szkół, w których się kształcą	39
Wykres 13.	Profil kształcenia na pierwszym i na drugim kierunku studiów	41
Wykres 14.	Kierunek kształcenia na studiach licencjackich a wybrany kierunek studiów magisterskich	41
Wykres 15.	Czy badany w czasie studiów brał udział w jakichkolwiek stażach bądź praktykach?	42
Wykres 16.	Na czym polegała praca wykonywana w trakcie stażu – wykonywany zawód	43
Wykres 17.	Tematyka kursów, szkoleń, warsztatów, w których brał udział student	44
98 Wykres 18.	Pozakształceniowa aktywność studentów	45

Wykres 19. Kierunek kształcenia na studiach licencjackich a plany wyboru tego samego kierunku studiów magisterskich (grupa kierunków)	46
Wykres 20. W jakim trybie badany zamierza kontynuować naukę na studiach magisterskich	46
Wykres 21. Czy badany zamierza w przyszłości podjąć studia na innym kierunku niż ten, który studiuje w chwili obecnej	47
Wykres 22. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracował(a) Pan(i) zarobkowo?	48
Wykres 23. Rodzaj pracy – wykonywany zawód	49
Wykres 24. Podstawa wykonywania pracy	50
Wykres 25. Przeciętne dochody na rękę z ostatnich 3 miesięcy	51
Wykres 26. Czy w przyszłości będzie Pan(i) się starał(a) podjąć pracę w wyuczonym zawodzie?	52
Wykres 27. Czy w przyszłości zamierza Pan(i) prowadzić własną działalność (np. gospodarczą, rolniczą, fundację lub stowarzyszenie)?	53
Wykres 28. Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tych kompetencji	57
Wykres 29. Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: KSZTAŁCENIE oraz NAUKI HUMANISTYCZNE I SZTUKA)	58
Wykres 30. Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: NAUKI SPOŁECZNE, GOSPODARKA I PRAWO oraz ZDROWIE I OPIEKA SPOŁECZNA)	60
Wykres 31. Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: USŁUGI oraz ROLNICTWO)	61
Wykres 32. Ocena posiadanych kompetencji a skłonność do wykonywania pracy wymagającej tej kompetencji (grupa kierunków: NAUKA oraz TECHNIKA, PRZEMYSŁ, BUDOWNICTWO)	63
Wykres 33. Ocena kompetencji językowych – rozumienie ze słuchu	65
Wykres 34. Ocena kompetencji językowych – mówienie	66
Wykres 35. Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków kształcenia, którzy deklarują, że pod kątem pracy zawodowej przydałoby im się szkolenie/kurs	68
Wykres 36. Tematyka, z której chcą uzupełnić swoje kwalifikacje/kompetencje studenci a kierunek kształcenia (grupa kierunków)	69
Wykres 1A. Odsetek studentów poszczególnych grup kierunków deklarujących, że studia nauczyły ich praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy	80
Wykres 2A. Czy poza tym kierunkiem badany studiuje obecnie jakiś inny kierunek?	84
Wykres 3A. Drugi kierunek, na którym uczą się respondenci (N = 2922)	84
Wykres 4A. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy badany uczestniczył w jakichkolwiek kursach, szkoleniach, warsztatach, prywatnych lekcjach itp. poza zajęciami organizowanymi standardowo w toku studiów?	86
Wykres 5A. Czy student zamierza studiować na tym samym kierunku na studiach magisterskich (grupa kierunków studiów)	86
Wykres 6A. Gdzie respondent będzie kontynuował naukę	87
Wykres 7A. Zawody specjalistyczne, w których badani podejmowali pracę w ciągu ostatnich 12 miesięcy	87
Wykres 8A. W jakim stopniu wiedza uzyskana na studiach była w tej pracy pomocna?	88
Wykres 9A. Czy po studiach praca wykonywana aktualnie przez badanego będzie: głównym źródłem jego zarobków, źródłem dodatkowym, bądź nie będzie wykonywał tej pracy w ogóle	88
Wykres 10A. Podstawa wykonywania pracy a miejsce pracy	89
Wykres 11A. Kraj, w którym pracował badany	89
Wykres 12A. W jakim zawodzie badany będzie starał się podjąć pracę w przyszłości	91
Wykres 13A. Gdzie najchętniej badany podjąłby pracę?	92
Wykres 14A. Ocena kompetencji językowych – czytanie	94
Wykres 15A. Ocena kompetencji językowych – pisanie	94
Wykres 16A. Czy respondent posiada prawo jazdy	95
Wykres 17A. Kategorie prawo jazdy, które posiadają badani	95
Wykres 18A. Czy uważa Pan(i), że pod kątem pracy zawodowej przydałoby się Panu(-i) jakieś dodatkowe szkolenie lub kurs?	96
Wykres 19A. Tematyka, z której chcą uzupełnić swoje kwalifikacje studenci	97

Rysunek 1. Studenci kształcący się na kierunkach humanistycznych oraz społecznych a studenci kierunków technicznych	7
Rysunek 2. Podział rynku kształcenia na poziomie wyższym pomiędzy poszczególne typy szkół (na podstawie klasyfikacji GUS)	19
Rysunek 3. Plan rozdziału pt. Ocena wybranego kierunku studiów	26
Rysunek 4. Charakterystyka osób, które deklarują, że z perspektywy czasu nie zdecydowałyby się na podjęcie kształcenia na poziomie wyższym	28
Rysunek 5. Plan rozdziału pt. Aktywność kształceniowa studentów	38
Rysunek 6. Czynniki zwiększające/zmniejszające szansę bycia dwukierunkowcem	40
Rysunek 7. Plan rozdziału pt. Aktywność zawodowa studentów – terażniejszość i przyszłość	48
Rysunek 8. Kierunek studiów a aktywność zawodowa studentów	49
Rysunek 9. Czynniki zwiększające szansę posiadania relatywnie wyższych zarobków przez studentów	51
Rysunek 10. Plan rozdziału pt. Analiza podaży kompetencji w grupie studentów szkół wyższych	56
Rysunek 11. Kto częściej deklaruje, że potrzebuje uzupełnić kwalifikacje/kompetencje?	67
Rysunek 1A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy badany zdecydowałby się raz jeszcze studiować na tej samej uczelni a typ uczelni i kierunek, na którym studiował respondent.	77
Rysunek 2A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja studentów czy podjęliby studia na innej uczelni czy w ogóle zrezygnowaliby z kształcenia w szkole wyższej (wśród tych, którzy mogąc podjąć w chwili obecnej decyzję o wyborze uczelni nie wybraliby tej szkoły, na której studiują)	78
Rysunek 3A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy badany zdecydowałby się raz jeszcze studiować ten sam kierunek a typ uczelni, fakt bycia lub nie głównym ośrodkiem akademickim i kierunek, na którym studiował respondent	79
Rysunek 4A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy studia nauczyły badanego praktycznego zawodu a typ uczelni i kierunek, na którym studiował respondent	81
Rysunek 5A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów zwiększają szanse na znalezienie dobrej pracy a typ uczelni i kierunek, na którym studiował respondent	82
Rysunek 6A. Drzewo klasyfikacyjne – deklaracja czy wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie studiów zwiększają szanse na znalezienie dobrej pracy a typ uczelni i kierunek, na którym studiował respondent	83
Rysunek 7A. Czy w przyszłości badany będzie starał się podjąć pracę w wyuczonym zawodzie	90
Rysunek 8A. Czy w przyszłości badany zamierza prowadzić własną działalność (np. gospodarczą, rolniczą, fundację lub stowarzyszenie)	93

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) jest agencją rządową podlegającą Ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Powstała na mocy ustawy z 9 listopada 2000 roku. Zadaniem Agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich.

Od ponad dekady PARP wspiera przedsiębiorców w realizacji konkurencyjnych i innowacyjnych przedsięwzięć. Celem działania Agencji, jest realizacja programów rozwoju gospodarki wspierających działalność innowacyjną i badawczą małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), rozwój regionalny, wzrost eksportu, rozwój zasobów ludzkich oraz wykorzystywanie nowych technologii.

Misją PARP jest tworzenie korzystnych warunków dla zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki poprzez wspieranie innowacyjności i aktywności międzynarodowej przedsiębiorstw oraz promocja przyjaznych środowisku form produkcji i konsumpcji.

W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007-2013 Agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie działań w ramach trzech programów operacyjnych **Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej**.

Jednym z priorytetów Agencji jest promowanie postaw innowacyjnych oraz zachęcanie przedsiębiorców do stosowania nowoczesnych technologii w swoich firmach. W tym celu Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości prowadzi portal internetowy poświęcony tematyce innowacyjnej **www.pi.gov.pl**, a także corocznie organizuje konkurs **Polski Produkt Przyszłości**. Przedstawiciele MSP mogą w ramach **Klubu Innowacyjnych Przedsiębiorstw** uczestniczyć w cyklicznych spotkaniach. Celem portalu edukacyjnego **Akademia PARP** (www.akademiaparp.gov.pl) jest upowszechnienie wśród mikro, małych i średnich firm dostępu do wiedzy biznesowej w formie e-learningu. Za pośrednictwem strony internetowej **web.gov.pl** PARP wspiera rozwój e-biznesu. W Agencji działa ośrodek sieci **Enterprise Europe Network**, który oferuje przedsiębiorcom informacje z zakresu prawa Unii Europejskiej oraz zasad prowadzenia działalności gospodarczej na Wspólnym Rynku.

PARP jest inicjatorem utworzenia **Krajowego Systemu Usług**, który pomaga w zakładaniu i rozwijaniu działalności gospodarczej. W ponad 150 ośrodkach KSU (w tym: Punktach Konsultacyjnych KSU, Krajowej Sieci Innowacji KSU, funduszach pożyczkowych i poręczeniowych współpracujących w ramach KSU) na terenie całej Polski przedsiębiorcy i osoby rozpoczynające działalność gospodarczą mogą uzyskać informacje, porady i szkolenia z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej, a także uzyskać pożyczkę lub poręczenie. PARP prowadzi również portal KSU: www.ksu.parp.gov.pl. Partnerami regionalnymi PARP we wdrażaniu wybranych działań są Regionalne Instytucje Finansujące (RIF).

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości

ul. Pańska 81/83, 00-834 Warszawa
tel. + 48 22 432 80 80, faks: + 48 22 432 86 20
biuro@parp.gov.pl, www.parp.gov.pl

Punkt informacyjny PARP

tel. + 48 22 432 89 91-93
0 801 332 202
info@parp.gov.pl